

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

EDVINAS GELŽINIS
CIVILINĖ IR VERSLO TEISĖ

BENDROVĖS AKCIJŲ PRIVALOMAS PARDAVIMAS IR ĮSPIRKIMAS PAGAL AKCINIŲ
BENDROVIŲ ĮSTATYMO 46¹ STRAIPSNĮ: TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMOS
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Profesorius, daktaras,
Virginijus Bitė

Vilnius, 2026 m.

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	3
ĮVADAS	4
1. GALIMI AKCININKO PASITRAUKIMO IŠ BENDROVĖS BŪDAI.....	10
1.1. Galimi akcininko pasitraukimo iš bendrovės būdai Lietuvos Respublikoje.....	10
1.1.1. Akcininko pasitraukimo iš bendrovės būdai be ABĮ 46 ¹ straipsnio	15
1.1.2. Akcininko pasitraukimas iš bendrovės pagal ABĮ 46 ¹ straipsnį.....	21
1.2. Akcininko pasitraukimo iš bendrovės būdai, panašūs į ABĮ 46 ¹ įtvirtintą, pasirinktose Europos Sąjungos valstybėse narėse	23
1.2.1. Galimi būdai Švedijoje, Danijoje ir Suomijoje	25
1.2.2. Galimi būdai Nyderlanduose, Lenkijoje, Latvijoje ir Estijoje	30
1.3. Lietuvoje įtvirtinto akcininko pasitraukimo modelio reglamentavimo vertinimas	33
2. TEORINĖS IR PRAKTIKĖS PROBLEMOS VYKDANT PRIVALOMĄ PARDAVIMĄ IR IŠPIRKIMĄ.....	36
2.1. Teisingos kainos nustatymas.....	38
2.2. Kiti probleminiai aspektai siekiant išpirkti ir parduoti akcijas pagal ABĮ 46 ¹ straipsnį.....	54
2.3. Lietuvoje susiformavusi praktika dėl ABĮ 46 ¹ straipsnio taikymo	59
IŠVADOS.....	67
PASIŪLYMAI.....	68
LITERATŪRA	69
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	75
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	76
SUMMARY IN ENGLISH.....	77
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	78

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

ABĮ – Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas.

CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.

EMCA - Europos modelinis bendrovių aktas (*European Model Company Act*);

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

VPĮ – Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas.

IVADAS

Baigiamojo darbo aktualumas. Lietuvos Respublikoje 2022 m. lapkričio 30 d. įsigaliojo Akcinių bendrovių įstatymo (toliau – ir **ABĮ**) pakeitimai¹. Vienu iš šių pakeitimų buvo įtvirtintas naujas institutas, t. y. bendrovės akcijų privalomojo pardavimo ir išpirkimo nebiržinėmis akcinėms bendrovėms (toliau ir – **AB**) ir uždarosioms akcinėms bendrovėms (toliau ir – **UAB**). Naujai įtvirtintame institute (ABĮ 46¹ straipsnyje) numatoma bendrovės akcininko arba akcininkų daugeto (veikiančių sutartinai), kuris (kurie) bendrai yra įsigiję ne mažiau kaip 95 proc. balsų suteikiančių teisę balsuoti visuotiniame akcininkų susirinkime, teisę priverstinai reikalauti, kad visi kiti esamos bendrovės akcininkai privalomai parduotų jiems priklausančias akcijas, kurios suteikia balsavimo teisę visuotiniame akcininkų susirinkime².

Pažymėtina, kad panašaus turinio institutas Lietuvos Respublikoje buvo įtvirtintas ir iki minėto įstatymo pakeitimo, t. y. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso³ (toliau ir – **CK**) 2.123 str. 1 d. įtvirtina teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo, tačiau vienas iš esminių skirtumų yra tai, kad minėta teisės norma CK numato galimybę kreiptis tik uždarnosios akcinės bendrovės akcininkams ir tik tiems, kurie turi ne mažesnę kaip 1/3 bendrovės akcijų dalį bei yra tenkinamos kitos sąlygos. Tuo pačiu, pažymėtina, jog siekiant įgyvendinti CK numatytą teisę pasitraukti iš bendrovės, turi būti nustatomas subjektyvus pagrindas, t. y. numatytas sąlygų visetas, kuriomis nustatoma, jog akcininkas, kuris kreipiasi į teismą, negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip akcininko teisių dėl kito uždarnosios akcinės bendrovės akcininko neteisėtų veiksmų ir negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis. Priešingai nei numatyta CK, ABĮ numato tik objektyvųjį kriterijų, t. y. tam tikro balsų kiekio visuotiniame akcininkų susirinkime peržengimą. Svarbu atkreipti dėmesį, kad objektyvų kriterijų, taip pat, numato ir Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymo⁴ (toliau ir – **VPI**) 32 str. 1 d. Tačiau viena esminių problemų dėl įtvirtinto instituto yra kaina. Institutas numato, kad už išperkamą akciją turi būti mokama teisinga kaita, tačiau kas slepiasi po sąvoka „teisinga“, nei įstatyme, nei įstatymo aiškinamajame rašte nėra nurodyta. Be to, galimi ir kiti įtvirtinto instituto trūkumai, kuriais pasinaudojusios proceso šalys galėtų vienokiu ar kitokiu būdu daryti įtaką proceso sąžiningumui, o tuo pačiu ir įtvirtinto instituto teisingam taikymui.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad institutas numato ne tik daugumos akcininko ir (arba) akcininkų teisę reikalauti, kad akcininkas turintis 5 proc. arba mažiau akcijų (toliau ir – **Mažasis**

¹ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, LRS žiūrėta 2025 m. birželio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106080/asr>.

² *Ibid.*, 46¹ str. 1 d

³ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, TAR žiūrėta 2025 m. birželio 3 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.

⁴ „Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas“, LRS žiūrėta 2025 m. birželio 8 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.291834/asr>

akcininkas) parduotų savo akcijas (išpirkimo teisė), bet taip pat ir Mažajam akcininkui numato teisę reikalauti išpirkti Mažojo akcininko akcijas (išpirkimo pareiga) (žr. ABĮ 46¹ straipsnio 2 dalį).

Atkreiptinas dėmesys, kad priimant minėtą ABĮ pakeitimą, su pakeitimu susijusiame aiškinamajame rašte⁵ nurodoma, kad analizė dėl instituto priėmimo atlikta vertinant institutą kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse, t. y. Danijoje, Švedijoje ir Suomijoje, o šiose šalyse įtvirtintas institutas laikomas efektyvia Mažojo akcininko teisių apsauga. Tačiau konkretūs argumentai ar bet kokio pobūdžio analizė aiškinamajame rašte nėra pateikta, todėl nėra visiškai aišku, kuo remiantis, kaip gerosios praktikos pavyzdys, pasirinktos šios Skandinavijos šalys. Iš esmės, vertinant suformuotą institutą ir jų turinį, galima teigti, kad esamas reglamentavimas labiau atitinka Nyderlandų modelį, nei nurodytų Skandinavijos šalių. Toks teiginys grindžiamas tuo, kad Lietuvoje ir Nyderlanduose įtvirtinta tapati riba bei kiti panašumai.

Vertinant šiandienos aktualijas, uždarnosios akcinės bendrovės akcininkai sąlyginai retai sudaro akcininkų susitarimus, kuriuose aiškiai susitartų, kokiomis sąlygomis akcininkas galėtų pasitraukti iš bendrovės dalyvių rato, todėl akcininkai yra priversti remtis įstatymo nuostatomis. Todėl, atsižvelgiant į įstatymo nuostatas, keltinas klausimas, ar sudarytos sąlygos yra pakankamos, kad apsaugotų Mažojo akcininko interesus vertinant jo galimybę sąžiningai (už teisingą kainą) perleisti savo nuosavybės teise valdomas akcijas.

Nors rašant šį magistro baigiamąjį darbą nuo instituto įtvirtinimo yra praėję daugiau kaip trys metai, tačiau institutas nėra plačiai aptariamas teisininkų bendruomenėje, teismai bei notarai atsargiai vertina minėto instituto normas, nes detalesnė analizė apie galimas teorines ir praktines problemas balansuojant tarp mažojo ir didžiojo akcininkų teisių ir interesų nėra atlikta. Juo labiau, tik pastaruoju metu pastebimi pirmieji teismų praktikos formavimosi bruožai, kuriuose iš esmės keliami klausimai dėl teisingos kainos, turto vertinimo tinkamumo, informavimo pareigos.

Tiriama problema. Ar ABĮ 46¹ straipsnyje reglamentuotas privalomo akcijų pardavimo ir išpirkimo institutas tinkamai užtikrina akcininko teisę pasitraukti iš bendrovės? Ar šiuo metu esantis reglamentavimas gali būti tobulinamas siekiant išspręsti galimas teorines ir praktines problemas vykstant procesui pagal ABĮ 46¹ straipsnį?

Baigiamojo darbo reikšmė. Atsižvelgiant į būtinybę formuoti teisės doktriną, siekiant išspręsti galimas teorines ir praktines problemas dėl privalomojo akcijų pardavimo ir pirkimo pagal ABĮ 46¹ straipsnį, galima pagrįstai manyti, kad teisės profesionalai bei bendrovių savininkai (akcininkai) laukia išsamesnės analizės ir šios analizės išvadų, kuriomis remiantis galėtų tinkamai

⁵ „XIVP-1854 AIŠKINAMASIS RAŠTAS dėl Akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 27, 28, 29, 30, 30(1), 32, 34, 37, 37(2), 40, 42, 45, 47, 47(1), 51 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 46(1) straipsniu įstatymo projekto“, LRS žiūrėta 2025 m. birželio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/25521d90f24011ecbfe9c72e552dd5bd?jfwid=lx0i8l82g>.

įgyvendinti įstatymo jiems suteiktas teises. O įgyvendinant šias teises, kiek įmanoma labiau, išvengti galimų nesklandumų, nereikalingų nesutarimų tarp akcininkų. Tuo pačiu, šiame darbe yra teikiami pasiūlymai įstatymų leidėjui, kaip būtų galima patobulinti esamą reglamentavimą siekiant mažinti galimų ginčų atvejus ateityje ir užtikrinti akcininkams sąžiningą ir teisingą kainos nustatymo mechanizmą.

Tyrimo tikslas - atskleisti bendrovės akcijų privalomojo pardavimo ir išpirkimo pagal ABĮ 46¹ straipsnį teorines ir praktines teisinio reguliavimo įgyvendinimo problemas bei pasiūlyti galimus sprendimo būdus nustatytoms problemoms išspręsti.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti galimus akcininkų išėjimo iš bendrovės būdus ir priverstinio akcijų pardavimo procedūras Lietuvos Respublikoje bei kitose pasirinktose Europos Sąjungos valstybėse narėse (Danijoje, Švedijoje, Suomijoje ir Nyderlanduose), paminint ir Lietuvos kaimynių praktiką.
2. Nustatyti, ar esamas reglamentavimas dėl privalomojo akcijų išpirkimo ir pardavimo pagal Akcinių bendrovių įstatymo 46¹ straipsnį tinkamai užtikrina akcininkų turtinius interesus ir kokios yra galimos teorinio ir praktinio pobūdžio problemos dabar įtvirtintame straipsnyje bei pasiūlyti šių problemų galimus sprendimus.

Mokslinis naujumas, tiriamos problemos ištyrimo lygis ir originalumas. Lietuvos Respublikos teisės šaltinių doktrinoje galima išskirti du autorius, kurie plačiai analizuoja bendrovių akcininkų teises bei pareigas, t. y. V. Bitė ir L. Mikalonienė. Šie autoriai formuoja doktriną, kuria vadovaujasi teismai ir kiti teisininkai specializuojantys bendrovių teisėje. Dar 2022 m. Lietuvos teisės kasmetiniame leidinyje V. Bitė savo straipsnyje⁶ rašė apie ABĮ pakeitimus dėl smulkiųjų akcininkų turimų akcijų išpirkimo instituto įtvirtinimo. L. Mikalonienė 2024 m. bendrame straipsnyje su N. Kolev iš Bulgarijos analizavo mažumos akcininko pasitraukimo galimybes⁷. Tačiau, išsamesnių mokslo darbų, konkrečiai analizuojančių teorines ir praktines problemas, su kuriomis susiduria akcininkai bandantys įgyvendinti savo teises pagal ABĮ 46¹ straipsnį, nėra.

Europos Sąjungos valstybės narės (aptariamose šiame darbe) privalomąjį akcijų išpirkimo ir pardavimo institutą savo teisės sistemoje priėmė anksčiau nei Lietuva. Šių valstybių teisės aktų ir doktrinos pagalba galima ne tik palyginti panašumus ir skirtumas tarp Europos Sąjungos valstybėse narėse ir Lietuvoje įtvirtinto instituto, bet tuo pačiu išanalizuoti problemas praktiniu

⁶ Virginijus Bitė, „Bendrovių reglamentavimo pokyčiai: ar atėjo startuolių aukso amžius?“, Lietuvos teisė esminiai pokyčiai (2022): 202–203, <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/04e9297a-faa5-4ac7-9337-44462c97ec66/content>

⁷ Lina Mikalonienė ir Nikolay Kolev, „The Statutory Exit Right of a Minority Shareholder in a Private Limited Company under Lithuanian and Bulgarian Company Law“, *International Comparative Jurisprudence* 10, 1 (2024): 144–158

lygiu, su kuriomis susiduria akcininkai Švedijoje ir Nyderlanduose. Juo labiau, vertinant turimą pasirinktų Europos Sąjungos valstybių narių patirtį ir suformuotą teismų praktiką, galime pagrįstai nuspėti, kokie probleminiai aspektai ir ginčai gali kilti Lietuvoje. Pagrindiniai užsienio šalių autoriai nagrinėję „išėjimo teisę“ užsienio valstybėse yra – J. Andersson⁸, A. Vicari⁹, H. Fleischer¹⁰, G. Bachmann¹¹, H. Almlöf¹², A. K. Koh¹³, M. Vutt ir A. Vutt¹⁴. J. Andersson pasisakė dėl būtinybės reglamentuoti pasitraukimo teisę mažajam akcininkui, nurodydamas, kad nesant rinkos nėra realios galimybės nustatyti teisingą kainą. Tuo pačiu, atkreipė dėmesį, kad įtvirtinant pasitraukimo institutą, turėtų būti sudaromos tokios sąlygos, kad taikant institutą mažasis akcininkas sustiprintų savo derybinę poziciją prieš didįjį akcininką¹⁵. A. Vicari teigė, kad mažojo akcininko teisė pasitraukti yra ne tik „balsas“ parodyti, kad tokiu būdu galima nesutikti su didžiojo akcininko sprendimais bei pasitraukti iš bendrovės. Autorius skiria dėmesį teisės į informacijos problematikai (neapsiribojant tik finansiniais dokumentais)¹⁶. H. Fleischer nurodė, kad priešingai nei atvirosiose bendrovėse, uždaro tipo bendrovėse dažnesni konfliktai yra horizontaliuoju lygmeniu, t. y. tarp akcininkų, o įstatymų leidėjas turi užtikrinti tokių konfliktų sprendimo galimybes – per didesnę laisvę susitarti įstatuose arba sudaryti akcininkų sutartis dėl pasitraukimo. Tokius konfliktus autorius įvardija kaip uždaro tipo bendrovių Achilo kulną¹⁷. G. Bachmann mini, kad uždaro tipo bendrovėse nėra jokio likvidumo, todėl mažasis akcininkas neturi pasitraukimo galimybės, tuo pačiu nėra aiškaus mechanizmo kaip nustatyti akcijos kainą uždaroje bendrovėje bei informacijos „užlaikymo“ problemą¹⁸. H. Almlöf nurodė, kad įtvirtintas mechanizmas Švedijos įstatyme turėtų būti dispozityvesnis ir leisti akcininkams daugiau susitarti dėl pasitraukimo galimybės iš uždaro tipo bendrovės¹⁹. A. K. Koh savo darbe lygina Vokietijos ir Jungtinės karalystės sistemą dėl galimybės pasitraukti iš bendrovės. Autorius atkreipia dėmesį į šalių skirtumus, ypač atsižvelgiant į tai, kad Vokietijoje nustatant kainą nėra taikoma nuolaida dėl mažumos akcijų kiekio, o Jungtinėje Karalystėje, teismas turi teisę taikyti tokią nuolaidą²⁰. M.

⁸ Jan Andersson, „Exit in Private Companies: An Overview“, *Shareholders' Duties* (2017);

⁹ Andrea Vicari, *European company law* (Leck: CPI books, 2021);

¹⁰ Holger Fleischer, „Comparative Corporate Governance in Closely Held Corporations“, iš *The Oxford Handbook of Corporate Law and Governance*, Jeffrey N. Gordon ir Wolf-Georg Ringe (Oxford university press, 2018);

¹¹ Gregor Bachmann ir kt., *Regulating the Closed Corporation* (Berlin, Boston: De Gruyter, 2014)

¹² Hanna Almlöf, „Regulation of Shareholder Exits in Closely Held Companies – Reflections from Sweden“, *European Company and Financial Law Review* 19, 2 (2022), <https://doi.org/10.1515/ecfr-2022-0007>

¹³ Alan K. Koh, „Shareholder Withdrawal in Close Corporations: An Anglo-German Comparative Analysis“, *Journal of Corporate Law Studies* 22, 1 (2022);, <https://doi.org/10.1080/14735970.2021.2012883>

¹⁴ Andres Vutt ir Margit Vutt, „Shareholder Exit in Estonian Private Limited Companies: Proposals of the Company Law Revision Working Group“, *Juridica International* 30 (2021), <https://doi.org/10.12697/JI.2021.30.16>

¹⁵ Andersson, *op cit*, 331-344 psl.;

¹⁶ Vicari, *op cit*, 146-157 psl.;

¹⁷ Fleischer, *op cit*, 683-706

¹⁸ Bachmann, *op cit*, 35-41

¹⁹ Almlöf, *op cit*, 201 psl.

²⁰ Koh, *supra note*, 13: 215-218 psl.

Vutt ir A. Vutt savo darbe analizuoja dabartinę Estijos situaciją, kai įstatyme nėra įtvirtintos panašios nuostatos kaip Lietuvoje pasitraukti iš bendrovės. Siūloma įtvirtinti mechanizmą, kuriuo būtų galima pasitraukti dėl „svarbios priežasties“²¹.

Vertinant užsienio šalių patirtį, pastebėtina, jog nemaža dalis ginčų kilo būtent dėl (ne)tinkamos kainos, tačiau Lietuvoje nėra detalizuojama apskritai, kaip turi būti nustatoma teisinga kaina. Šiuo darbu būtų formuojama Lietuvos Respublikos teisės doktrinoje geroji praktika, kuria galėtų vadovautis teismai ar kiti teisės profesionalai savo kasdieninėje veikloje.

Vertinat nurodytą, galima daryti pagrįsta išvadą, kad ABĮ 46¹ straipsnyje 2022 m. įtvirtinto akcijų privalomojo išpirkimo ir pardavimo instituto teorinės ir praktinės problemos nebuvo plačiau nagrinėtos, skirtingai nei kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse. Todėl magistro baigiamasis darbas gali būti laikomas nauju ir originaliu.

Tyrimo metodai.

Duomenų rinkimo metodas - dokumentų analizė. Šis metodas pasitelkiamas siekiant išanalizuoti tyrimo temai aktualius šaltinius, šių šaltinių turinį bei koreliacijas. Dokumentai analizuojami skirstant juos į Lietuvos ir užsienio valstybių teisės aktus, Taip pat, dokumentų analizė pasitelkiama analizuojant tarptautinį privatinės teisės „*soft law*“ instrumentą – Europos modelinį bendrovių aktą (EMCA). Be kita ko, atliekant dokumentų analizę suskirstant ją pagal teisės aktus, analizuojami ir Lietuvos bei kitų užsienio teismų praktika, tuo pačiu pasitelkiant ir teisės doktrinos darbus (straipsnius, monografijas).

Duomenų analizės metodai:

Lyginamosios analizės metodas. Šis metodas pasitelkiamas siekiant analizuoti pasirinktų Europos Sąjungos valstybių narių (Danijos, Švedijos, Suomijos ir Nyderlandų) reglamentavimą, apimantį privalomąjį akcijų pardavimą ir išpirkimą, kuris reglamentuojamas tapačiomis ar panašiomis teisės normomis kaip ir įtvirtinta ABĮ 46¹ straipsnyje. Ypatingas dėmesys skiriamas siekiant analizuoti klausimą susijusi su teisingos kainos nustatymu. Taip pat metodas svarbus siekiant įvertinti, kurios iš pasirinktų Europos Sąjungos valstybių narių galėjo turėti įtakos ir kokio dydžio ta įtaka buvo padaryta, priimant Lietuvos teisės sistemoje įtvirtintą institutą. Šiame darbe yra analizuojami Europos Sąjungos valstybių narių teisės šaltiniai, kuriomis šalimis rėmėsi Lietuvos įstatymų leidėjas priimdamas aptariamą ABĮ pakeitimą ir nurodęs jas aiškinamajame rašte. Nors Nyderlandai aiškinamajame rašte nėra įvardyti kaip pavyzdinis reglamentavimas, tačiau nemaža dalis ABĮ, įskaitant ir CK 2 knygos nuostatas yra perkeltos iš Nyderlandų teisės sistemos. Šis metodas tyrine pasireiškia ne tik tuo, kad siekiama nustatyti kokias dalis gali išpirkti

²¹ Vutt ir Vutt, supra note, 14: 140-149 psl.

didysis akcininkas, bet ir siekiant nustatyti kokį kainos nustatymo modelį yra pasirinkusios aptariamoms šalys.

Kartu su lyginamuoju metodu, tyrimo metu buvo atlikta duomenų analizė pasitelkiant šiuos metodus: lingvistinį, sisteminį ir istorinį. *Lingvistiniu* metodu siekiama išaiškinti teisės aktuose naudojamų sąvokų ar kitų žodžių reikšmes, tokiu būdu išvengiant galimų dviprasmybių ar skirtingų supratimų. *Istorinis* metodas naudojamas siekiant apžvelgti, kaip kito priverstinio pardavimo ir išpirkimo institutas. *Sisteminis* metodas taikomas siekiant ištirti priverstinio akcijų pardavimo ir išpirkimo institutą Lietuvos Respublikoje, pasirinktose Europos Sąjungos valstybėse narėse tais aspektais, dėl kurių gali kilti ginčai arba nuspėjama problematika dėl reglamentavimo netobulumo.

Ginamasis teiginys: esamas privalomojo akcijų pardavimo ir išpirkimo institutas, įtvirtintas ABĮ 46¹ straipsnyje, turi praktinių teisingos kainos, ataskaitos turinio problemų, taip pat ir teorinio pobūdžio problemų - dėl tinkamo informavimo ir pasirinktos pardavimo ir išpirkimo ribos.

Magistro baigiamojo darbo struktūra. Tyrimo struktūrą sudaro du dėstymo dalies skyriai. Pirmajame skyriuje yra aptariami galimi akcininko pasitraukimo iš bendrovės būdai, skyrių skaidant į tris poskyrius. Pirmajame aptariami galimi akcininko pasitraukimo iš bendrovės būdai Lietuvos Respublikoje – tiek buvę iki ABĮ 46¹ straipsnio priėmimo, tiek ir pasitraukimo galimybė pagal priimtą ABĮ 46¹ straipsnį. Antruoju poskyriu siekiama bendrai aptarti panašius į 46¹ straipsnį reglamentavimus kitose pasirinktinai tyrinėjamose Europos Sąjungos valstybėse narėse (Švedijoje, Danijoje, Suomijoje ir Nyderlanduose) bei Lietuvos kaimynėse. O trečiuoju poskyriu siekiama įvertinti Lietuvoje įtvirtintos pasitraukimo teisės modelio priimtinumą. Antruoju skyriumi yra konkretizuojamos galimos teorinės ir praktinės problemos vykdant privalomą pardavimą ir išpirkimą. Skyriaus įvade skiriamas dėmesys aptarti probleminius aspektus prieš inicijuojant procesą, o toliau skyrius išskiriamas į tris poskyrius. Pirmajame poskyryje skiriamas dėmesys teisingos kainos nustatymo problemai bei aptariamas pasirinktų Europos Sąjungos valstybių narių reglamentavimas dėl teisingos kainos nustatymo ir susiformavusi teismų praktika Švedijoje, Nyderlanduose. Antrajame poskyryje aptariami kiti probleminiai klausimai siekiant išpirkti ir parduoti Lietuvoje pagal ABĮ 46¹ straipsnį. Trečiame poskyryje yra skiriamas dėmesys formuojamai Lietuvos teismų praktikai ir teismuose nagrinėtiniams ginčo klausimams vykdant procesą pagal ABĮ 46¹ straipsnį.

1. GALIMI AKCININKO PASITRAUKIMO IŠ BENDROVĖS BŪDAI

1.1. Galimi akcininko pasitraukimo iš bendrovės būdai Lietuvos Respublikoje

Atsižvelgiant į šio tyrimo tikslą ir siekiant tinkamai atskleisti esamus būdus, kurias remiantis akcininkas gali pasitraukti iš juridinio asmens dalyvių sąrašo, yra būtina bendraisiais aspektais aptarti akcininko, akcijos sampratą, kurias ištyrus būtų galima detaliau suprasti akcininko padėtį bendrovėje, jo turimas teises ir iš teisių kylančias pareigas.

CK 1.102 straipsnio 1 dalis įtvirtina akcijos apibrėžimą „*tai vertybinis popierius, patvirtinantis jos turėtojo (akcininko) teisę dalyvauti valdant įmonę, jeigu įstatymai nenustato ko kita, teisę gauti akcinės įmonės pelno dalį dividendais ir teisę į dalį įmonės turto, likusio po jos likvidavimo, ir kitas įstatymų nustatytas teises*“²². Iš esmės įstatymas išskiria, kad akcija yra civilinės apyvartos dalis, kuri suteikia tam tikras teises akcininkui (susijusias su turimu akcijų kiekiu ir bendrove). Galima pagrįstai manyti, kad vienos svarbiausiu akcininko teisių yra dalyvauti įmonės valdyme ir gauti įmonės pelno dalį dividendais. Tačiau cituotoji CK norma nepateikia akcininko kaip vertybinio popieriaus turėtojo sampratos. Šiuo tikslu turime analizuoti ABĮ 3 straipsnio 1 dalį, kuri nurodo, jog „*Akcininkai yra fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie turi įsigiję bendrovės akcijų*“²³. Akcininko sampratą galima suprasti per nuosavybės teisės turėjimo institutą. Papildomai ABĮ 3 straipsnio 2 dalis numato, kad „*Kiekvienas akcininkas bendrovėje turi tokias teises, kokias suteikia jam nuosavybės teise priklausančios bendrovės akcijos*“²⁴. L. Mikalonienė nurodo, kad akcininkas turi trilypį vaidmenį bendrovėje: „savininkas, investuotojas ir privatus juridinio asmens (bendrovės) dalyvis. [...] asmeninio pobūdžio uždaro tipo bendrovėse akcininkai neretai skirtingai suvokia savo vaidmenį bendrovės veikloje, nes akcininkų interesai neapsiriboja vien tik siekiu uždirbti finansines naudas iš investuoto kapitalo, pasinaudojant įprastinėmis dalyvio teisėmis. Tokio pobūdžio bendrovėse akcininko interesai nebūtinai atitinka tipiško akcininko kaip investuotojo interesus, nes akcininkas siekia: pirma, dalyvauti įmonės veikloje, kad užtikrintų investicijų grąžą; antra, apsaugoti investicijas, kurios dažniausiai įnešamos asmeniniu darbu ir įgūdžiais; trečia, prižiūrėti kitus dalyvius.“²⁵ Galima daryti išvadą, kad asmuo turintis akcijų, nepriklausant nuo akcijos rūšies ir valdantis jas nuosavybės teise yra laikomas akcininku – bendrovės vertybinio popieriaus savininku. Tačiau akcininko padėtį nereikėtų vertinti siaurinant,

²² „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *supra note*, 3: 1.102 str. 1 d.

²³ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, *supra note*, 1: 3 str. 1 d.

²⁴ *Ibid.*, 3 str. 2 d.

²⁵ Lina Mikalonienė, *UAB akcininko teisės ir jų gynimo būdai* (Vilnius: Registrų centras, 2015), 25 psl. – 32 psl.

kad jis tik savininkas, ypač kai kalbama apie uždariusias akcines bendroves, nes tokiose, dažnu atveju, akcininkas yra ir aktyvus dalyvis.

Akcininkas turi tiek turtines, tiek neturtines teises, kurios kyla iš akcijos. Svarbu atkreipti dėmesį, kad akcininkas yra tik tas asmuo (fizinis arba juridinis), kuriam nuosavybės teise priklauso akcijos. Šiame darbe labai svarbu atsižvelgti ir į aktualų nuosavybės teisės reglamentavimą, nes privalomasis akcijų pardavimas ar pirkimas ir nuosavybės teisės apsauga iš pirmo žvilgsnio yra du nesuderinami institutai. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – **Konstitucija**) 23 straipsnis įtvirtina, kad „*Nuosavybė neliečiama; Nuosavybę saugo įstatymai; Nuosavybė gali būti paimama tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams ir teisingai atlyginta*“²⁶. Iš pirmo žvilgsnio galima susidaryti įspūdį, kad esamas reglamentavimas prieštarauja Konstitucijai, nes Konstitucija imperatyviai numato, kad nuosavybė neliečiama, o paimama gali būti tik įstatymo nustatyta tvarka visuomenės poreikiams, todėl galima būtų kelti pagrįstą klausimą, ar priverstinis akcijų pardavimas ir išpirkimas galimas pagal dabar galiojančius įstatymus, ar neprieštarauja Konstitucijai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2022 m. gruodžio 13 d. nutarimu „Dėl Civilinio kodekso nuostatos, draudžiančios taikyti priverstinį akcijų (teisių, pajų) pardavimą viešųjų įstaigų dalininkams“, konstatavo, kad *Konstitucijos 23 straipsnyje įtvirtinti nuosavybės neliečiamumas ir apsauga inter alia reiškia, kad savininkas turi teisę su jam priklausančiu turtu atlikti bet kokius veiksmus, išskyrus uždraustus įstatymu, naudoti savo turtą ir lemti jo likimą bet koku būdu, kuriuo nepažeidžiamos kitų asmenų teisės ir laisvės [...]; įstatymų leidėjas, reguliuodamas nuosavybės teisių apsaugą, turi užtikrinti Konstitucijos ginamų ir saugomų vertybių pusiausvyrą [...]. Pagal Konstituciją, nuosavybės teisė nėra absoliuti, ji gali būti įstatymu ribojama inter alia dėl nuosavybės objekto pobūdžio, visuomenei būtino ir konstituciškai pagrįsto poreikio; ribojant nuosavybės teisę, visais atvejais turi būti laikomasi šių sąlygų: ji gali būti ribojama tik remiantis įstatymu; apribojimai turi būti būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves, Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, visuomenei būtinus konstituciškai svarbius tikslus; turi būti paisoma proporcingumo principo, pagal kurį įstatymuose numatytos priemonės turi atitikti siekiamus visuomenei būtinus ir konstituciškai pagrįstus tikslus [...]*“²⁷. Įvertinus pacituotą konstitucinę doktriną, galima daryti prielaidą, kad nors nuosavybė yra konstituciškai saugoma, tačiau galimi atvejai, kada ją galima priverstinai paimti, tačiau tokie atvejai turi būti atliekami laikantis įstatymų. Be jau aptarto Konstitucijos straipsnio svarbu įvertinti ir 46 straipsnio 3 dalį, kurioje įtvirtinta, jog „*Valstybė reguliuoja ūkinę veiklą taip, kad ji tarnautų*

²⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, LRS, žiūrėta 2025 m. birželio 4 d., <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija20220522.htm>

²⁷ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Civilinio kodekso nuostatos, draudžiančios taikyti priverstinį akcijų (teisių, pajų) pardavimą viešųjų įstaigų dalininkams“, LRKT, žiūrėta 2025 m. birželio 21 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2774/content>

bendrai tautos gerovei“²⁸. O suformuotoji konstitucinė jurisprudencija, numato, jog „Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad valstybė, reguliuodama ūkinę veiklą, turi laikytis asmens ir visuomenės interesų derinimo principo, užtikrinti ir privataus asmens (ūkinės veiklos subjekto), ir visuomenės interesus [...], siekti ne atskirų asmenų gerovės, bet būtent bendros tautos gerovės, kuri neturi būti priešpriešinama paties ūkio subjekto, kurio veikla yra reguliuojama, taip pat asmenų, įsteigusių, valdančių tą ūkio subjektą arba kitaip su juo susijusių, gerovei, jų teisėms ir teisėtiems interesams [...]“²⁹. Suformuotoji konstitucinė jurisprudencija leidžia spręsti, kad Konstitucijoje įtvirtintos teisės nėra ir negali būti suabsoliutintos, t. y. Konstitucija numato pareigą įstatymų leidėjui formuojant politiką ir atliekant įstatymų leidžiamąją funkciją užtikrinti, kad sudarytų tinkamas sąlygas akcininkams, valdantiems ūkio subjektą, naudotis savo teisėmis ir apsaugoti jų teisėtus interesus, įskaitant ir priverstinai parduoti arba pirkti akcijas.

Kiek aukščiau aptartoji konstitucinė jurisprudencija nėra visiškai susijusi su ABĮ 46¹ straipsnyje numatytu institutu, nors ir bendrais bruožais apibrėžia mums rūpimus aspektus. Tačiau ir pačios Konstitucinės jurisprudencijos šiuo atveju dar nėra. Konstitucinis Teismas jau 2006 m. vertino tuometinės VPI reakcijos nuostatas, kuria numatyta, jog „asmuo, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais asmenimis, įgyja daugiau kaip 40 procentų balsų atskaitingo emitento akcininkų susirinkime, jis per 30 dienų privalo perleisti vertybinius popierius, viršijančius šią ribą, arba pateikti oficialų pasiūlymą supirkti likusius atskaitingo emitento vertybinius popierius, suteikiančius balsavimo teisę, ir vertybinius popierius, patvirtinančius teisę įsigyti balsavimo teisę suteikiančius vertybinius popierius“³⁰. Nors iš pirmo žvilgsnio ši byla su šiuo darbo tema nėra susijusi, tačiau jau šiame nutarime teismas vertino priverstinio išpirkimo instituto atitikimą anksčiau aptariamam Konstitucijos 23 straipsniui. Jau šiame nutarime Konstitucinis Teismas išsakė svarbias mintis, jog „Akcinėje bendrovėje gali susidaryti tokia situacija, kai kuris nors akcininkas, veikdamas vienas ar kartu su kitais asmenimis, įgyja tiek įmonės akcijų, kad gali kontroliuoti įmonės veiklą, lemti priimamus sprendimus. Dėl to atitinkamai sumažėja kitų akcininkų, ypač smulkiųjų, galimybės daryti įtaką įmonės veiklai, jų turimų akcijų vertė gali kristi. Tokių akcininkų teisių apsauga – viešasis interesas [...]. Privalomo oficialaus pasiūlymo supirkti likusius vertybinius popierius pateikimo institutas taip pat yra skirtas kitų akcininkų, ypač smulkiųjų, turtinėms teisėms apsaugoti. [...] Ir privalomo vertybinių popierių perleidimo institutas, ir privalomo oficialaus pasiūlymo supirkti likusius vertybinius popierius pateikimo

²⁸ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *supra note*, 26: 46 str. 3 d.

²⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Civilinio kodekso nuostatos, draudžiančios taikyti priverstinį akcijų (teisių, pajų) pardavimą viešųjų įstaigų dalininkams““, *op. cit*

³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 19 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai““, LRKT, žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta194>

institutas, kaip smulkiųjų akcininkų teisių apsaugos priemonės, yra įtvirtinti įvairių pasaulio valstybių teisėje [...].“³¹ Konstitucinis Teismas konstatavo, jog išpirkimo institutas neprieštaruja Konstitucijos 23 straipsniui, 46 straipsnio 1 daliai bei 48 straipsnio 1 daliai. Taikant įstatymo analogiją ir atsižvelgiant į institutų panašumus, būtų galima daryti pagrįstą prielaidą, kad dabartinis įtvirtintas institutas ABĮ 46¹ straipsnyje taip pat neprieštaruja Konstitucijai, nes jo tikslas yra apsaugoti mažojo akcininko interesus, kurių apsauga – viešasis interesas.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) vertindamas dėl būtinybės kreiptis į Konstitucinį teismą, kuomet asmenys ginčija turto paėmimą ir prašo kreiptis į Konstitucinį teismą dėl atitikties Konstitucijos 23 straipsniui, be aukščiau jau cituotos Konstitucinio teismo jurisprudencijos papildomai nurodė, kad *„Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje formuluojami bendrieji principai [...], kad, pavyzdžiui, smulkiųjų akcininkų pareiga perleisti savo akcijas kyla iš bendrovių teisės aktų, tam tikrais atvejais įpareigojančių vienam asmeniui priklausantį turtą perleisti kitam asmeniui; tokios taisyklės, kurios yra neatsiejamai susijusios su visuomenės gyvenimu rinkos ekonomikos sąlygomis, iš esmės neturėtų būti laikomos prieštaraujančiomis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsniui. Šiame kontekste EŽTT yra atkreipęs dėmesį į nacionalinėje teisėje įtvirtintą smulkiųjų akcininkų teisę į tinkamą piniginę kompensaciją [...] EŽTT pakartojo, kad Vokietijos teisėje buvo įtvirtinta galimybė inicijuoti teisminį procesą, skirtą bet kokiam akcijų vertės sumažėjimui dėl įmonių susijungimo kompensuoti. Nebuvo jokių požymių, rodančių, kad tokiame procese nebūtų galima gauti tinkamo žalos atlyginimo“³². Vertinant šia citatą, LAT konstatavo, kad be aptartų Konstitucijos straipsnių, taip pat įtvirtintas institutas (analogiškuose santykiuose) neprieštaruja ir vienai svarbiausių tarptautinės teisės sutarčių – Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijai. Minimas protokolo straipsnis numato, kad *„Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tik įstatymo nustatytomis sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais. Tačiau ankstesnės nuostatos jokių būdu neriboja valstybės teisės taikyti tokius įstatymus, kokie, jos manymu, jai reikalingi, kad ji galėtų kontroliuoti nuosavybės naudojimą atsižvelgdama į bendrąjį interesą arba kad garantuotų mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą“³³. Kaip matyti, ne tik Konstitucijos, bet ir konvencijos nuostatomis nuosavybė nėra absoliuti teisė, kuri neliečiama.**

³¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarimas, *supra note*, 30.

³² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-11-969/2023“, Infolex, žiūrėta 2026 m. balandžio 11 d., 27-29 punktai, <https://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/2142063?id=20&item=doc&aktoid=2142063>

³³ „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 1, iš dalies pakeistas Protokolu Nr. 11“, 1 straipsnis, LRS, žiūrėta 2026 m. balandžio 12 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.415351>

Atsižvelgiant į Konstitucinę jurisprudenciją, kad mažojo akcininko apsauga yra viešasis interesas, o viešasis interesas yra visuomenės interesas, konvencija leidžia įstatymuose įtvirtinti mechanizmus užtikrinančius tinkamą teisių apsaugą.

Be kita ko, galima paminėti, kad Vokietijos Federacinis Konstitucinis Teismas taip pat yra vertines priverstinio akcijų išpirkimo instituto atitiktį Vokietijos Konstitucijai. Nors cituotina byla susijusi su akcinėmis bendrovėmis, tačiau joje išsakyti motyvai gali būti taikomi ir nebiržinių akcinių bendrovių kontekste, kaip ir 2006 m. Lietuvos Konstitucinio teismo nutarimas. Federacinis Konstitucinis Teismas konstatavo, kad *„Konstitucijos 14 str. 1 d. 1 s. saugo akcijoje įkūnytą akcijų nuosavybę, kuri bendrovių teisinio reguliavimo rėmuose pasižymi privačiu naudingumu ir disponavimo teise. Apsauga apima ir narystės akcinėje bendrovėje statusą, kurį suteikia akcijų nuosavybė. Iš šio statuso, neperžengiant įstatymų ir bendrovės įstatų, akcininkui kyla tiek valdymo įgaliojimai, tiek turtiniai reikalavimai. Tačiau Konstitucijos 14 str. 1 d. iš esmės nedraudžia perduoti mažumos akcijų pagrindiniam akcininkui net ir prieš jų valią. Tai galioja ir tada, kai perdavimo tikslas yra visiškai išstumti likusius smulkiuosius akcininkus iš bendrovės.“*³⁴ Kaip ir Lietuvoje, taip ir Vokietijoje, įtvirtintas priverstinio pardavimo ir pirkimo institutas neprieštarauja Vokietijos konstitucijos nuostatomis. Papildomai, Vokietijos Federacinis Konstitucinis Teismas nurodo, kad *„[...] Pareiškėjų priekaištas, kad šios normos netinka Squeeze-out procedūrai, susijęs ne su jų apibrėžtumu, o su proporcingumu. Ginčijamos nuostatos atitinka proporcingumo principą. Formuodamas akcinių bendrovių teisę, įstatymų leidėjas privalo teisingai suderinti dalyvių interesus ir užtikrinti jų pusiausvyrą. Jis turi išlaikyti vienodą atstumą visiems akcininkams. Šis reikalavimas neprieštarauja įstatymui, leidžiančiam pašalinti vieną ar kelius akcininkus. Tačiau įstatymų leidėjas, leisdamas pašalinti smulkiuosius akcininkus, turi siekti teisėto tikslo, be to, jis turi užtikrinti, kad smulkiesiems akcininkams būtų visiškai atlyginta už akcijų praradimą, ir galiausiai turi garantuoti efektyvią teisinę apsaugą nuo pašalinimo [...]. Priešingai nei teigia pareiškėjai, įstatymų leidėjas neprivalo leisti pašalinimo tik tada, kai konkrečiu atveju yra konkrečių su verslu susijusių priežasčių. Siekiant išlaikyti proporcingumo principą, jis, numatydamas pašalinimo galimybę, turi tiesiog bendrai siekti teisėto tikslo [...]“*³⁵. Vertinant Federacinio Konstitucinio teismo argumentus, galima daryti išvadą, kad priverstinis išpirkimas yra priimtina priemonė Vokietijoje ir neprieštarauja Konstitucijai. Tokia priemonė iš esmės yra būtina, kad užtikrintų pusiausvyrą tarp mažojo ir didžiojo akcininko interesų. O tokios priemonės įgyvendinimui nėra būtina nustatyti su verslu susijusį teisių pažeidimą. Teismas

³⁴ „Vokietijos Federacinio Konstitucinio Teismo [Bundesverfassungsgericht] 2007 m. gegužės 30 d. nutarimas byloje Nr. 1 BvR 390/04“, Bundesverfassungsgericht, žiūrėta 2026 m. balandžio 12 d., https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Downloads/DE/2007/05/rk20070530_1bvr039004.pdf?__blob=publicationFile&v=1

³⁵ *Ibid.*

papildomai nurodo, jog [...] *Smulkieji akcininkai paprastai negali daryti jokios reikšmingos įtakos įmonės politikai. Jiems akcija paprastai yra labiau finansinė investicija, o ne verslo dalyvavimas. Todėl įstatymų leidėjui iš esmės nedraudžiama sukoncentruoti smulkiųjų akcininkų apsaugos priemonės tik į investicijos turtinę pusę, jei jis, kaip ir Squeeze-out atveju, sieja smulkiųjų akcininkų pašalinimą su 95 proc. akcijų priklausymu pagrindiniam akcininkui. Taip užtikrinama, kad būtų pašalinami tik tie akcininkai, kurių investicinis interesas sutelktas į turtinę pusę, nes jie neturi jokios realios galimybės daryti įtaką įmonės valdymui.*³⁶ Vokietijoje Federacinis Konstitucinis Teismas konstatuoja, jog išpirkimo institutas pats iš savęs užtikrina akcininkų pusiausvyrą, išlaiko proporciją tarp turimų teisių ir pareigų bendrovėje. Juo labiau, atkreipia dėmesį, kad 5 procentai akcijų neturi realios įtakos bendrovėje formuojant bendrovės politiką. Iš esmės konstatuoja, kad tokiais atvejais mažasis akcininkas turi tik investicinių interesų, kurie sutelkiami į bendrovės turtinę išraišką.

Apibendrinant vertintą priverstinį akcijų pardavimo ir išpirkimo instituto atitiktį Konstitucijai, galima daryti pagrįstą išvadą, kad teisinis reguliavimas, numatantis juridinio asmens dalyviui galimybę priverstine tvarka išpirkti kito dalyvio akcijas, nepažeidžia akcininko, kurio akcijos išperkamos, nuosavybės teisių. Priešingai, pagal formuojamą Konstitucinę jurisprudenciją, yra pripažįstama, kad toks institutas ir numatyta galimybė išpirkti, yra smulkiojo akcininko teisių apsauga, kuri yra viešasis interesas bei suprantama, kaip akcininko turtinių teisių apsauga. konstitucinė jurisprudencija, suponuoja, kad valstybė turi pareigą užtikrinti tinkamą reglamentavimą, kuris garantuotų asmenų, valdančių ūkio subjektą teisių ir jų teisėtų interesų apsaugą. Galima teigti, kad šiame darbe aptariamas ABĮ 46¹ straipsnyje įtvirtintas institutas būtent ir yra ta tinkama priemonė, skirta Mažajo akcininko teisių apsaugai. Toks institutas yra būtinas tais atvejais, kai didysis akcininkas bendrovėje įgyja tiek kontrolės, kad gali kontroliuoti įmonės veiklą, lemti priimamus sprendimus, o Mažasis akcininkas turi tik investicinį suinteresuotumą. Be to, panašus institutas yra įtvirtintas ne vienoje Europos Sąjungos valstybėje narėje, kurios bus aptiriamos tolimesniuose šio darbo poskyriuose.

1.1.1. Akcininko pasitraukimo iš bendrovės būdai be ABĮ 46¹ straipsnio

Dabartiniai teisės aktai numato skirtingus būdus, kuriais akcininkas gali pasitraukti iš bendrovės akcininkų sąrašo. Svarbu atkreipti dėmesį, kad pasitraukimo būdai yra skirtingi tarp biržoje listinguojamų ir biržoje nelistinguojamų bendrovių. Vertinant pasitraukimo galimybę iš biržoje listinguojamų bendrovių, suprantama, kad jokių trukdžių tokiam pasitraukimui iš esmės

³⁶ Vokietijos Federacinio Konstitucinio Teismo [Bundesverfassungsgericht] 2007 m. gegužės 30 d. nutarimas byloje Nr. 1 BvR 390/04“, *supra note*, 34

nėra, užtenka sukurti pardavimo nurodymą biržoje ir turimos akcijos bus parduotos atsiradus pirkėjui, kuris sutiks sumokėti prašomą kainą, kitaip sakant, akcininkai tokiose bendrovėse „balsuoja kojomis“.

Įvadinėje darbo dalyje buvo nurodyta, kad dar iki aptariamo ABĮ 46¹ straipsnio įsigaliojimo akcininkui buvo užtikrinama teisė atitinkant objektyvųjį kriterijų – turimų akcijų kiekį bendrovėje ir subjektyviuosius kriterijus, pasitraukti iš jos. Tačiau V. Bitė savo publikacijoje atskleidė, jog *„Paties bendrovės akcijų išpirkimo instituto įtvirtinimas įstatyme galėtų būti vertintinas teigiamai, kaip papildomų teisių tiek smulkiesiems akcininkams, tiek ir stambiajam akcininkui suteikimas. Kita vertus, manytina, kad įstatymų leidėjui pritrūko sisteminio požiūrio – nepasinaudota proga ištaisyti ir neatitikimą reglamentuojant priverstinį akcijų išpirkimą Civilinio kodekso (toliau – LR CK) 2.123 straipsnyje. Įtvirtinant minėtą institutą LR CK buvo netiksliai perkeltos nuostatos iš Olandijos civilinio kodekso 2.343 straipsnio. Pagal Lietuvos reglamentavimą minėta išpirkimo teisė suteikiama tik kodekso 2.116 straipsnyje išvardytiems juridinio asmens dalyviams, t. y. turintiems bent 1/3 kapitalo. O Olandijos civiliniame kodekse tokia teisė suteikiama bet kuriam akcininkui nepriklausomai nuo jo turimos kapitalo dalies.“*³⁷ L. Mikalonienė savo monografijoje išsakė poziciją, kad *„Jeigu smulkiųjų akcininkų interesai pažeisti iš esmės ir tolesnis akcininkų bendradarbiavimas neįmanomas, tačiau akcininko dalis įstatiniame kapitale yra mažesnė nei 1/10, smulkusis akcininkas neturi ex lege galimybės pasitraukti iš bendrovės reikalaudamas ją likviduoti arba reikalaudamas priverstinio akcijų nupirkimo, bendrovei tęsiant veiklą.“*³⁸ Vertinant cituotą, galima pagrįstai teigti, jog akcininkas valdantis mažiau kaip 1/10 įmonės iš esmės neturi objektyvių galimybių pasitraukti iš bendrovės valdymo ir yra priklausomas nuo didžiojo akcininko veiksmų.

Vienas iš L. Mikalonienės nurodytų – netiesioginis pasitraukimo būdas, kuomet pradedamas juridinio asmens veiklos tyrimas, o po tyrimo skiriamas juridinio asmens likvidavimas. CK 2.124 straipsnis numato, kad: *„Šio kodekso 2.125 straipsnyje išvardyti asmenys turi teisę prašyti teismo paskirti ekspertus, kurie ištirtų, ar juridinis asmuo, juridinio asmens valdymo organai ar jų nariai veikė tinkamai ir, jei nustatoma netinkama veikla, taikyti priemones, nurodytas šio kodekso 2.131 straipsnyje.“*³⁹ Riba, įtvirtinta 2.125 straipsnio 1 dalies 1 punkte – vienas arba keli akcininkai veikiantis sutartinai ir valdantys ne mažiau kaip 1/10 įstatinio kapitalo.⁴⁰ O nurodytas 2.131 straipsnio 1 dalies 8 punktas numato, jog: *„Jeigu ekspertų ataskaitoje nurodyta, kad juridinio asmens (juridinio asmens valdymo organų ar jų narių) veikla*

³⁷ Bitė, *supra note*, 6:203

³⁸ Mikalonienė, *supra note*, 25:213 psl.

³⁹ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *supra note*, 3: 2.124 str.

⁴⁰ *Ibid*, 3: 2.125 str. 1 d 1 p.

yra netinkama, ir teismas tam pritaria, išklausęs šalių ir šio kodekso 2.130 straipsnyje nurodytų valstybės institucijų nuomones, teismas gali taikyti vieną iš šių priemonių [...] likviduoti juridinį asmenį ir paskirti likvidatorių.“⁴¹. Tačiau tai tik viena iš galimų sankcijų, kurias gali pasirinkti teismas. Todėl šios teisės iš principo negalima laikyti tiesiogine akcininko teise pasitraukti iš bendrovės veiklos, nes toks sprendimas priklauso nuo teismo priimamo sprendimo, o ne akcininko noro įgyvendinti savo teises.

Teisė pasitraukti buvo ir dar yra įtvirtinta CK 2.123 straipsnio 1 dalyje, kurioje numatoma, kad „Jei šio kodekso 2.116 straipsnyje išvardyti juridinio asmens dalyviai negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teises dėl kito juridinio asmens dalyvio veiksmų ir negalima pagrįstai manyti, kad tokie veiksmai ateityje pasibaigs, jie gali pareikšti teismui ieškinį reikalaudami, kad juridinio asmens dalyvis, dėl kurio veiksmų negalima tinkamai įgyvendinti teisių, nupirktų iš jų akcijas (teises, pajus)“⁴². Cituojama teisės norma yra blanketinio pobūdžio, todėl visiškai ją galima suprasti tik įvertinus CK 2.116 straipsnio 1 dalies 1 punktą, kuriame įstatymų leidėjas įtvirtinęs, kad „Teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų (teisių, pajų) pardavimo turi šie privataus juridinio asmens dalyviai: vienas ar keli uždarnosios akcinės bendrovės akcininkai, kurių turimų akcijų nominali vertė ne mažesnė kaip 1/3 įstatinio kapitalo“⁴³. Įtvirtintoji teisės norma sudaro sąlygas, kurias tenkinantis akcininkas gali kreiptis į teismą, dėl pasitraukimo iš juridinio asmens veiklos. Tačiau nesunku suprasti, kad pasitraukimas yra kiek apsunkintas ir nėra galimas tik dėl to, kad juridinio asmens dalyvis – akcijų savininkas įgyvendindamas savo teisę naudoti savo turtą ir lemti jo likimą, bet koku būdu, kuriuo nepažeidžiamos kitų asmenų teisės ir laisvės, nori pasitraukti iš juridinio asmens veiklos. L. Mikalonienė yra nurodžiusi, kad „CK 2.123 straipsnio 1 dalies nuostatų gramatinė formuluotė suponuoja prielaidą, kad akcininko locus standi veikia siejamas su jo (akcininko kaip ieškovo) subjektinių teisių pažeidimu. Tačiau uždarnosios akcinės bendrovės akcininkas, teismine tvarka reikalaudamas priverstinio akcijų nupirkimo pagal CK 2.123 straipsnio nuostatas, dažniausiai gina ne pažeistas savo subjektines teises, o įstatymų saugomus interesus.“⁴⁴ Atkreiptinas dėmesys, kad net ir šiuo atveju esant objektyviosioms ir subjektyviosioms aplinkybėms priverstinis pardavimas galėtų būti netaikomas, nes CK 2.116 straipsnio 2 dalis įtvirtina, jog „Juridinio asmens dalyvis neturi teisės kreiptis dėl priverstinio akcijų (teisių, pajų) pardavimo esant šio kodekso 2.115 straipsnyje nurodytoms aplinkybėms, jeigu juridinio asmens steigimo dokumentai ar jo dalyvių sudarytos sutartys nustato kitokias priverstinio akcijų (teisių, pajų) pardavimo taisykles ir

⁴¹ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *supra note*, 3: 2.131 str. 1 d. 8 p.

⁴² *Ibid*, 3:2.123 str. 1 d.

⁴³ *Ibid*, 3: 2.116 str. 1 d.

⁴⁴ Mikalonienė, *supra note*, 25:209 psl.

šios gali būti taikomos“⁴⁵. Taikant lingvistinį teisės aiškinimo metodą, cituotoji teisės norma suponuoja, kad priverstinio pardavimo institutas galimas tik tuo atveju, jeigu juridinio asmens dalyviai bendrovės steigimo dokumentuose arba akcininkų sutartyje nėra numatytos kitokios priverstinio akcijų pardavimo (išpirkimo) taisyklės. Suprantama, kad bendrovių teisėje įstatymo numatytos akcininko teisės laikomos minimaliu kriterijumi, kurio akcininkų sutartis negali peržengti. Todėl iš esmės akcininkai gali susitarti dėl mažesnės ribos, tačiau ką daryti tais atvejais, kai jie dėl jos nesusitarė. Iš esmės, galima teigti, kad CK 2.123 straipsnio įtvirtinta galimybė yra sunkiai išnaudojama.

Suformuotos teismų praktikos dėl CK 2.123 straipsnio taikymo nėra daug. LAT formuodamas vieningą teismų praktiką yra konstatavęs, kad „*priverstinis akcijų pardavimas, kaip išimtinis akcininko teisių gynimo būdas, yra galimas, kai konstatuojama, jog: akcininkas, kuris kreipiasi į teismą, negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teisių dėl kito uždarnosios akcinės bendrovės akcininko neteisėtų veiksmų, ir negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis. Pirmoji sąlyga laikoma nustatyta, jeigu įrodoma, kad UAB akcininkas, kuriam siekiama per teismą priverstinai parduoti akcijas, elgiasi neteisėtai ir dėl tokių veiksmų (neveikimo) akcininkas, kuris kreipiasi teisminės gynybos, negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip bendrovės dalyvio, teisių. [...] Akcininko neteisėtais veiksmais, sudarančiais pagrindą pagal CK 2.123 straipsnį reikalauti priverstinai nupirkti dalyvio, kurio teisės pažeidžiamos, akcijas, gali būti pripažįstamas ir toks UAB dalyvio veikimas ar neveikimas, kai paprastą (kvalifikuotą) balsų daugumą dalyvių susirinkime turintis juridinio asmens dalyvis, savo balsais lemiantis juridinio asmens valdymo organų sudėtį ir per tokį atstovavimą dalyvio interesams valdymo organuose veikia priešingai juridinio asmens veiklos tikslams, taip pažeisdamas kitų juridinio asmens dalyvių teisę tikėtis, kad juridinis asmuo veiks siekdamas savo tikslų įgyvendinimo“⁴⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad teismas nepateikia formalaus ar baigtinio sąrašo veiksmų, kurie gali būti laikomi kaip akcininko neteisėti veiksmai. Pateikiamu aiškinimu teismas vartojo „gali būti“, kas suponuoja, kad vertinant pirmąją sąlygą kiekvienu konkrečiu atveju ji bus įvertinta individualiai, o galimai ir skirtingai, t. y. vienu atveju akcininko veiksmai, kuriais jis daro įtaką juridiniam asmeniui, o šia įtaka tikėtina, kad juridinis asmuo neveiks siekdamas savo tikslų, bus pripažįstami kaip neteisėti veiksmai, tačiau kitomis aplinkybėmis, toks veikimas nebus laikomas neteisėtais veiksmais. Atkreiptinas dėmesys, kad neteisėti veiksmai išimtinai turi būti nukreipti į juridinio asmens tikslų nepaisymą. Keltas klausimas, kaip teismas vertintų juridinio*

⁴⁵ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *supra note*, 3:2.116 str. 2 d.

⁴⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2008“, Infoplex, žiūrėta 2026 m. balandžio 12 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/87507?id=20&item=doc&aktoid=87507>

asmens tikslus, kuomet įstatuose nėra apibrėžiama tiksli ekonominė juridinio asmens veikla, o tik nurodoma, kad juridinis asmuo užsiima bet kokia neuždrausta civilinės apyvartos veikla. Vertindamas antrąją sąlygą, LAT konstatuoja, jog „*Antroji sąlyga, kad negalima pagrįstai manyti, jog tokie neteisėti juridinio asmens dalyvio veiksmai ateityje pasikeis konstatuotina, pvz., kai nustatomi trunkamojo arba tęstinio pobūdžio neteisėti veiksmai, liudijantys juridinio asmens tikslų nepaisymą, dėl ko yra pagrindas manyti, kad jie ateityje nepasikeis. Šios sąlygos egzistavimo savaime nepaneigia ir tai, kad po to, kai juridinio asmens dalyvis, kurio teisės yra pažeidžiamos kito dalyvio veiksmais (neveikimu), priešingais juridinio asmens tikslams, kreipiasi į teismą teisminės gynybos CK 2.123 straipsnio pagrindu, neteisėtai veikęs dalyvis imasi priemonių privataus juridinio asmens tikslams įgyvendinti. Tokiu atveju neteisėtai veikusio dalyvio veiksmai antrosios sąlygos konstatavimo aspektu yra vertinimo dalykas bylos nagrinėjimo teisme per juos inicijavusio dalyvio sąžiningumo prizmę: ar tai efektyvios ir veiksmingos priemonės, kuriomis sąžiningai siekiama nutraukti neteisėtus veiksmus ir įgyvendinti juridinio asmens tikslus, ar priemonės, kuriomis bandoma formaliai paneigti antrosios sąlygos egzistavimą.*“⁴⁷. Vertinant antrąją sąlygą yra būtina nustatyti, jog tokie veiksmai yra trunkamojo arba tęstinio pobūdžio, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad teismas konkrečiai neįvardija, kiek neteisėti veiksmai turi trukti. Dėl to yra visiškai neaišku, kokiais kriterijais remiantis yra nustatoma, o nustačius konstatuojama, kad neteisėti veiksmai trunka pakankamą laiko tarpą ir kad jų tęstinumas nepasikeis ateityje. Iš esmės akcininkui nežinoma, kokius įrodymus jis turi pateikti, kad teismas konstatuotų sąlygų buvimą. Remiantis CK 2.123 straipsniu iš juridinio asmens dalyvių sąrašo akcininkas gali pasitraukti nustačius dvi sąlygas, t. y. akcininkas negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teisių dėl kito uždarnosios akcinės bendrovės akcininko neteisėtų veiksmų, ir negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis. Nustačius šias sąlygas akcininkas turi pakankamą pagrindą kreiptis į teismą dėl CK 2.123 straipsnyje nustatytos procedūros pradėjimo.

Vertinant kitas iki įstatymo pakeitimo Lietuvos teisės sistemoje buvusias galimybes akcininkui pasitraukti iš dalyvių sąrašo, galime įvertinti Vertybinių popierių įstatymą. Galimybė akcininkui pasitraukti iš juridinio asmens dalyvių rato yra numatyta VPĮ 32 straipsnyje (senos redakcijos 37 straipsnis). Nors šį teisės norma konkrečiu atveju taikoma tik biržinėms akcinėms bendrovėms (AB), tačiau siekiant šio tyrimo uždavinių, yra pravartu apžvelgti ir ją. Minėtas straipsnio 1 dalis įtvirtina, kad „*Nuosavybės vertybinių popierių emitento akcininkas, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, įsigijęs akcijų, sudarančių ne mažiau kaip 95 procentus balsavimo teises suteikiančio kapitalo ir ne mažiau kaip 95 procentus*

⁴⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2008“, *supra note*, 32

*visų balsų, turi teisę reikalauti, kad visi kiti emitento akcininkai parduotų jiems priklausančias balsavimo teisę suteikiančias akcijas, ir šie privalo jas parduoti šio įstatymo nustatyta tvarka*⁴⁸. Svarbu atkreipti dėmesį, kad cituojamas straipsnis pakankamai detalai apibrėžia kai kuriuos Mažajam akcininkui, priverstinio išpirkimo kontekste, neaiškius aspektus, pavyzdžiui, kokiais principais nustatoma akcijų išpirkimo kaina. Cituojamo straipsnio 4 dalis įtvirtina, kad „*Siūloma akcijų kaina turi būti teisinga ir nustatoma vadovaujantis šiais principais: jeigu akcininkas, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, pateikęs privalomą oficialų siūlymą, įsigijo akcijų, suteikiančių ne mažiau kaip 95 procentus visų balsų, akcijų kaina nustatoma tokia, kokia buvo mokama jam šiuo būdu įsigyjant emitento akcijas; jeigu akcininkas, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, pateikęs savanorišką oficialų siūlymą įsigyti visas likusias balsavimo teisę suteikiančias akcijas, įsigijo akcijų, suteikiančių ne mažiau kaip 95 procentus visų balsų, akcijų kaina nustatoma tokia, kokia buvo mokama jam šiuo būdu įsigyjant emitento akcijas, tokiu atveju, jeigu oficialaus siūlymo teikėju tuo būdu įsigyjant akcijas ne mažiau kaip 90 procentų akcijų, kurioms supirkti buvo pateiktas oficialus siūlymas, savininkų pardavė jam savo akcijas; kitais atvejais akcijų kaina nustatoma akcijas superkančio asmens pasirinktu būdu, užtikrinančiu teisingą superkamų akcijų kainą*“⁴⁹. Šie principai detaliau nebus aptariami darbe, nes jie nėra tyrimo objekto imtyje. Tačiau nesunku pastebėti, kad tiek VPĮ 32 straipsnyje įtvirtintas institutas, tiek ir ABI 46¹ straipsnyje įtvirtintas institutas savyje turi nemažai panašumų, vienas iš jų, ypatingai akivaizdus – taikoma tokia pati išpirkimo ir pardavimo riba, t. y. 95 procentai.

Apibendrinant, dar iki ABI 46¹ straipsnio įsigaliojimo Lietuvoje buvo tam tikri būdai akcininkui pasitraukti iš bendrovės. Tačiau vertinant galimybę akcininkui pasitraukti iš uždarnosios akcinės bendrovės, galima teigti, jog pasitraukimas buvo gerokai suvaržytas ir apsunkintas formaliais reikalavimais, juo labiau ne kiekvienas akcininkas (turima omenyje mažuosius akcininkus) galėjo pasitraukti. Nors kažkuria prasme 1/3 akcijų paketo bendroje gali būti laikoma mažuoju akcininku, tačiau šio darbo kontekste mažasis akcininkas suprantamas kaip 5 procentai ir mažiau akcijų turintis asmuo. Tačiau svarbus pastebėjimas, kad ne visi akcininkai galėjo pasitraukti, t. y. jeigu nuosavybės teise nevaldai vienos trečiosios akcijų turinčių balsavimo teisių visuotiniame akcininkų susirinkime, asmuo neturi galimybių pasitraukti iš bendrovės dalyvių sąrašo. Nors yra ir kitų būdų, kuriais galima atgauti savo investiciją siekiant pasitraukti, tačiau tie būdai šiame darbe nėra aptariami dėl savo nutolimo nuo darbo uždavinių. Gal net galima teigti, kad iš esmės, jeigu bendrovėje turi mažiau kaip 1/3, o ypatingai jeigu turi mažiau nei 1/10 akcijų kapitalo - lieki tik finansinis investuotojas, kuriam yra užtikrinamos turtinės teisės, tačiau neturi

⁴⁸ „Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas“, *supra note*, 4: 32 str.

⁴⁹ *Ibid.*

jokios sprendimo įtakos dėl bendrovės politikos formavimo ar kitais, su bendrovės kasdieniniu darbu, susijusiais klausimais.

1.1.2. Akcininko pasitraukimas iš bendrovės pagal ABĮ 46¹ straipsnį

Lietuvoje 2022 m. lapkričio 30 d. įsigaliojo ABĮ pateikimas, kuriuo, be kita ko, įstatyme atsirado naujas straipsnis – 46¹. Minėto straipsnio 1 dalis įtvirtina, kad *„Bendrovės akcininkas, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, įsigijęs ne mažiau kaip 95 procentus balsų visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių bendrovės akcijų, turi teisę reikalauti, kad visi kiti tos bendrovės akcininkai privalomai parduotų sau nuosavybės teise priklausančias balsavimo teisę suteikiančias bendrovės akcijas (išpirkimo teisę), laikantis šiame straipsnyje nustatytos akcijų išpirkimo tvarkos“*⁵⁰. Atkreiptinas dėmesys, kad įstatymų leidėjas įtvirtina teisę reikalauti privalomai parduoti tik balsavimo teisę suteikiančias bendrovės akcijas, o ne visų rūšių akcijas. Tačiau įstatymų leidėjas straipsnio pirmąją dalimi ne tik įtvirtina galimybę reikalauti priverstinai parduoti, tačiau 2 dalyje numato ir priverstinio išpirkimo pareigą *„Bendrovės akcininkas turi teisę reikalauti kito tos bendrovės akcininko, kuris, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, įsigijo ne mažiau kaip 95 procentus balsų visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių bendrovės akcijų, išpirkti jam nuosavybės teise priklausančias balsavimo teisę suteikiančias bendrovės akcijas, o pastarasis privalo šias akcijas išpirkti (išpirkimo pareiga) laikydamasis šiame straipsnyje nustatytos akcijų išpirkimo tvarkos“*⁵¹.

Atkreiptinas dėmesys, kad šiame darbe tyrimas atliekamas koncentruojantis išimtinai į ABĮ 46¹ straipsniu įtvirtintą galimybę priverstinai išpirkti mažuosius akcininkus. Būtent dėl šio nuostatos tikėtinas didesnis ginčų atvejis bei klausimai, kurie reikalauja detalesnės analizės. Taip pat, įstatymo aiškinamajame rašte yra apibrėžiama kaip vadovaujantis 46¹ straipsnio 1 ir 2 dalimis yra suprantamos sąvoka „sutartinai veikiantys asmenys“ – *„kurių balsai būtų skaičiuojami vadovaujantis Vertybinių popierių įstatymo 16 straipsniu (pavyzdžiui, būtų įskaitomos ir akcijų, įgytų dėl akcininko interesų, bet kito asmens vardu, suteikiamos balsavimo teisės, įkeistų ar patikėjimo teise perduotų akcijų suteikiamos balsavimo teisės, jei asmuo gali jomis naudotis, taip pat nuosavybės teise nepriklausančių akcijų, kurių suteikiamomis balsavimo teisėmis asmuo gali naudotis pagal balsavimo teisių perleidimo sutartį ar kitais pagrindais, suteikiamos balsavimo teisės)“*⁵². Panašaus turinio nuostata yra įtvirtinta ir aptariamo straipsnio 5 dalyje. Vertinant abi cituotas nuostatas, tik akcininkas, turintis mažiau kaip 5 proc. akcijų suteikiančių balsavimo teisę,

⁵⁰ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1: 46¹ str. 1 d

⁵¹ *Ibid.*, 46¹ str. 2 d.

⁵² „XIVP-1854 AIŠKINAMASIS RAŠTAS dėl Akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 27, 28, 29, 30, 30(1), 32, 34, 37, 37(2), 40, 42, 45, 47, 47(1), 51 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 46(1) straipsniu įstatymo projekto“, *supra note*, 5.

visuotiniame akcijų susirinkime turi teisę reikalauti, kad jis būtų priverstinai išperkamas arba priverstinai parduoti savo akcijas pagal pardavimo prievolę. Po pakeitimo priimtas straipsnis detalizuoja tam tikrus instituto taikymo aspektus, t. y. terminas, per kurį galima inicijuoti akcijų išpirkimą (3 dalis); pareiga pranešti apie viršytą balsavimo akcijų kiekio ribą (4 dalis); balsų skaičiavimo tvarka (5 dalis); akcininko, kuris reikalauja būti išpirktas, informacinis pranešimas bendrovei (6 dalis); akcininko, kuris reikalauja išpirkti kitų akcijas, pranešimas ir pranešimo turinys (7 dalis); terminas akcininkui, per kurį jis turi pateikti 7 dalyje nurodytą pranešimą (8 dalis); gauto pranešimo paskelbimas viešai (9 dalis); išpirkimo kainos teisingumas (10 dalis); siūlomų sąlygų tapatumas (11 dalis); bendrovės valdybos ataskaita (12 dalis); dėl akcijų kainos ir kreipimosi į teismą (13 dalis); teismo teisė sustabdyti privalomąjį išpirkimą (14 dalis); pranešime ir teismo nustatytos kainos skirtumo taikymas visiems akcininkams (15 dalis); procesas, kuomet išperkamas akcininkas neatsiliepia į pranešimą (16 dalis); nesumokėjimo pasekmės (17 dalis); palūkanų dydis praleidus akcijų apmokėjimo terminą (18 dalis); konvertuojamosios obligacijos (19 dalis).

Kaip matyti iš pateikiamo straipsnio dalių sąrašo, įstatymų leidėjas ganėtinai detaliai reglamentuoja akcijų priverstinio pardavimo ir išpirkimo procesą. Tačiau galima įžvelgti tam tikrų niuansų, kurie nėra reglamentuojami – tinkamos kainos nustatymo metodika, kitų akcininkų veiksmai trukdant ar piktnaudžiaujant procesu, kainos nustatymo išlaidos, advokato (ne)dalyvavimas procese, tinkamos kainos nustatymo data ir kt. Ypatingai atkreiptinas dėmesys į tinkamos kainos nustatymą. Įstatymų leidėjas nei aiškinamajame rašte nei pačiame įstatyme neišskiria kaip suprantama sąvoka „teisinga kaina“, todėl šiai problemai bus skiriamas išskirtinis dėmesys. Pradėjus formuoti teismų praktiką, apeliacinio teismo nutartyje, kolegija nurodo jog *„[...] tokio mažo kiekio akcijų ir jų suteikiamų balsų turėjimas smulkiesiems akcininkams neduoda nei finansinės, nei kitokios naudos, akcijų išpirkimo institutas sudaro sąlygas smulkiesiems akcininkams pasitraukti iš bendrovės valdymo tokia tvarka, kuri užtikrintų jų teisių ir teisėtų interesų apsaugą, o nustatyto kiekio akcijų privalomas išpirkimas, turint omenyje tik formalų, realios naudos nesuteikiantį tokios nuosavybės turėjimą, neturėtų būti traktuojamas kaip smulkiųjų akcininkų nuosavybės teisės pažeidimas. Nauju reguliavimu nustatoma kreipimosi į teismą dėl akcijų išpirkimo kainos teisingumo nustatymo tvarka. Toks reguliavimas užtikrina smulkiųjų akcininkų apsaugą dėl galimo piktnaudžiavimo ir neteisingo atlygio.“*⁵³ Teismo nuomone, nustatytu reglamentavimu yra užtikrinamos smulkiojo (mažojo) akcininko teisės, nes jo turimas akcijų kiekis neduoda jam kitokios naudos. Kažkuria prasme su šia motyvacine dalimi

⁵³ Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-41-567/2025“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 24 d., 63 punktas, <https://www-infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/2300886?id=20&item=doc&aktoid=2300886>

galima sutikti, tačiau keltinas klausimas, ar nustatyta riba yra tinkama. Vertinant ABI nuostatas sistemiškai, galima daryti prielaidą, kad „realiai apčiuopiamos“ akcininko teisės daryti įtaką bendrovės valdymui prasideda nuo 1/10 balsų dalies visuotiniame akcininkų susirinkime. Todėl galima kelti pagrįstą klausimą, ar įstatymų leidėjas sutapatindamas ABI 46¹ straipsnio akcijų ir pirkimo ir pardavimo ribą su VPI 32 straipsnio riba, priėmė teisingą sprendimą. Juo labiau, kad savo aiškinamajame rašte nurodydamas, kad vadovavosi gerąją Skandinavijos šalių praktika.

Apibendrinant galima teigti, jog įstatymų leidėjas įtvirtino liberalesnę nuostatą dėl akcijų priverstinio pardavimo ir išpirkimo, kuri realiai užtikrina mažojo akcininko interesų apsaugą bei suteikia galimybę jam pasitraukti iš bendrovės valdymo, kuomet akcininkui bendrovėje likę tik investiciniai interesai, o ne valdymo. Tačiau yra būtina analizuoti, ar įtvirtintas procesas tinkamai užtikrina tinkamą akcininkų teisių įgyvendinimą, ypač skiriant dėmesį teisingos kainos nustatymo problematikai, akcijų kainos nustatymo datai ir kitiems klausimams.

1.2. Akcininko pasitraukimo iš bendrovės būdai, panašūs į ABI 46¹ įtvirtintą, pasirinktose Europos Sąjungos valstybėse narėse

Siekiant tinkamai įvykdyti tyrimui keliamus uždavinius yra būtina apžvelgti ir kai kurias Europos Sąjungos valstybės nares, analizuojant jų įstatymuose įtvirtintus mažumos akcininko akcijų priverstinio pardavimo (išpirkimo) institutus. Juo labiau, kad įstatymų leidėjas priimdamas įstatymo pataisas, kuriomis įtvirtino ABI 46¹ straipsnį, aiškinamajame rašte nurodė, jog panašus institutas yra įtvirtintas Švedijoje, Danijoje ir Suomijoje. Šios Skandinavijos valstybės bus apžvelgtos individualiai. Tačiau be šių išvardintų valstybių, papildomai bus apžvelgiama ir kita valstybė – Nyderlandai. Nyderlandai pasirinkti dėl to, kad kaip nurodė V. Bitė, šiame darbe aptartas CK 2.123 straipsnyje įtvirtintas institutas buvo netiksliai perkeltas iš Nyderlandų civilinio kodekso.⁵⁴ Autoriaus nuomone, minėtos šalies aptarimas gali turėti reikšmės siekiant įvertinti galimus Lietuvos instituto panašumus ir su tuo susijusius trūkumus arba pranašumus.

Prieš analizuojant individualias šalis, reikėtų įvertinti europinę teisės doktriną. Bendrovių teisėje ir jos politikos formavimui galima pasitelkti Šiaurės ir Europos modelinį bendrovių aktą (*European Model Company Act*) (toliau – **EMCA**). EMCA, pasirodęs dar 2017 m., palietė ir šiame darbe nagrinėjamą temą – priverstinio mažojo akcininko akcijų pirkimo (išpirkimo) institutą. Pasisakydami dėl pasitraukimo galimybių iš bendrovės, autoriai nurodė, kad „*Biržinėse bendrovėse mažumos akcininkai arba individualūs akcininkai iš esmės visada gali pasitraukti iš bendrovės parduodami savo akcijas, jei jaučiasi engiami daugumos. Net ir pati pasitraukimo*

⁵⁴ Bitė, *supra note*, 6: 203 pls.

grėsmė („balsavimas kojomis“) gali priversti daugumą nepiktnaudžiauti savo padėtimi. Taigi, biržinėse bendrovėse pasitraukimas yra galinga priemonė, apsauganti akcininkus nuo daugumos piktnaudžiavimo. Nebiržinėse bendrovėse, o dar reikšmingiau – uždarosiose bendrovėse (taip pat ir uždarojo tipo akcinėse bendrovėse, kurios yra viešosios), teisės pasitraukti taip pat veiksmingai užtikrina mažumos apsaugą. Pasitraukimo teisės gali įpareigoti bendrovę išpirkti akcininko akcijas arba reikalauti, kad jas išpirktų kiti akcininkai (dauguma).“⁵⁵. Mokslininkai nustatė, kad ne visos Europos šalys turi aptariamą institutą. Nors Švedijoje, Danijoje ir Suomijoje jis yra įtvirtintas, tačiau Prancūzijoje ir Italijoje tokios galimybės nėra.⁵⁶ EMCA autoriai nurodo, jog „EMCA grupė mano, kad išpirkimo teisė yra moderni ir galinga mažai akcininkų turinčių bendrovių mažumos akcininkų apsaugos priemonė. Todėl, EMCA akte mažuma gali pasinaudoti išpirkimo teise savo apsaugai, neturėdama įrodyti faktinio piktnaudžiavimo iš daugumos pusės“⁵⁷. Atkreiptinas dėmesys, kad tokio instituto nebuvo ir Lietuvoje iki 2022 m. Tačiau atsiradus naujai įstatymo nuostatai ABI, pravartu apžvelgti EMCA mokslininkų siūlomą modelinį reglamentavimą. EMCA 11.34 dalyje numatoma, kad „Bet kuris akcininkas, turintis daugiau kaip devynias dešimtas uždarosios bendrovės akcijų ir atitinkamą balsų dalį, gali reikalauti, kad kiti akcininkai perleistų jam savo akcijas. Tokiu atveju kitiems akcininkams turi būti pateiktas prašymas, laikantis bendrojo susirinkimo pranešimo taisyklių, per keturias savaites perleisti savo akcijas tam akcininkui“⁵⁸. Pirmuoju punktu tyrėjai siūlo nustatyti 90 procentų turimų akcijų ribą, taip pat įtvirtinti 4 savaičių terminą įgyvendinimui. Cituojamos dalies 2 punktu siūloma įtvirtinti, kad „Prašyme turi būti nurodyti išpirkimo sąlygos ir išpirkimo kainos nustatymo pagrindas. Taip pat turi būti nurodyta, kad jei dėl išpirkimo kainos nesusitariama, ją nustato teismo, kurio jurisdikcijai priklauso bendrovės buveinė, paskirtas ekspertas. [...] Prašyme taip pat turi būti pateikta 3 dalies pirmojo sakinio informacija. Galiausiai prašyme turi būti pateiktas bendrovės centrinio valdymo organo pareiškimas dėl bendrųjų išpirkimo sąlygų.“⁵⁹. Tyrėjai siūlo įstatymuose įtvirtinti, koks turi būti prašymo (pranešimo) turinys, taip pat apsibrėžti, kad esant ginčams dėl kainos ją turi nustatyti ekspertas. Trečiame punkte tyrėjai siūlo įstatymuose apsibrėžti, kad „Jeigu ekspertų nuomonė arba priimtas sprendimas lemia didesnę išpirkimo kainą nei akcininko pasiūlyta kaina, didesnė kaina taip pat bus taikoma tos pačios klasės akcijų savininkams, kurie neprašė pateikti nuomonės. Su kainos nustatymu susijusias išlaidas padengia akcininkas, kuris paprašė nustatyti kainą. Jeigu nuomonė ar sprendimas lemia didesnę išpirkimo kainą nei siūlė išperkantis akcininkas, ekspertą paskyręs teismas gali įpareigoti išperkantį

⁵⁵ Paul Krüger Andersen ir kt., *European Model Company Act (EMCA)*, First Edition, Nordic & European Company Law Working Paper No. 16-26 (2017), 234, <https://ssrn.com/abstract=2929348>

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*, 234 psl.

⁵⁸ *Ibid.*, 264 psl.

⁵⁹ *Ibid.*

*akcininką padengti visas arba dalį išlaidų*⁶⁰. Toks siūlymas tikėtina sietinas su viltimi, kad mažumos akcininkai nevilkins proceso ir be objektyvaus pagrindo neginčys nustatytos kainos, o didysis akcininkas, kuris siekia išpirkti, nepiktnaudžiaus ir pasiūlys rinkos kainą. Įdomu, kad EMCA mokslininkai, komentuodami cituotus savo pasiūlymus, pamini toliau šiame darbe aptariamas Skandinavijos šalis – Švediją, Daniją ir Suomiją, nurodydami, kad „34 ir 35 straipsniai yra įkvėpti Šiaurės šalių teisės (Danijos įmonių įstatymo 70 ir tolesni straipsniai, Suomijos įmonių įstatymo 18 skyriaus 1 dalis ir Švedijos įmonių įstatymo 22 skyriaus 1 ir tolesni straipsniai)“⁶¹. Šioms šalims ir jų suformuotai praktikai darbe bus skiriamas atskiras poskyris. Papildomai EMCA 11.35 dalyje mokslininkai modeliniu reglamentavimu siūlo įtvirtinti, kad „Jei akcininkas valdo daugiau nei devynias dešimtasias bendrovės akcijų ir atitinkamą balsų dalį, kiekvienas bendrovės mažumos akcininkas gali reikalauti, kad tas akcininkas išpirktų jo akcijas“⁶². Tokiu būdu tyrėjai siekia išlaikyti balansą tarp mažumos ir daugumos akcininkų, užtikrinti, kad mažasis akcininkas turėtų galimybę pasitraukti iš bendrovės, o didysis galėtų užtikrinti savo vystomą verslo strategiją ar įgyvendinti kitokius norus.

Apibendrinant, galima manyti, kad mokslininkai laiko pakankamai subalansuotą galimybę pasitraukti iš bendrovės, jeigu jos nuostatos yra panašios į Skandinavijos šalių nustatytą reglamentavimą, juo labiau, kad modeliuodami savo reglamentavimą jie pateikia principines normas, kurios turi labai daug panašumų su jau galiojančiomis Švedijoje, Danijoje ir Suomijoje. Iš pateikto modelinio akto galima išžvelgti nemažai panašumų su Lietuvoje įtvirtintu institutu. Akivaizdus skirtumas tarp pateikiamo modelinio akto ir Lietuvoje įtvirtinto instituto yra akcijų riba, kuomet siūloma įtvirtinti 90 procentų, o mes turime 95 procentus.

1.2.1. Galimi būdai Švedijoje, Danijoje ir Suomijoje

Vertinant pirmąją Skandinavijos šalį – Švediją, reikia nagrinėti Švedijos bendrovių įstatymą, kurio 22 skyrius įtvirtina mažumos akcijų išpirkimo institutą. Minimo skyriaus pirmajame skirsnyje nurodoma, kad „Akcininkas, turintis daugiau kaip devynias dešimtasias ribotos atsakomybės bendrovės akcijų (daugumos akcininkas), turi teisę išpirkti likusias akcijas iš kitų bendrovės akcininkų. Akcininkai, kurių akcijos gali būti išperkamos, turi teisę reikalauti, kad daugumos akcininkas išpirktų jų akcijas“⁶³. Lietuvos Respublikoje ir Švedijos Karalystėje įtvirtinta teisės norma šiek tiek skiriasi, labai akivaizdus to pavyzdys yra riba valdomų akcijų,

⁶⁰ Andersen ir kt., *supra* note, 55:264 psl..

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibid.*, 265 psl..

⁶³ Aktiebolagslag (2005:551)“, 22 skyrius, 1 kirsnis, Regeringskansliets rättsdatabaser, žiūrėta 2026 m. balandžio 13 d., <https://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2005:551>

kurias galima išpirkti. Kitaip nei Lietuvoje, Švedijoje nustatoma aukštesnė išpirkimo riba – iki 10 proc. valdomų akcijų.

Švedijos bendrovių įstatymo 22 skyriaus 2 skirsnis numato, kad „*Akcijos išpirkimo suma nustatoma taip, kad ji atitiktų kainą, kurios galima tikėtis už akciją parduodant įprastomis sąlygomis. Akcijų, kuriomis prekiaujama reguliuojamoje rinkoje arba atitinkamoje rinkoje už Europos ekonominės erdvės ribų, išpirkimo suma atitinka biržoje nurodytą vertę, išskyrus atvejus, kai yra ypatingų priežasčių nustatyti kitaip.*“⁶⁴. Tuo tarpu ABI įtvirtina teisingos kainos sąvoką, kuri vertinama turto vertinimu „*Siūloma akcijos išpirkimo kaina turi būti teisinga. Akcijos vertę nustato nepriklausomas turto vertintojas teisės aktu, reglamentuojančių turto vertinimą, nustatyta tvarka*“⁶⁵.

Ginčų sprendimo atveju, Lietuvoje įstatymų leidėjas numato galimybę kreiptis į teismą – ABI 46¹ straipsnio 13-16 dalys, o Švedijoje įstatymų leidėjas numato galimybę kreiptis į arbitražą (Švedijos bendrovių įstatyto 5 skyrius). Akivaizdus skirtumas, kai mažumos akcininkai neatsiliepia į išpirkimo reikalavimą. Lietuvoje numatoma, kad susidarius tokiai situacijai, kai Mažasis akcininkas yra pasyvus - reikia sumokėti pinigus į depozitinę sąskaitą ir kreiptis į teismą dėl reikalavimo išduoti uždarosios akcinės bendrovės materialiąsias akcijas ar įpareigoti sąskaitų tvarkytojus vertybinių popierių sąskaitose padaryti įrašus apie akcijų nuosavybės teisės perėjimą akcijas superkančiam akcininkui. O Švedijos atveju, numatomas reikalavimas skirti turto patikėtinį „*Jeigu ne visi akcininkai, įrašyti į akcijų registrą, kuriems pateiktas išpirkimo reikalavimas, per 7 straipsnyje nurodytą pranešime nustatytą terminą paskyrė bendra arbitražą, valdyba kreipiasi į Švedijos įmonių registravimo tarnybą dėl turto patikėtinio paskyrimo*“⁶⁶.

Vertinant esamus panašumus, abiejų šalių įstatymų leidėjai numatė galimybę institutą taikyti ne tik akcijoms, bet ir konvertuojamoms obligacijoms, o Švedija žengė dar papildomą žingsnį, tokią galimybę taiko ir bendrovės išleistoms garantijoms (Švedijos bendrovių įstatymo 26 skyriaus 1 skirsnis). H. Almof, nagrinėdama Švedijos atvejį savo straipsnyje⁶⁷, yra paminėjusi dvi problemas, kurias išvelgia Švedijos bendrovių įstatymo 22 straipsnyje. Ji nurodo, kad pirmoji problema yra ta, jog „*taisyklė taikoma tik tais atvejais, kai mažumos akcininkai valdo mažiau nei dešimt procentų akcijų. Be to, ir tai gali būti dar sudėtingiau, ji netaikoma, kai daugumos savininkas yra akcininkų grupė, pvz., steigėjai ar šeima, net jei jie kartu valdo daugiau nei 90 procentų akcijų*“⁶⁸. Kalbėdama apie antrąją problemą teisės mokslininkė nurodo, kad „*tai yra*

⁶⁴ Aktiebolagslag, *supra note*, 63:22 skyrius 2 skirsnis

⁶⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, *supra note*, 1: 46¹ str. 10 d.

⁶⁶ Aktiebolagslag (2005:551)“, *op. cit.*, 8 skyrius

⁶⁷ Almlöf, *supra note*, 12

⁶⁸ *Ibid.*:196 psl.

privalomas reglamentas. Todėl šalys negali pritaikyti taisyklės prie savo situacijos, pvz., taikyti taisyklę net jei dauguma „savininkų“ yra du steigėjai arba jei mažuma valdo 15 procentų akcijų“⁶⁹. Vertinant mokslininkės cituotą tekstą, galima daryti prielaidą, kad Švedijoje įtvirtintas institutas sulaukia tam tikros kritikos, nes išėjimo teisę suteikia tik mažiau kaip 10 proc. akcijų turintiems akcininkams, tačiau ne visais atvejais net ir to užtenka.

Atkreiptinas dėmesys, kad Švedijos bendrovių įstatymo 25 skyriaus 21 skyrius numato, kad: „Jei akcininkas, piktnaudžiaudamas savo įtaka bendrovėje, tyčia prisidėjo prie šio įstatymo, taikomų metinės atskaitomybės teisės aktų ar įstatų pažeidimo, bendrosios kompetencijos teismas, gavęs ne mažiau kaip vieną dešimtadalį visų akcijų turinčių savininkų ieškinį, gali nuspręsti, kad bendrovė turi būti likviduojama, jei: tam yra specialių priežasčių dėl piktnaudžiavimo pobūdžio, trukmės ar bet kokios kitos priežasties.“⁷⁰ Tuo pačiu, įstatymas numato, kad: „21 skirsnyje nurodytu atveju teismas bendrovės prašymu, užuot priėmęs sprendimą dėl likvidavimo, gali įpareigoti bendrovę per tam tikrą laiką išpirkti ieškovo akcijas. Jei bendrovė neišperka akcijų per teismo nustatytą terminą, teismas, gavęs asmens, kurio akcijos turėjo būti išpirktos, ieškinį, nusprendžia, kad bendrovė turi būti likviduojama“⁷¹. Kaip matyti iš cituoto, Švedijoje įstatymų leidėjas yra įtvirtinęs ir kitą mažojo akcininko apsaugos institutą – likvidavimą dėl piktnaudžiavimo. Panašus institutas yra ir Lietuvoje – juridinio asmens veiklos tyrimas. Tačiau, šiuo atveju, kaip ir Lietuvoje, taip ir Švedijoje, likvidavimas galimas kuomet yra peržengiama 1/10 riba bei nustatomas akcininko piktnaudžiavimas.

Apibendrinant, Švedijoje esamas reglamentavimas galioja nuo 2005 metų, todėl buvo pakankamai laiko susidurti su įvairiausiomis situacijomis, o doktrinai jas išnagrinėti. Kaip buvo cituota, galima manyti, kad nustatyta mažiau nei 10 procentų riba yra galimas instituto trūkumas. Labai įdomu, kodėl Lietuvos įstatymų leidėjas priimdamas pakeitimus nenagrinėjo Švedijos teisės doktrinos ir neatsižvelgė į akivaizdžiai įvardytą trūkumą, juo labiau, kad pasirinko dar mažesnę akcijų kiekį nei yra įtvirtinęs Švedijos įstatymų leidėjas.

Danijoje taip pat yra įtvirtinta galimybė pasitraukti iš bendrovės dalyvių rato. Šios šalies bendrovių įstatymas (*Bekendtgørelse af lov om aktie- og anpartsselskaber (selskabsloven)*) 69-73 straipsniuose apibrėžia pasitraukimo institutą. Minėto įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje numatoma, kad „Jei akcininkas valdo daugiau kaip 9/10 ribotos atsakomybės bendrovės akcijų ir turi atitinkamą balsų skaičių, tas akcininkas gali nuspręsti, kad kiti ribotos atsakomybės bendrovės mažumos akcininkai privalo leisti tam akcininkui išpirkti jų akcijas. Tokiu atveju mažumos akcininkai turi būti pakviesti, laikantis visuotinių susirinkimų šaukimo taisyklių, perleisti savo

⁶⁹ Almlöf, *supra note*, 12:196-197 psl

⁷⁰ „Aktiebolagslag (2005:551)“, *supra note*, 63:25 skyrius, 21 skirsnis

⁷¹ „Aktiebolagslag (2005:551)“, *supra note*, 63:25 skyrius, 22 skirsnis

*akcijas išperkančiam akcininkui ne vėliau kaip per keturias savaites nuo pakvietimo. Mažumos akcininkai taip pat turi būti pakviesti, paskelbiant pranešimą Danijos verslo institucijos IT sistemoje, per tą patį pranešimo laikotarpį perleisti savo akcijas išperkančiam akcininkui*⁷². Danijoje, kaip ir Švedijoje, sutampa ribos kriterijus, t. y. 90 procentų akcijų. Įstatyme nurodytas kvietimas kažkuria prasme labai panašus į Lietuvoje įtvirtintą procesą – pranešimą. Danijos bendrovių įstatymas taip pat įvardija ir pakvietimo būtinąsias sąlygas, tokias kaip numatyta kaina, o jeigu kyla pagrįstų abejonių dėl jos, tuomet prašoma teismo skirti ekspertą, kuris nustatytų tinkamą kainą. Danijos bendrovių įstatyme taip pat numatytas mechanizmas, kai eksperto vertinimu akcijos kainą nustatius didesnę nei buvo siūloma pakvietime, ta didesnė kaina taikoma visiems mažumos akcininkams. Būtent tokia pati nuostata (didesnės kainos) buvo perkelta ir į Lietuvos ABĮ. Papildomai, dar vienas panašumas visame instituto taikymo procese yra dėl depozitinės sąskaitos. Danijos įstatymas, kaip ir Lietuvos ABĮ numato, kad jeigu per nustatytą laikotarpį akcininkas neatsiliepia, išperkantysis privalo įnešti nustatytą kainą į depozitinę sąskaitą. Danijos bendrovių įstatymas išsiskiria tam tikromis nuostatomis, pvz., numatant išperkančiajam pareigą atsiskaityti grynaisiais pinigais, jeigu to reikalauja mažumos akcininkas.

Apibendrinant Danijos bendrovių įstatymą, jis turi panašumų į Švedijos bendrovių įstatymą, tačiau tuo pačiu ir tam tikrų skirtumų. Tačiau įdomesnė situacija, kad tam tikros nuostatos kaip ir iš Švedijos instituto yra perkeltos į Lietuvos ABĮ, todėl galima kelti klausimą, ar Lietuvos įstatymų leidėjas užsiimdamas teisėkūra dėl ABĮ 46¹ straipsnio analizavo Danijos valstybės atvejį ar visų trijų Skandinavijos valstybių.

Suomijoje Ribotos atsakomybės bendrovių įstatymo (*Osakeyhtiölaki*) 18 skyrius įtvirtina mažumos akcininko išpirkimo institutą. Minėto skyriaus 1 skirsnis įtvirtina, kad „*Asmuo, turintis daugiau kaip devynias dešimtąsias visų bendrovės akcijų ir balsų (išpirkėjas), turi teisę išpirkti kitų akcininkų akcijas esama kaina. Akcininkas, kurio akcijos gali būti išperkamos (mažumos akcininkas), atitinkamai turi teisę reikalauti išpirkti jo akcijas*“⁷³. Suomija nenukrypo nuo Skandinaviškų valstybių tradicijos ir išlaikė 90 procentų nuosavybės teise valdomų akcijų ribą, kuria pasiekęs akcininkas turi teisę išpirkti kitus akcininkus už esamą kainą. Suomijos įstatymas, kaip ir Lietuvos numato, kad 90 procentų akcijų nebūtinai turi priklausyti vienam asmeniui, t. y. 18 skyriaus 1 skirsnio 2 punktas numato, kad „*1 dalies tikslais laikoma, kad išperkantiems asmenims priklauso: [...] akcijos, priklausančios išpirkėjui arba 1 dalyje nurodytai bendrovei ar fondui kartu su kita šalimi, ir su jomis susiję balsai*“⁷⁴. Toks numatymas leidžia akcininkams, kurie

⁷² „Selskabsloven“, 70 straipsnis, Retsinformation, žiūrėta 2026 m. balandžio 13 d., <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2021/1155>

⁷³ „Osakeyhtiölaki (21.7.2006/624)“, 18 skyrius, Finlex, žiūrėta 2026 m. balandžio 14 d., <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060624>.

⁷⁴ *Ibid.*, 18 skyriaus.1 skyrelio 2 p.

veikia sutartinai, išpirkti mažuosius akcininkus, tokiu būdu užtikrinant jų interesus ir siekiant savo asmeninių tikslų. Antrasis cituojamo skyriaus skirsnis kalba apie panašų pranešimo procesą, koks yra įtvirtintas ir Lietuvoje t. y. Suomijoje numatoma, kad akcininkas atsiradus galimybei išpirkti informuoja bendrovę, o bendrovė pati praneša mažiesiems akcininkams. Suomijoje, panašiai kaip Švedijoje, bet skirtingai nei Danijoje yra numatoma ginčų teisingumas, t. y. ginčai kylantys iš išpirkimo instituto taikymo turi būti nagrinėjami arbitraže, o ne teisme, kaip numatyta ABĮ. Akivaizdu, kad Suomijoje įtvirtintas institutas turi nemažai panašumų su Švedijoje įtvirtintu institutu. Tuo pačiu yra įtvirtintas ir patikėtinio vaidmuo procese. Įdomus momentas yra minimo skyriaus 6 skirsnyje, kuris numato, kad „*Jeigu išpirkimo teisė yra teisiškai nustatyta arba arbitrai ją laiko aiškia, tačiau išpirkimo kaina nėra sutarta arba nustatyta, akcija nedelsiant perduodama išpirkėjui, jeigu išpirkėjas pateikia arbitrams priimtina užstatą už išpirkimo kainos sumokėjimą*“⁷⁵. Iš esmės Suomijos įstatymų leidėjas įtvirtindamas tokią nuostatą nesprendžia klausimo, ar mažasis akcininkas bus išpirktas, jis tik sprendžia klausimą, už kokią sumą jis bus išpirktas, nes akcijas mažasis akcininkas gali perleisti ir iki kainos nustatymo. Tačiau klausimas, ar panašios nuostatos reikėtų Lietuvoje, nes nėra aišku, ar Suomijos įstatymų leidėjas įtvirtindamas tokią nuostatą analizavo galimą didžiojo akcininko nemokumo galimybę ir kaip tokiu atveju būtų užtikrinami mažojo akcininko interesai. Nepriklausomai nuo to, kad įnešama depozitinė suma, tačiau proceso metu gali paaiškėti, kad akcijų vertė kur kas didesnė nei sprendė arbitrai. Gilinantis į Suomijoje nustatytą reglamentavimą, galima pastebėti, kad įstatymų leidėjas labai daug teisių ir pareigų numato patikėtiniui. Užtikrinimas, kad patikėtinis nepiktnaudžiaus savo teisėmis ir tinkamai vykdys pareigas, numatytas cituojamo įstatymo 10 dalies 1 punkte, kuris nurodo, jog „*Jeigu patikėtinis, kaip nurodyta Teismo proceso kodekso 21 skyriaus 4 arba 5 dalyse, tyčia arba dėl neatsargumo sukelia išpirkėjui minėtame skyriuje nurodytas bylinėjimosi išlaidas, jis gali būti įpareigotas atlyginti tas išlaidas*“⁷⁶. Vertinant Suomijoje įtvirtintą modelį galima daryti pagrįstą išvadą, kad jis turi labai daug panašumų į kaimyninę Skandinavijos valstybę – Švediją.

Apibendrinant iš visų aptartų Skandinavijos valstybių, pirmoji priėmusi bendrovių įstatymą įtvirtinantį mažumos akcininko teisę pasitraukti iš bendrovės - Švedija, todėl natūralu, kad Suomijos modelis yra ypatingai panašus į jos. Nors Danijos teisės sistemoje įtvirtintas analogiškas institutas turi skirtumų nuo kitų dviejų Skandinavijos valstybių, tačiau jie sąlyginai panašūs. Ypatingas panašumas atsiskleidžia vertinant kiekvienos valstybės turimų akcijų ribos reikalavimą. Visos 3 valstybės numato identišką – 90 proc. reikalavimą bei įstatymų leidėjų siekį, kad už akcijas būtų mokama tikroji jų kaina, tikroji akcijų vertė.

⁷⁵ Osakeyhtiölaki (21.7.2006/624)“, *supra note*, 73:18 skyriaus 1 skyrelio 6 p.

⁷⁶ *Ibid.*, 18 str. 1 d. 10 p.

1.2.2. Galimi būdai Nyderlanduose, Lenkijoje, Latvijoje ir Estijoje

Kita tyrime aptariama Europos Sąjungos valstybė narė – Nyderlandai. Nyderlandų įstatymų leidėjas Nyderlandų civilinio kodekso (*Burgerlijk Wetboek*) 2:201a straipsnio 1 dalyje numato, jog „*Akcininkas, kuris savo sąskaita įsigyja ne mažiau kaip 95 % bendrovės išleisto kapitalo ir gali naudotis ne mažiau kaip 95 % balsavimo teisių visuotiniame akcininkų susirinkime, gali pareikšti ieškinį kitiems akcininkams dėl jų akcijų perleidimo ieškovui. Tas pats galioja, jei dvi ar daugiau grupės bendrovių kartu teikia šią dalį išleisto kapitalo ir kartu gali naudotis šia balsavimo teisių dalimi bei kartu pareikšti ieškinį dėl akcijų perleidimo vienam iš jų*“⁷⁷. Kaip matyti iš cituojamo, Nyderlandai taiko sąlyginai aukštą ribą – 95 proc. balsavimo teisę turinčių akcijų, o ji visiškai tokia pati kaip ir Lietuvoje. Pažymėtina, kad to paties straipsnio 4 dalyje pateiktas reglamentavimas, jog „*Teisėjas atmeta ieškinį prieš visus atsakovus, jeigu, nepaisant kompensacijos, atsakovas dėl perdavimo patirtų didelę materialinę žalą, jeigu atsakovas yra akcininkas, kuriam įstatai suteikia specialią teisę kontroliuoti bendrovę, arba jeigu ieškovas atsisakė savo teisės pareikšti ieškinį atsakovui*“⁷⁸. Vertinant cituotąjį, Nyderlandai turi baigtinį sąrašą aplinkybių, kuriomis remiantis teisėjas gali atmesti ieškinį, o viena iš jų yra vertinamojo pobūdžio. Nyderlandų kasacinis teismas yra konstatavęs, kad „*Įmonių bylų skyrius gali atmesti reikalavimą perleisti akcijas tik vienu iš 2:201a straipsnio 4 dalyje (baigtiniame sąraše) nurodytų pagrindų. Atsižvelgiant į šio reguliavimo pobūdį ir tikslą, šie atmetimo pagrindai turi būti aiškinami siaurai. Visų pirma, jie iš esmės nesuteikia teismui erdvės interesų derinimui.*“⁷⁹ Šiuo konkrečiu atveju įstatymas nedetalizuoja, kas yra didelė materialinė žala, juo labiau, kad įtvirtintas institutas turi tikslą teisingai atlyginti už patiriamus nuostolius – prarandamas akcijas. Šiuo atveju galima turėti pagrįstų abejonių dėl tokios nuostatos reikalingumo perkeltant panašų reglamentavimą Lietuvoje. Juo labiau, kad aptartose Skandinavijos valstybėse neturime tokio instrumento. Atkreiptinas dėmesys, kad Nyderlanduose bylos teisingumas yra priskirtas išimtiniam teismui, t. y. vadovaujantis 201a straipsnio 2 dalimi, numatančia, kad „*Ieškinį pirmojoje instancijoje nagrinėja Amsterdamo apeliacinio teismo Įmonių bylų skyrius (Ondernemingskamer). Dėl šio teismo sprendimo galimas tik kasacinis skundas*“⁸⁰. Vertinant cituotąjį, Lietuvai būtų naudinga atsižvelgti į Nyderlandų reglamentavimą ir perkelti šią nuostatą. Šiuo atveju, Lietuvoje bylos nagrinėjamos apygardos teismuose, tačiau vienas konkretus teismas, su specializuotais teisėjais, būtų išimtinai pravartesnis mechanizmas leidžiantis teisingumą

⁷⁷ „Burgerlijk Wetboek Boek 2“, 201a str. 1 d, Overheid.nl, žiūrėta 2026 m. balandžio 15 d., <https://wetten.overheid.nl/BWBR0003045/2025-01-01>

⁷⁸ *Ibid.*, 201a str. 4 d.

⁷⁹ „Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo [Hoge Raad] 2004 m. sausio 16 d. sprendimas byloje Nr. C02/210HR, ECLI:NL:HR:2004:AO1777“, Rechtspraak, žiūrėta 2026 m. balandžio 15 d., <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:HR:2004:AO1777>

⁸⁰ „Burgerlijk Wetboek Boek 2“, *supra note*. 77:201a str. 2 d.

vykdyti teisingai, o ne tik formaliai. Be to, teisėjų sukaupta patirtis ir formuojama praktika kiekvienoje byloje būtų identiška, be nukrypimų, o tai leistų ir pačiam įstatymų leidėjui atsižvelgiant į teismų sprendimus priimti instituto būtinuosius pakeitimus. Svarbu paminėti, kad nei vienoje iš aptartųjų valstybių, įskaitant ir Lietuvą, nebuvo nurodyta, jog teismui tenka pareiga vertinti, ar pardavus akcijas nebus patiriama didelė materialinė žala. Vertinant kainos nustatymą, Nyderlandų įstatymų leidėjas numato, kad *„Jeigu teismas nusprendžia, kad 1 ir 4 dalys netrukdo patenkinti ieškinio, jis gali nurodyti, kad vienas ar trys ekspertai pateiktą ataskaitą apie perleidžiamų akcijų vertę. Taikomos 350 straipsnio 3 dalies pirmos trys pastraipos ir 351 bei 352 straipsniai. Teisėjas nustato perleidžiamų akcijų kainą jo nustatytą dieną. Kol kaina nėra sumokėta, ji padidinama palūkanomis, lygiomis įstatyminėms palūkanoms, skaičiuojamomis nuo tos dienos iki perleidimo; išmokos už akcijas, kurios tampa mokėtinos per šį laikotarpį, mokėjimo dieną laikomos daliniu kainos sumokėjimu“*⁸¹. Akivaizdu, jog reglamentavimas iš esmės labai panašus į turimą Lietuvoje. Įstatymų leidėjas Nyderlanduose įtvirtina, kad sprendimą dėl kainos priima teismas, pasitelkdamas ekspertų nuomonę, taip pat yra numatyta ir Lietuvoje, jeigu akcininkas ginčija akcijos kainą. Lietuvoje, kaip ir Nyderlanduose yra įtvirtinta palūkanų nuostata.

Apibendrinant galima konstatuoti, jog Nyderlandų įstatymų leidėjas pasirinko ganėtinai griežtą išpirkimo ribą, t. y. 95 proc., tačiau Nyderlandų reglamentavimo analizė atskleidė įdomią detalę, kad akcijų išpirkimo kainą nustato teismas, paskirdamas ekspertus, kas savo esme yra labai panašu į įtvirtintą institutą Lietuvoje. Šiuo atveju, atliekant Nyderlandų ir Lietuvos institutų lyginamąją analizę galime pastebėti, kiek daug panašumų abu institutai turi, ne tik, kad sutampa numatytoji riba, bet taip pat ir ginčijimo mechanizmas, palūkanos bei kt. Keltas klausimas, ar Lietuvos įstatymų leidėjas teisėkūros procese tikrai analizavo Skandinavijos šalių patirtį, o gal kaip ir CK 2 knygos atveju, „kopijavo“ nuostatas iš Nyderlandų, tačiau kopijuodamas nepasinaudojo galimybe ištaisyti sukurtą aklavietę tarp 5 procentų ir 1/3 akcijų turinčių akcininkų.

Nors šio darbo uždaviniuose yra nurodytas tik ribotas kiekis aptariamų valstybių, autoriaus nuomone pravartu aptarti ir artimesnių Lietuvos kaimynių teisinius reguliavimus, numatančius priverstinio pardavimo ir išpirkimo instituto taikymą. Lenkijos komercinis kodekso - *Kodeks spółek handlowych* – KSH 21¹⁰ straipsnio 1 dalis įtvirtinta, kad *„Mažumos dalininkas ar dalininkai arba mažumos akcininkas ar akcininkai, atstovaujantys ne daugiau kaip 10 % įmonių grupėje dalyvaujančios dukterinės bendrovės įstatinio kapitalo, gali reikalauti įtraukti į artimiausio visuotinio dalininkų susirinkimo arba visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę klausimą dėl nutarimo priėmimo dėl privalomo jų dalių ar akcijų išpirkimo (vadinama „sell-out“ teisė), kurį vykdo patronuojančioji bendrovė, tiesiogiai, netiesiogiai arba pagal susitarimus su*

⁸¹ „Burgerlijk Wetboek Boek 2“, *supra note*, 77:201a str. 5 d.

kitais asmenimis atstovaujanti ne mažiau kaip 90 % įmonių grupėje dalyvaujančios dukterinės bendrovės įstatinio kapitalo“⁸² ir 21¹¹ straipsnio 1 dalis, numato, jog „Įmonių grupėje dalyvaujančios dukterinės bendrovės visuotinis dalininkų susirinkimas arba visuotinis akcininkų susirinkimas gali priimti nutarimą dėl privalomo dalių ar akcijų išpirkimo (vadinama „squeeze-out“ teisė) iš dalininkų ar akcininkų, atstovaujančių ne daugiau kaip 10 % įstatinio kapitalo; išpirkimą vykdo patronuojančioji bendrovė, kuri tiesiogiai atstovauja ne mažiau kaip 90 % įstatinio kapitalo“⁸³. Nors cituojami straipsniai kiek kitokio pobūdžio, tačiau tai leidžia daryti prielaidą, kad Lenkijoje taip pat įtvirtintas priverstinio pardavimo ir išpirkimo institutas mažajam akcininkui, numatant 10 proc. ribą, kitaip nei įtvirtinta Lietuvoje.

Latvija turi atskirą akcijų išpirkimo įstatymą - *Akciju atpirkšanas likums*. Įstatymo 33 straipsnio 1 dalis numato, kad „Asmuo, kuris tiesiogiai ar netiesiogiai įgijo ne mažiau kaip 90 procentų bendrovės balsavimo teisių, gali išpirkti iš likusių akcininkų jiems priklausančias bendrovės akcijas be minėtų akcininkų sutikimo. Toks akcijų išpirkimas laikomas galutiniu akcijų išpirkimu.“⁸⁴, o to paties įstatymo 40 straipsnio 1 dalis numato, kad „Jei asmuo tiesiogiai ar netiesiogiai įgijo ne mažiau kaip 90 procentų bendrovės balsavimo teisių, kiekvienas iš likusių bendrovės akcininkų gali reikalauti, kad šis asmuo išpirktų jam priklausančias akcijas“⁸⁵. Atkreiptinas dėmesys, kad reglamentavimas taikomas akcinėms bendrovėms, kurių akcijos yra kotiruojamos biržoje, tačiau šio instituto įtvirtinimas leidžia mums nustatyti kokią akcijų dalį Latvijos įstatymų leidėjas leidžia priverstinai parduoti ir išpirkti iš mažojo akcininko, o Latvijos atveju tai yra 10 proc. Svarbu pažymėti, jog Latvijoje grupių įstatymo - *Koncernu likums* 47 straipsnyje taip pat įtvirtina 90 proc. ribą „Jei įmonė kitoje bendrovėje tiesiogiai ar netiesiogiai įgijo 90 ar daugiau procentų bendrovės akcijų (kapitalo dalių), kiekvienas priklausomos bendrovės smulkusis dalyvis gali reikalauti, kad valdančioji įmonė išpirktų jam priklausančias akcijas (kapitalo dalis). Priklausomos bendrovės smulkusis dalyvis tokį reikalavimą pateikia priklausomai bendrovei, kuri jį perduoda toliau valdančiajai įmonei“⁸⁶. Priešingai nei Lietuvos VPI, Latvija turi mažesnę akcijų ribą ir seka EMCA modelinio reguliavimo akto pavyzdžiu dėl akcijų kiekio.

Estijos vertybinių popierių įstatymo - *Väärtpaberituru seadus* 182¹ straipsnio 1 dalis įtvirtina, kad „Jei perėmėjas oficialaus siūlymo perimti akcijas rezultate įgijo ne mažiau kaip 9/10

⁸² „Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych“, 21¹⁰ str., ISAP, žiūrėta 2026 m. balandžio 15 d., <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20000941037>

⁸³ *Ibid.*, 21¹¹ straipsnis

⁸⁴ *Akciju atpirkšanas likums*, 33 str., Likumi.lv, žiūrėta 2026 m. balandžio 16 d., <https://likumi.lv/ta/id/331726-akciju-atpiršanas-likums>

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ „Koncernu likums“, 47 str., Likumi.lv, žiūrėta 2026 m. balandžio 16 d., <https://likumi.lv/ta/id/4006-koncernu-likums>

*tikslinės bendrovės akcinio kapitalo, suteikiančio balsavimo teisę, perėmėjo prašymu tikslinės bendrovės visuotinis akcininkų susirinkimas gali nuspręsti išpirkti likusiems tiksliniams asmenims priklausančias akcijas už teisingą atlygį*⁸⁷. Kaip matyti iš cituotojo, Estijos įstatymų leidėjas taip pat nustato 90 proc. ribą. Atkreiptinas dėmesys, kad nustatytas reglamentavimas taikomas išimtinai tik biržinėms akcinėms bendrovėms.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos kaimyninėse šalyse nepavyko rasti identiško reguliavimo kuris numatytas ABI, tačiau labai svarbus momentas yra atsižvelgti į tai, kad visos jos nustato 90 procentų ribą didžiajam akcininkui ir 10 proc. ribą mažiesiems akcininkams, priešingai nei tai numato ABI 46¹ straipsnis, tiek kaimynių reglamentavimui artimesnis VPI 32 straipsnis – 95 procentų riba. Todėl šioje studijoje galime užduoti klausimą, kodėl įstatymų leidėjas nepamažino numatytos ribos, nesivadovavo kaimyninių šalių patirtimi, Skandinavijos šalių patirtimi, EMCA modeliniu reglamentavimu ir pasirinko dar griežtesnę normą.

Atsižvelgiant į 1.2 poskyryje aptartą kitų Europos Sąjungos valstybių reglamentavimą, galima teigti, kad Lietuvos teisės sistemoje įtvirtintas naujasis institutas yra žingsnis pirmyn siekiant geresnės teisių apsaugos mažajam akcininkui. Tačiau įtvirtintos nuostatos Lietuvoje turėtų būti tobulinamos. Ypatingas dėmesys turėtų būti atkreipiamas į nustatytą ribą dėl privalomo išpirkimo ir pardavimo. Įstatymų leidėjui aiškinamajame rašte nurodžius, kad priimant įstatymo pakeitimą buvo vadovaujamasi Skandinavijos šalių patirtimi, turėjo būti atsižvelgiama į ribą įtvirtinta tose šalyse, EMCA ar Lietuvos kaimynėse. Juo labiau, kad Lietuvos kaimynės sumažino ribą nuo 95 procentų iki 90 procentų. Todėl tokiu pat pavyzdžiu turėtų pasekti ir Lietuva, ne tik ABI kontekste mažinant nuo 95 procentų iki 90 procentų, tačiau taip pat ir VPI 32 straipsnyje sumažinant ribą iki 90 procentų. Toks ribos nustatymas išspręstų mažojo akcininko užrakinimo bendrovėje problemą, kuomet turint mažiau kaip 10 procentų akcijų turėtų galimybę pasitraukti iš bendrovės kaip jos investuotojas, valdytojas ir savininkas.

1.3. Lietuvoje įtvirtinto akcininko pasitraukimo modelio reglamentavimo vertinimas

Vertinant įtvirtintas mažojo akcininko teises visame Lietuvos bendrovių teisės kontekste, galima teigti, kad priimtas įstatymo pakeitimas, kuriuo įtvirtintas ABI 46¹ straipsnis, yra žingsnis pirmyn. Kažkuria prasme, galima kelti klausimą, kuom buvo blogas įtvirtintas institutas CK. Tačiau vien vertinant tai, kad CK įtvirtintas institutas nuo 2001 metų turi tik 10 (į skaičių įtraukiant

⁸⁷ „Väärtpaberituru seadus“, 182¹ str., Riigi Teataja, žiūrėta 2026 m. balandžio 16 d., <https://www.riigiteataja.ee/akt/VPTS>

ir apeliacines bylas) bylų⁸⁸, dėl jo taikymo galima kelti klausimą, ar reglamentavimas iki ABĮ 46¹ straipsnio įsigaliojimo tinkamai užtikrino akcininko teisę pasitraukti.

Pats priverstinio išpirkimo ir pardavimo institutas nėra naujas ar kažkuria prasme išskiriantis Lietuvą iš kitų valstybių. Priešingai, - tai lauktas institutas, kuris palengvins uždaryjū akcinių bendrovių bei nebiržinių akcinių bendrovių akcininkų situacijas, kuomet tolimesnis darbas tarp bendrovės akcininkų yra neįmanomas arba sunkiai besivystantis, o tuo pačiu spręs ir akcijų nelikvidumo bei „užrakinto“ kapitalo problemas. Nors įtvirtintas reglamentavimo būdas turi tam tikrų trūkumų, tačiau pats institutas yra potencialiai veiksminga ir reikalinga akcininko teisė. Juo labiau, kad įstatymo pakeitimas numato abipusį taikymą, t. y. tiek mažasis akcininkas gali reikalauti, kad jį išpirktų, tiek didysis akcininkas gali reikalauti, kad kiti mažieji akcininkai priverstinai parduotų jiems priklausančias akcijas. Atkreiptinas dėmesys, kad iki ABĮ įstatymo pakeitimo, mažasis akcininkas, valdantis mažiau kaip 10 procentų balsavimo teisę suteikiančių akcijų, kuris iš esmės bendrovėje turi tik investuotojo vaidmenį, neturėjo jokių „realių“ galimybių pasitraukti iš bendrovės, o pasitraukus atgauti savo įneštą kapitalą. Tačiau priėmus aptartą įstatymo pakeitimą, tokia galimybė atsirado.

Svarbu paminėti, kad pasitraukimo teisė užtikrinama ne visiems mažiesiems akcininkams. Šiame darbe jau buvo minėta, kad priėmus įstatymą nebuvo išspręsta problema iki galo, t. y. įstatymų leidėjas neužtikrino, kad akcininkas turintis daugiau kaip 5 procentus, tačiau ne daugiau kaip 10 procentų, turėtų galimybę pasitraukti iš bendrovės remiantis minėtu institutu. Priimtas įstatymo pakeitimas tokiam akcininkui neišsprendė esamos problemos, o paliko aklavietėje, t. y. išlaikė iki tol buvusią padėtį. Diskutuotinas klausimas, ar, pavyzdžiui, 20 procentų bendrovės balsavimo teisių suteikiančių akcijų turintis mažasis akcininkas turi realių galimybių pasitraukti iš bendrovės. Juo labiau, kad tokio akcininko vienintelė galimybė pasitraukti iš bendrovės yra išvestinė, nes tik pradėjus juridinio asmens veiklos tyrimą ir teismui nusprendus likviduoti bendrovę, jis galėtų pasitraukti. Tačiau toks akcininkas turi nors šiek tiek teisių numatytų ABĮ bei CK, priešingai nei akcininkas, kuris turi tik 6 procentus balsavimo teisę suteikiančių akcijų.

Kažkuria prasme yra suprantamas įstatymo leidėjo siekis suvienodinti priverstinį akcijų pardavimą ir išpirkimą su VPI jau įtvirtintu panašiu institutu nustatant identišką ribą. Tačiau vertinant aptartų Skandinavijos šalių patirtį ir Lietuvos kaimynėse įtvirtintą ribą, įstatymų leidėjas turėtų kuo skubiau ištaisyti šį trūkumą ir sumažinti nustatytą ribą iki 90 procentų. 90 procentų riba

⁸⁸ „Infoplex teismų praktikos paieška, ieškant bylų pagal CK 2.123 straipsnio paminėjimus motyvacinėse dalyse“, Infoplex, žiūrėta 2026 m. gegužės 19 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?Id=20&item=results&PaminetasAktas=20799&hPA=20799&Straipsnis=2.123&PaminetasAktasKur=16&#middle>

ne tik riba, kurią siūlo EMCA mokslininkai ar Skandinavijos šalių praktika, tačiau tuo pačiu ir galimybė išspręsti esamą akcininko „užrakinimo“ bendrovėje problemą, kuomet akcininkas, turintis daugiau kaip 5 procentus, bet mažiau nei $\frac{1}{3}$ akcijų, neturi galimybės pasitraukti iš bendrovės, nors akcininkas, turintis mažiau nei 5 procentus, - tokią galimybę turi. Nors toks reglamentavimas neužtikrintų ir neužtikrina akcininkams, turintiems daugiau kaip 10 procentų akcijų, galimybės pasitraukti iš bendrovės, tačiau suvienodintų padėtį ir suteiktų galimybę mažiesiems akcininkams ginti savo pažeistas teises siekiant pasitraukti iš bendrovės.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, jog esamas reglamentavimo modelis yra tinkamas, užtikrinantis galimybę daliai mažųjų akcininkų pasitraukti. Tačiau, kaip bus atskleista tolimesnėje šio darbo dalyje, esamas modelis turėtų būti tobulinamas, kad būtų išsprendžiamos nustatytos teorinės ir praktinės problemos vykstant procesui.

2. TEORINĖS IR PRAKTIKĖS PROBLEMOS VYKDANT PRIVALOMĄ PARDAVIMĄ IR IŠPIRKIMĄ

Lietuvoje priėmus aktualius ABĮ pakeitimus, didžiajam akcininkui buvo suteiktas tam tikras mechanizmas leidžiantis konsoliduoti visą bendrovės kontrolę ir finansinį suinteresuotumą savo rankose, tačiau priėmus institutą rinka susidūrė su keliais keltiniais klausimais į kuriuos nėra vieningo atsakymo. Vienas iš jų aptartų, tačiau mažiau analizuotų šiame darbe klausimų – ką daryti su akcininkais, kurie turi daugiau kaip 5 procentus akcijų bendrovėje, bet mažiau, nei 1/3 akcijų dalį turinčių akcininkų, kurių išpirkimo teisė numatyta CK 2.116 straipsnyje, t. y. jeigu turi bendrovėje 6 procentus arba 30 procentų akcijų, „išėjimo“ instituto bendrovėje neturi, išskyrus tas išimtis, kai bendrovėje yra galiojanti akcininkų sutartis. Tačiau aktualesni klausimai šiuo darbu siektiniams tikslams yra teisingos kainos nustatymas, jos metodas, išlaidų paskirstymas ir kiti. Galima manyti, kad pats pakeitimas buvo priimtas turint kelis tikslus, vienas iš jų liberalizuoti „startuolius“, o antruoju išspręsti privatizacijos pasekmes, t. y., kai privatizacijos metu asmenys už „talonus“ supirko bendrovių akcijas. Nors iš esmės tai jokios įtakos įmonės veiklai neturi, tačiau jeigu yra daug mažųjų akcininkų, yra išpučiamas administracinis mechanizmas pačiai įmonei – dokumentų įteikimas akcininkams, žurnalų vedimas ir kt. Iš esmės, net galima atsargiai teigti, kad esant mažesniai akcininkų kiekiui bendrovėje, yra taupomi bendrovės kaštai, o jeigu bendrovėje yra vienas akcininkas, visus sprendimus galima priimti vienintelio akcininko sprendimu.

Klausimui dėl teisingos kainos nustatymo, kuri turi būti mokama už akciją, darbe yra skiriamas atskiras poskyris. Tačiau galima panagrinėti ir kitus galimus probleminius aspektus dar prieš inicijuojant procedūrą. Vienas iš tokių, kodėl paskesnes bylas, kaip pirmos instancijos teismai, nagrinėja apygardos teismai? ABĮ 46¹ straipsnio 13 dalis, įtvirtina, kad: „[...] Kreipimosi į teismą atveju mutatis mutandis taikoma Civilinio kodekso 2.115 straipsnio 2 dalis [...]“. ⁸⁹ O CK 2.115 straipsnio 2 dalis numato, jog: „Ieškinys dėl priverstinio akcijų (teisių, pajų) pardavimo pareiškiamas apygardos teismui pagal juridinio asmens buveinę.[...]“ ⁹⁰. Įstatymų leidėjas tik sudėtingo pobūdžio bylas nustato spręsti apygardos teisme, kaip pirmai instancijai. Ir iš esmės suprantamas toks sprendimas bei CK nuostatų tęstinumas, tačiau tuomet keltinas pagrįstas klausimas, kodėl įstatymų leidėjas nenumato privalomojo advokato dalyvavimo atstovaujant mažąjį akcininką. Vienu atveju įstatymų leidėjas suponuoja, kad tai sudėtinga byla, tačiau tuo pačiu, ginčą dėl kainos teisingumo, suteikia proga akcininkui vesti be advokato.

Nesuprantama ir kita įstatymo leidėjo intencija, t. y. koku tikslu įstatymų leidėjas numato, kad prieš kreipiantis į teismą akcininkas apie tai turi informuoti išperkantį akcininką ir

⁸⁹ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, *supra note*, 1:461 str. 13 d.

⁹⁰ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *supra note*, 3:2.115 str. 2 d.

bendrovę. ABĮ 46¹ straipsnio 13 dalyje įtvirtinta, kad „[...] kreiptis į teismą dėl akcijos išpirkimo kainos atitikties teisingumo reikalavimams, apie tai informavę akcijas išperkantį akcininką ir bendrovę“⁹¹. Ar tokia nuostata įstatymų leidėjas nekuria formalių reikalavimų, kurių turi laikytis akcininkas, kuriam advokato dalyvavimas procese nėra būtinas, tačiau formalūs reikalavimai siekiant ginčyti kainą turi būti įgyvendinti? Iš esmės, teismas neturėtų jokio kito pasirinkimo, kaip nustatyti trūkumus arba laikyti ieškinį nepaduotu, jeigu akcininkas neįgyvendina šio reikalavimo. Taip pat, keltinas klausimas dėl tokio formalizmo būtinumo. Šio darbo tolimesniame poskyryje bus aptariama susiformavusi Lietuvos teismų praktika dėl ABĮ 46¹ straipsnio taikymo. Vienoje iš bylų suinteresuota šalis kėlė klausimą dėl bylos priimtino, nes apie būsimą ginčą mažasis akcininkas nebuvo informavęs išperkančiojo akcininko ir bendrovės. Įdomi pozicija, kuomet cesijos sutarties atveju (kai reikalavimo teisė yra perleidžiama naujam kreditoriui) informavimo pareiga nėra būtina, tačiau apie siekį ginčyti akcininko pasiūlytą kainą už akciją, privaloma pranešti.

Kita galima problema prieš inicijuojant procesą, kai nežinomi gyvenamieji adresai. ABĮ 46¹ straipsnio 4 dalis įtvirtina, jog „*Akcininkas, veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, pasiekęs arba viršijęs 95 procentų balsų ribą, privalo ne vėliau kaip per 5 darbo dienas raštu pranešti bendrovei apie turimų balsų skaičių. Šią pareigą asmuo turi ir tuo atveju, kai šioje dalyje nurodytos balsų ribos peržengiamos mažėjimo tvarka. Apie tai bendrovė nedelsdama, bet ne vėliau kaip kitą darbo dieną privalo kiekvienam bendrovės akcininkui, kuris turi teisę reikalauti išpirkti jam nuosavybės teisę priklausančias balsavimo teise suteikiančias bendrovės akcijas, pranešti pasirašytinai arba išsiųsti registruotu laišku pranešimą*“⁹². Kaip matyti iš cituotos įstatymo nuostatos, įstatymų leidėjas suteikia sąlyginai didelę reikšmę informavimui, kuomet bendrovėje yra sukoncentruojamas akcijų kiekis į 95 procentus. Tačiau įstatymų leidėjas visiškai kitokios pozicijos laikosi, kuomet reikia informuoti mažąjį akcininką apie didžiojo siekį išpirkti jo akcijas. Įstatymas numato, kad „*Bendrovė gautą šio straipsnio 7 dalyje nurodytą pranešimą apie akcijų išpirkimą ne vėliau kaip per 5 darbo dienas viešai paskelbia bendrovės įstatuose nurodytame šaltinyje ir raštu informuoja reikalavimą išpirkti akcijas pateikusį bendrovės akcininką*“⁹³. Iš esmės, dėl nesuprantamų priežasčių, informavimo pareiga sumažėja iki viešo paskelbimo nurodytame šaltinyje, o jeigu akcininkas pats siekia pasinaudoti išpirkimo teise, tuomet tik jį turi informuoti bendrovė. Nenutolstant nuo informavimo pareigos, įstatyme nėra išspėstas klausimas dėl informavimo, kai akcijos priklauso bendrosios jungtinės nuosavybės pagrindu. CK 3.88 straipsnio 1 dalies 4 punktą numato dvi galimas

⁹¹ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, *supra note*, 1: 46¹ str. 13 d.

⁹² *Ibid.*, 46¹ str. 4 d.

⁹³ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, *supra note*, 1:46¹ str. 9 d.

situacijas „Bendraja jungtine sutuoktinių nuosavybė pripažįstama: [...] įmonė ir iš jos veiklos arba kitokio verslo gaunamos pajamos, jeigu verslu abu sutuoktiniai pradėjo verstis po santuokos sudarymo. Jeigu iki santuokos sudarymo įmonė nuosavybės teise priklausė vienam sutuoktiniui, tai bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė po santuokos sudarymo yra iš įmonės veiklos ar kitokio verslo gautos pajamos ir įmonės (verslo) vertės padidėjimas“⁹⁴. Tais atvejais, kai bendrovės akcijos priklauso abiem sutuoktiniam, nekyla klausimų. Tačiau ką daryti tuo atveju, jeigu akcijos priklauso vienam sutuoktiniui, o bendrosios nuosavybės teise priskiriamos įmonės vertės padidėjimas ir gautinos pajamos. Vertinant situaciją plačiai, perleidus akcijas priverstine tvarka pagal ABĮ 46¹ straipsnį sutuoktinis (-ė) nebeturi galimybės gauti pajamų iš verslo ir vertės padidėjimo, todėl keltinas pagrįstas klausimas ar sutuoktinis taip pat neturėtų būti informuojamas, nes pritaikius numatytą institutą jo turtinė padėtis pasikeis.

Atsižvelgiant į nurodytą, esamas institutas turi tam tikrų trūkumų dar iki pradėdant iniciuoti procedūrą dėl išpirkimo, kurie vienu atžvilgiu gali pasirodyti labiau teorinio pobūdžio, tačiau negalima kardinaliai jų atmesti kaip neįmanomų ar nesuprantamų. Ypatingai atkreiptinas dėmesys dėl advokato (ne)dalyvavimo atstovaujant akcininką. Civiliniame procese dominuoja rungtyniškumo principas, o teismas turi veikti pasyviai, todėl sunkiai suprantama situacija, kaip asmuo, neturintis teisinio išsilavinimo, galėtų tinkamai atstovauti save byloje, kuri reikalauja specifinių žinių, tiek teisės prasme, tiek ir turto ataskaitos atitikimo įstatymo nuostatomis vertinimui.

2.1. Teisingos kainos nustatymas

Visuomenėje gajus pasakymas, kad ten kur pinigai – draugų nėra. Šiuo konkrečiu atveju, taikant priverstinio išpirkimo arba pardavimo institutą, iš esmės yra nusavinama nuosavybės teisė plačiąja prasme, todėl teisingos kainos nustatymas yra ypač opus klausimas tiek perkančiajam, tiek parduodančiajam akcininkui. Iš vienos pusės, Mažasis akcininkas nori teisingos kainos už savo turimą nuosavybės teisę, t. y. skaičiuoja kainą atsižvelgdamas kokia yra bendra akcijų paketo vertė ir proporcingai pritaiko vienos akcijos kainą pakete sau. Tačiau tokiais atvejais didysis akcininkas galėtų kelti klausimą ar nustačius vienos akcijos kainą, kuomet vertinamas visas paketas, galima teisingai įvertinti ir Mažojo akcininko paketo kainą. Tokią logiką didieji akcininkai naudoja atsižvelgdami į tai, kad Mažojo akcininko paketas iš esmės neturi lemiamo „balso“ visuotiniuose akcininkų susirinkimuose ar kitokių teisių, galinčių daryti įtaką bendrovės valdymui, dėl to jie gali turėti pagrįstą lūkestį, kad turėtų būti taikoma žymi nuolaida akcijai, kuomet ji neturi jokios kontrolės bendrovėje. Kyla pagrįstas klausimas, koku periodu remiantis

⁹⁴ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *supra note*, 3: 3.88 str. 1 d. 4 p.

turi būti vertinami bendrovės duomenys, kuriais būtų galima objektyviai įvertinti, kokia yra teisinga kaina už vieną akciją. Gal šie metai bendrovei buvo nesėkmingi, tačiau žiūrint retrospektyviai bendrovė rodė stabilų pelningumą, arba atvirkščiai.

Vertinant nurodytą, ABĮ įstatymų leidėjas aiškiai ir nedviprasmiškai įtvirtina, kad „Siūloma akcijos išpirkimo kaina turi būti teisinga. Akcijos vertę nustato nepriklausomas turto vertintojas teisės aktų, reglamentuojančių turto vertinimą, nustatyta tvarka. [...]“⁹⁵ Vertinant pasirinktą kainos nustatymo modelį, Mažasis akcininkas galėtų turėti lūkestį, kad kaina nustatoma turto vertinimu, o tokio veiksmo nustatyta kaina yra sąlyginai objektyvi ir todėl neturėtų kilti jokių ginčų dėl mokamos kainos. Aiškinamasis raštas nurodo, kad „Siekiant užkirsti kelią galimiems piktnaudžiavimo atvejams, kai siūloma akcijos išpirkimo kaina yra neadekvati, ženkliai mažesnė už rinkos kainą, įstatyme nustatoma, kad akcijos išpirkimo kaina turi būti teisinga ir pagrįsta akcijos verte, kurią turi nustatyti nepriklausomas turto vertintojas teisės aktų, reglamentuojančių turto vertinimą, nustatyta tvarka“⁹⁶. ABĮ nagrinėjamo straipsnio 13 dalis įtvirtina, kad „Bendrovės akcijų, dėl kurių teikiamas pranešimas apie išpirkimą, savininkai per pranešime nurodytą terminą turi parduoti sau nuosavybės teise priklausančias balsavimo teisę suteikiančias bendrovės akcijas pranešime nurodytomis sąlygomis arba kreiptis į teismą dėl akcijos išpirkimo kainos atitikties teisingumo reikalavimams, apie tai informavę akcijas išperkantį akcininką ir bendrovę. Kreipimosi į teismą atveju mutatis mutandis taikoma Civilinio kodekso 2.115 straipsnio 2 dalis ir 2.118, 2.119 ir 2.120 straipsniai“⁹⁷. Atsižvelgiant į cituotą, matoma aiški situacija, kad pirmiausia siūloma kaina turi būti nustatoma trečiojo subjekto – nepriklausomo turto vertinto, kuris turto vertinimą atlieka remiantis turto vertinimą reglamentuojančiais teisės aktais. Šiuo atveju keltinas klausimas, ar nustatant teisingą kainą pasirinktuoju būdu, įstatymų leidėjas neturėtų nurodyti, kad kaina turi būti rinkos kaina. Iš esmės, turto vertintojas nustato rinkos kainą, o ne teisingą kainą. Tačiau galima pritarti įstatymo leidėjo įtvirtinai sąvokai dėl teisingos kainos, nes rinkos kaina ne visais atvejais bus teisinga kaina. Ypatingai vertinant startuolių atžvilgiu, kai suprantama, kad pirmuosius kelis metus, o gal ir dešimtmetį, bendrovė *de jure* bus nemokume, „degs pinigų“ ir realios rinkos vertės neturės. Juo labiau, ne visais atvejais ir turto vertintojui pavyks nustatyti tinkamą rinkos kainą, nes iš esmės įvertinti moksliniams tyrimams ir plėtrai skirtas išlaidas ir tokių išlaidų sukrutą vertę – neįmanoma. Tačiau jeigu tokio subjekto kainą vertintume per teisingumo prizmę, tokiu atveju teisingą kainą būtų galima nustatyti, neatsižvelgiant į tai, kad bendrovė iš esmės yra nemoki.

⁹⁵ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, *supra note*, 1: 46¹ str. 10 d.

⁹⁶ „XIVP-1854 AIŠKINAMASIS RAŠTAS dėl Akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 27, 28, 29, 30, 30(1), 32, 34, 37, 37(2), 40, 42, 45, 47, 47(1), 51 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 46(1) straipsniu įstatymo projekto“, *supra note*, 5.

⁹⁷ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, *op. cit.* 46¹ str. 13 d.

Įstatymas numato, kad tik tais atvejais, kai mažajam akcininkui pasiūlyta kaina netinka, akcininkas privalo kreiptis į teismą, kad teismas galėtų įvertinti kainą per teisingumo prizmę. Tai reiškia, kad esant ginčui ir kreipiantis į teismą, teismas turi vertinti ne tai ar nustatyta kaina yra teisinga, tačiau iš esmės, vertinti ar ji nustatyta teisingu būdu, t. y. ar nepriklausomo turto vertintojas kainą nustatė vadovaujantis teisės aktais, kurie reglamentuoja turto vertinimą. Atsižvelgiant į nurodytą ir užbėgant įvykiams akių, šiuo atveju turime vieną bylą, kurioje keliamas klausimas dėl tinkamos kainos nustatymo, tačiau remiantis šio darbo struktūra, šią bylą detaliau aptarsime kitame poskyryje – 2.2.1 Lietuvoje susiformavusi praktika. Atkreiptinas dėmesys, kad nors ABI įtvirtintas institutas yra sąlyginai naujas Lietuvos teisės sistemoje, tačiau labai panašios sudėties instrumentas yra įtvirtintas aptartame VPĮ 32 straipsnyje. Šių dviejų institutu panašumus lemia tai, kad abiem atvejais įtvirtinta, kad kaina turi būti teisinga. Juo labiau, abiem atvejais *mutatis mutandis* taikoms CK 2 knygos nuostatos. Būtų galima manyti, kad vertinant teisingą kainą, vertėtų analizuoti CK 2.118 ir 2.119 straipsnius, tačiau nei viename iš šių straipsnių nėra įtvirtinta teisingos kainos sąvoka. Juo labiau, CK įtvirtintas institutas iš esmės naudojamas esant nesutarimams tarp akcininkų, kuomet veiksmai prieštarauja juridinio asmens tikslams ir negalima pagrįstai manyti, kad tai ateityje pasikeis⁹⁸.

Tiek ABI, tiek VPĮ atvejais yra siekiama apsaugoti Mažajo akcininko interesus. Tačiau priešingai nei ABI, VPĮ įtvirtintas institutas Lietuvos teisės sistemoje jau yra nuo 2008 metų. Todėl atsižvelgiant į būtinybę ir tai, kad naujasis institutas ar jo aiškinamasis raštas nenurodo kaip suprantama „teisinga kaina“, manytina, kad yra galima taikant įstatymo analogiją atsižvelgti į VPĮ 32 straipsnio nuostatas, siekiant išanalizuoti tinkamos kainos nustatymo problematiką. CK 1.8 straipsnis numato įstatymo ir teisės analogiją, jog „*Civilinės teisės normų nesureglamentuotiems civiliniams santykiams taikomi panašius santykius reglamentuojantys civiliniai įstatymai (įstatymo analogija). Jeigu nėra panašius santykius reglamentuojančių civilinių įstatymų, taikomi bendrieji teisės principai (teisės analogija)*.“⁹⁹. Pridurtina, kad LAT formuodamas vieningą teismų praktiką, dėl įstatymų analogijos yra nurodęs, jog „[...] įstatymo analogija galima esant tokioms sąlygoms: nėra teisės normos, kuri reglamentuotų ginčo santykį; yra teisės norma, reglamentuojanti panašų santykį; yra toks teisės normų reguliuojamo ir nereguliuojamo santykio panašumas, kuris leidžia daryti pagrįstą išvadą, kad analogijos taikymas yra pateisinamas, t. y. neprieštaraus santykio esmei ir pobūdžiui. Kasacinio teismo praktikoje pirmoji sąlyga aiškinama

⁹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl akcininko teisių įgyvendinimo ir jų gynimo būdų apžvalga Nr. AC-50-1. Teismų praktika. 2019, 50, p. 523-596“, 7 p., Infolex, žiūrėta 2026 m. gegužės 10 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1777116?id=20&item=doc&aktoid=1777116>

⁹⁹ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, *supra note*, 3: 1.8 str. 1 ir 2 d.

kaip pozityviosios teisės normos, papročio, teismo precedento ar šalių susitarimo, kuris reglamentuotų ginčo santykį, nebuvimas“¹⁰⁰. Tiek ABĮ tiek VPĮ numatyta tokia pati privalomojo pardavimo riba – 95 procentai; numatyta tokia pati balsų skaičiavimo tvarka, juo labiau kad ir pačio ABĮ 46¹ straipsnio 5 dalis yra blanketinio pobūdžio norma nukreipianti į VPĮ 16 straipsnį; numatytas toks pats 3 mėnesių terminas; pranešimo turinys; siūlytos kainos ginčijimo tvarkos sutapimas. Ypač atkreiptinas dėmesys į ginčijimo tvarkos dėl kainos panašumus - VPĮ 32 straipsnio 13 dalyje, kurioje nurodoma, kad „Kiekvienas akcininkas per šio straipsnio 9 dalyje nustatytą terminą turi teisę kreiptis į apygardos teismą pagal bendrovės, dėl kurios akcijų teikiamas oficialus siūlymas, buveinę, kad būtų nustatyta teisinga akcijų kaina. Tokiu atveju mutatis mutandis taikomi Civilinio kodekso 2.118, 2.119 ir 2.127–2.130 straipsniai“¹⁰¹. Atsižvelgiant į išdėstytą, cituotą ir tai, kad tiek ABĮ tiek VPĮ mutatis mutandis taiko CK 2.118 ir 2.119 straipsnius, galime pagrįstai teigti, nors tarp šių abiejų įstatymų yra tam tikrų skirtumų, tačiau savo santykių reguliavimo esme jie yra labai panašūs. ABĮ reglamentuoja akcijų išpirkimą, o VPĮ privalomąjį akcijų pardavimą ir pirkimą. Atsižvelgiant į tai, kad įstatymų leidėjas įstatyme ir aiškinamajame rašte konkrečiai nedetalizavo kas slepiasi po teisingos kainos sąvoka ar kaip ji tiksliai turi būti nustatoma ir traktuojama, pravartu apžvelgti kaip tai daroma VPĮ nuostatomis, kuomet ginčas dėl pagrįstos kainos kyla. LAT formuoja vieningą praktiką nustatant kainą, kuomet akcijų išpirkimas vykdomas pagal VPĮ nuostatas, o konkrečiai nuostatas reglamentuojančias CK 2.118, 2.119 straipsniais konstatuoja, kad „Įstatymų leidėjo pasirinkimas privalomo akcijų pardavimo procedūroje kylantį teisingos akcijų kainos nustatymo klausimą spręsti mutatis mutandis taikant CK 2.118, 2.119 ir 2.127–2.130 straipsnius, reglamentuojančius ekspertų paskyrimo, ekspertų darbo apmokėjimo ir ekspertų ataskaitos bei rekomendacijų platinimą bylose dėl priverstinio akcijų (teisių, pajų) pardavimo ir dėl juridinio asmens veiklos tyrimo, yra neatsitiktinis. Šios teisės normos aiškiai parodo, kad teisingos kainos nustatymo bylose įstatymų leidėjas taip pat siekė įtvirtinti tokio pobūdžio bylų nagrinėjimo ypatumus, t. y. specialios įrodinėjimo priemonės (eksperto išvados) panaudojimą nustatant teisingą akcijų kainą. Tokia teismo išvada darytina įvertinus tiek teisingos kainos nustatymo procedūrą iki privalomo akcijų pardavimo pradžios, tiek tikrinant šia tvarka nustatytos akcijų kainos teisingumą teisme“¹⁰². Vertinant teismo poziciją, galima pagrįstai tikėtis, kad esant ginčui dėl teisingos kainos nustatymo ABĮ kontekste vertinant ar kaina teisingai nustatyta, reikėtų įrodyti, kad buvo (ne)tinkamai atliktas turto vertinimas, t. y. vadovaujantis turto vertinimą reglamentuojančiais teisės aktais, kurių

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-123-684/2020“, Infoplex, žiūrėta 2026 m. balandžio 17 d., 43 p., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1862661>

¹⁰¹ „Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas“, supra note, 4: 32 str. 13 d.

¹⁰² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-144-943/2022“, Infoplex, žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d., 22 p., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2085596>

pagrindu buvo pateiktas kainos pasiūlymas dėl priverstinio akcijų išpirkimo arba pardavimo. Tuo pačiu, LAT pasisakė, jog „Ypač atkreiptinas dėmesys į teisingos akcijų kainos nustatymą asmens pasirinktu būdu, kai akcijos privalomai perkamos ir parduodamos. Skirtingai nei privalomas oficialus siūlymas, į kurį akcininkai turi teisę, bet ne pareigą atsiliepti, privalomas akcijų pardavimas yra privalomas turto (akcijų) nusavinimas, todėl jis neturi būti tapatinamas su įprastu pirkėjo ir pardavėjo sandoriu, sudarytu tarpusavyje sutarta kaina“¹⁰³. Teismas išskiria privalomai perkamo ir parduodamo turto (akcijų) svarbą civiliniuose santykiuose. Teismas konstatuoja, kad toks būdas iš esmės nėra vieningas abiejų šalių veikimas suderinta valia, veikia tik viena šalis, kitos šalies nuosavybė yra „nusavinama“, todėl suprantamas interesas, kad „nusavinamos“ nuosavybės kaina būtų nustatyta teisingai. Be kita ko, LAT pažymėjo, kad „Teisinga akcijų vertė nustatoma vertinant akcijas. Vertinimą atlieka tinkamos kompetencijos ir pakankamos patirties turintis asmuo (pavyzdžiui, turto ir (arba) verslo vertintojas, finansų analitikas, auditorius ar panašiai), vadovaudamasis Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymu bei Turto ir verslo vertinimo metodika (Gairių 2.1 punktas)“¹⁰⁴. Kaip matyti, teismai aiškina, jog siekdami nustatyti ar pasiūlyta kaina yra teisinga, turėtų atsižvelgti į atliktą turto vertinimą, kuris atliktas remiantis Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymu¹⁰⁵ bei Turto ir verslo vertinimo metodika¹⁰⁶, tuo pačiu atsižvelgiant į Teisingos akcijų kainos nustatymo gaires, patvirtintas Lietuvos banko Priežiūros tarnybos direktoriaus 2013 m. rugsėjo 24 d. sprendimu Nr. 241-200 (toliau – Gairės). Keltinas klausimas dėl gairių svarbos ABĮ kontekste. Tolimesniame 2.2.1 poskyriuje bus aptariamos suformuotos teismų praktikos Lietuvoje. Galėsime įsitikinti, kad į tam tikrus Gairių punktus reikėtų atsižvelgti, tačiau klausimas dėl realaus gairių pritaikomumo ABĮ kontekste. Šiuo atveju apskirtai keltinas klausimas dėl pateikiamo turto vertinimo „likimo“. Ar turto vertinimo neatitikimą įstatymo reglamentavimui turi įrodyti pats mažasis akcininkas ar būtent teismui kyla pareiga patikrinti ar turto vertinimas atitinka Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymą bei Turto ir verslo vertinimo metodiką. Tačiau LAT konstatuoja, kad „Kasacinio teismo vertinimu, įvertinus nurodytos akcijų kainos nustatymo ir jos derinimo ypatumus, privalomo akcijų pardavimo metu nustatytos kainos teisingumo patikra teisme gali būti atlikta tik pasitelkus specialiujų žinių turinčius asmenis – ekspertus. Lietuvos banko suderintą privalomo akcijų pardavimo kainą užginčijus smulkiajam

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-144-943/2022“, *supra note.*, 102:25 p.

¹⁰⁴ *Ibid.*, 27 p.

¹⁰⁵ „Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas“, e-seimas, žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.82185/asr>

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos finansų ministro 2012 m. balandžio 27 d. įsakymas Nr. 1K-159 „Dėl Turto ir verslo vertinimo metodikos patvirtinimo“, e-seimas, žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.423943/asr>

akcininkui, teismas be eksperto išvados negali pats nustatyti teisingos akcijų kainos. Bendrovės verslo vertei ir akcijų kainai apskaičiuoti ir įvertinti reikia turėti specialią žinių, tam tikrą kvalifikaciją, patirtį, kurią ir turi ekspertai. Teismas, vadovaudamasis CPK 218 straipsniu, vertina ekspertų išvadą, bet, pats neturėdamas ekspertų išvados ir negalėdamas ja remtis, negali apskaičiuoti ir nustatyti teisingos akcijų kainos, besiskiriančios nuo Lietuvos banko suderintos teisingos akcijų kainos. Taigi, bendrovės akcijų privalomo pardavimo atvejais teismui išspręsti ginčą dėl teisingos akcijų kainos nustatymo reikalinga eksperto išvada. Ekspertų išvadoje akcijų kainos įvertinimui atlikti pasitelkiami sudėtingi kompleksiniai tyrimai ir skaičiavimai, kurių savarankiškai atlikti teismas tinkamai negalėtų.“¹⁰⁷. Vertinant cituotą ir siekiant, kad teismas skirtų ekspertą kainos nustatymui, būtent ieškovui, t. y. Mažajam akcininkui kils pareiga įrodyti, kad yra pagrįstų abejonų dėl galimybės nustatyti teisingą kainą remiantis atliktu turto vertinimu. Tik tai įrodžius, teismas turės pareigą kreiptis ekspertizės atlikimui, po kurios nutartimi nustatys galutinę teisingą akcijų išpirkimo kainą.

Turto vertinimo atveju, turto vertintojas vadovaujasi turto ir verslo pagrindų vertinimo įstatymu. Įstatymas numato, kad turto arba verslo vertinimo ataskaita turi atitikti numatytus minimo įstatymo 22 straipsnio¹⁰⁸ reikalavimus. Tuo pačiu, kaip jau minėta prieš tai, turto vertintojas atlikdamas vertinimą turi vadovautis turto ir verslo vertinimo metodika. Iš šios metodikos atkreiptinas dėmesys į vertinimo metodus, kurie išvardyti 54 punkte „Vertinant turtą taikomi: lyginamasis metodas; išlaidų (kaštų) metodas; pajamų metodas.“¹⁰⁹. Ta pati metodika numato, kad „Turto vertinimas atliekamas ne mažiau kaip dviem metodais. Jeigu du turto vertinimo metodai netaikomi, turto vertintojas tai privalo pagrįsti turto vertinimo ataskaitoje.“¹¹⁰. Šiame darbe buvo reiškiami nuogastavimai dėl neprivalomo advokato dalyvavimo procese ginčijant teisingą kainos nustatymą. Vertinant tai, kad akcininkas, siekiantis ginčyti, tikėtina turėtų ir turės įrodyti vertinimo ataskaitos neatitikimus įstatymui ir metodikai, galima tik spėlioti ar toks ginčijimas, neturint specifinių teisinių žinių, įtikins teismą.

Atsižvelgiant į tai, kad teisingos kainos nustatymas sietinas su turto vertinimu, šiame darbe pravartu aptarti ir turto vertinimo ataskaitą bei jos turinį. Atkreiptinas dėmesys, kad turto vertinimo ataskaitos yra konfidencialaus pobūdžio dokumentas, kuris viešai nėra skelbiamas (prieinamas). Valstybės lygmeniu valstybei siekiant paprasta tvarka parduoti bendrovės akcijas, dokumento rinkinį galima įsigyti tik pasirašius konfidencialumo pasižadėjimą (žr. Valstybinės

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-144-943/2022“, *supra note*, 102, 29 p.

¹⁰⁸ „Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas“, *supra note*, 105:22 str.

¹⁰⁹ Dėl Turto ir verslo vertinimo metodikos patvirtinimo“, *supra note*, 106:54 p.

¹¹⁰ *Ibid.*, 55 p.

įmonės „Turto Bankas“ informacinį biuletinį Nr. 45 (109)¹¹¹. Analizuojant, šio darbo autoriui, žinomas turto vertinimo ataskaitas matyti, kad ataskaitose turto vertintojai išskiria šiuos nustatymo kriterijus: pasiūla ir paklausa, turinčios tiesioginės įtakos rinkos kainų svyravimams; išoriniai veiksniai, esantys už vertinamo turto ribų, kurie turi teigiamos arba neigiamos įtakos turto vertei; patobulinimai, kai vertinamas patobulinimo indėlis į bendrą turto vertę, o ne pati patobulinimo kaina; pakeitimas kitu turtu, kai turto vertei turi įtakos panašaus turto įsigijimo kaina; dabartinis vertinamo turto panaudojimas bei galimas geriausias leistinas panaudojimas; turto naudojimo apribojimai, sąlygojantys turto panaudojimą; ekonominiai pokyčiai. Atliekant turto vertinimą yra pasitelkiamos formulės, kurių pagalba yra atliekami skaičiavimai. Pagrindinis metodas šiuo atveju yra lyginamasis metodas, kuomet leidžiama nustatyti vertinamo objekto rinkos kainą lyginant jį su analogišku arba panašiu žinomos kainos turtu atimant arba pridėdant patikslinimų vertę. Būtent ši yra pagrindinė formulė, kuria remiantis yra nustatoma vertinamo objekto rinkos vertė. Tačiau prieš atliekant skaičiavimus šia formule, yra atliekami papildomi skaičiavimai dėl diskontuotų pinigų srautų, kapitalizavimo skaičiavimo, lyginamojo metodo ir (arba) pajamų metodo, ir (arba) išlaidų (kaštų) metodo deriniu. Be kita ko, ataskaitoje yra vertinamos vertinamo turto sukūrimo sąnaudos; vertinamo turto pakeitimo kitu turtu skaičiavimai; vertinamo turto nuvertėjimas; Tuo pačiu, taikomas funkcinio nusidėvėjimo modelis, ekonominio nusidėvėjimo modelis bei gyvavimo amžiaus modelis. Taip pat, yra ir vertinami rinkos pokyčių skaičiavimai. Turto vertinimo ataskaitoje atsižvelgiama į vertinamo turto rinkos konjunktūrą (aplinkos charakteristiką): makroekonomikos apžvalgą, verslo charakteristiką, geografinių ekonomikos augimo prognozes. Atliekama įmonės ūkinės - finansinės veiklos analizė; nekilnojamojo turto aprašymas; finansinio turto rinkos vertės nustatymas. Ruošiant turto ir vertinimo ataskaitą vienos paprastos vardinės akcijos vertė bus skaičiuojama atsižvelgiant į viso akcijų paketo rinkos vertę, t. y. jeigu visas akcijų paketas sudaro 1 000 akcijų (100 proc.), kurios pagal turto vertinimą įvertintos 1 000 000 EUR, vadinasi vienos paprastosios vardinės akcijos vertė bus 1 000 EUR (1 000 000 / 1 000). Tačiau ataskaitose, be kita ko, nurodoma, kad akcijų vertei gali būti taikomas papildomas priedas arba nuolaida dėl akcininko kontrolės. Iš esmės, jeigu didžiajam akcininkui reikalingas tik vienas turto vertinimas, kuriuo būtų nustatoma vieno mažojo akcininko paketo vertė, galima manyti, kad dėl to didesnių problemų nekiltų. Tačiau keltinas klausimas, ką daryti, jeigu Mažųjų akcininkų yra daugiau nei vienas, jeigu jų yra dvidešimt? Nors teoriškai turto vertino ataskaitoje pateikiant vertinimą už vieną akciją galima įvertinti kiekvieno akcijų vertę, tačiau ką daryti jeigu ta vertė „galėtų“ kisti dėl kontrolės. Juo labiau, kad ir pačios bendrovės akcijų paketo vertė gali skirtis, jeigu siekiama realizuoti 0,1 procentą akcijų arba 1 procentą akcijų. Ar tokiu atveju kiekvienam

¹¹¹ „Informacinis biuletenis Nr. 45(109)“, Turto bankas, 2026 m. kovo 25 d., žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d., <https://turtas.lt/wp-content/uploads/2021/11/informacinis-biuletenis-pabaliu-turgus2.pdf>

akcininko turimam paketui reikalingas atskiras turto vertinimas, kuris galutinę paketų kainą apskaičiuotų atsižvelgdamas į kontrolę įmonėje ir dėl to pritaikydamas tikslią nuolaidą? Juo labiau, bendrai kontekste keltinas klausimas ar taikoma nuolaidą dėl to, kad neturi kontrolės įmonėje, galimas šiuo atveju. Suprantama, jeigu akcijas pirktų trečioji šalis, tačiau akcijas priverstine tvarka išperka didysis akcininkas, todėl teisingiausia būtų skaičiuoti išimtinai rinkos kainą, netaikant nuolaidų ar priemonių už kontrolę.

Aptariamo straipsnio 13 dalis nurodo, kad *mutatis mutandis* taikomos CK 2.115 straipsnio 2 dalis ir 2.118, 2.119 ir 2.120 straipsnių nuostatos. CK 2.119 straipsniu įstatymų leidėjas apibrėžia, kad „*Kai ekspertai pateikia ataskaitą dėl akcijų (teisių, pajų) kainos, teismas turi priimti nutartį dėl kainos nustatymo ir nustatyti, kas apmoka ekspertų darbą bei kitas jų išlaidas. Teismas gali nuspręsti, kad tokias išlaidas apmoka juridinis asmuo*“. Vertinant pateiktąjį būtų galima manyti, kad teismui kyla pareiga ginčo atveju išspręsti kas apmoka eksperto išlaidas, tačiau kaip minėta anksčiau, dar prieš pateikiant pasiūlymą išpirkti arba parduoti akcijas, akcijų kaina turi būti nustatoma remiantis turto vertinimu. Iš pirmo žvilgsnio jokių papildomų klausimų dėl to neturėtų kilti – tas kas užsakė paslaugą, t. y. turto vertinimą, to pareiga ir yra atsiskaityti su turto vertintoju. Tačiau keltinas klausimas, ar toks argumentavimas atitinka CK nuostatas. Atkreiptinas dėmesys, kad eksperto išlaidas paskirsto teismas, tačiau tuo pačiu paliekama teisė nuspręsti, kad išlaidos turi būti apmokamos bendrovės. Keltinas klausimas ar toks reglamentavimas nesudaro pagrindo bijoti mažajam akcininkui kreiptis į teismą, keliant ginčą dėl teisingos kainos nustatymo, juo labiau, kad turto vertinimo kaina, atsižvelgiant į nagrinėtas bylas, teisme sudaro penkiaženklę sumą. Galima situacija, kad ginčijant kainą ekspertas nustatys tik nežymius pakitimus nuo pirminės pasiūlytos kainos, tačiau jeigu tokiu atveju eksperto išlaidas reikėtų atlyginti ir mažajam akcininkui, galima situacija, kad mažajam akcininkui patirtos bylinėjimosi išlaidos bus didesnės nei ekonominė nauda, gauta ginčijant kainos teisingumą. Vertinant išsakyta, gal reikėtų atsižvelgti į Skandinavijos patirtį ir įpareigoti visais atvejais turto vertinimo išlaidas apmokėti didžiajam akcininkui, nepriklausomai ar tai ginčas teisme ar ne, numatant išimtį, kad teismas gali jas perskirstyti tik tuo atveju jeigu ekspertizės kaina tapati arba mažesnė nei siūlė akcininkas pranešime. Tokiu būdu išvengtume situaciją, kai didieji akcininkai pirminiu siūlymu sumažina akcijų vertę ir tuo pačiu sumažintume teismų apkrovą tokiomis bylomis, nes mažasis akcininkas tik turėdamas pagrįstą abejonių dėl vertės, kvestionuotų siūlomą kainą. Tačiau šiam pakeitimui reikėtų ir kito pakeitimo, t. y. susipažinimo su vertinimu, kurį aptarsime tolimesniuose poskyriuose.

Suprantama, kad Lietuvos atveju teisingos kainos nustatymas nėra naujovė ar nesusipratimas, kurio būtų neaptarę EMCA mokslininkai arba šiame darbe nagrinėjamos šalys.

EMCA atveju, mokslininkai nurodo, jog „Reikalavime turi būti nurodytos išpirkimo sąlygos ir išpirkimo kainos nustatymo pagrindas. Taip pat, vykdant išpirkimą, turi būti nurodyta, kad nepavykus susitarti dėl išpirkimo kainos, ją nustatys ekspertas, kurį paskiria teismas, turintis jurisdikciją pagal bendrovės registruotos buveinės vietą. [...] Jei dėl eksperto išvados ar priimto sprendimo nustatoma išpirkimo kaina yra didesnė už akcininko pasiūlytą kainą, ši didesnė kaina galioja ir tos pačios klasės akcijų savininkams, kurie neprašė pateikti išvados. Išlaidas, susijusias su kainos nustatymu, apmoka akcininkas, pareikalavęs tokio nustatymo. Jei dėl išvados ar sprendimo nustatoma išpirkimo kaina yra didesnė už išperkančiojo akcininko pasiūlytą kainą, ekspertą paskyręs teismas gali įpareigoti išperkantįjį akcininką apmokėti visas išlaidas arba jų dalį.“¹¹² Vertinant pateiktą pavyzdinį reguliavimą, ABĮ turi panašumu tik keliais aspektais, t. y. dėl kainos – nors iš pradžių šalys (Mažasis ir Didysis akcininkas (ar jų daugetas)) turėtų susitarti pačios, tačiau kilus ginčui kainą nustato ekspertas, tokia identiška nuostata yra ir Lietuvoje. Tuo pačiu, sutampa ABĮ ir EMCA reguliavimas dėl didesnės kainos galiojimo visiems akcininkams, nes ABĮ 46¹ straipsnio 15 dalis numato, jog „Jeigu teismo nustatyta akcijos išpirkimo kaina yra didesnė nei ta, kuri nurodyta pranešime apie akcijų išpirkimą, teismo nustatyta akcijos išpirkimo kaina taikoma visiems bendrovės išleistų tos pačios klasės akcijų, dėl kurių teikiamas pranešimas apie išpirkimą, savininkams nepriklausomai nuo to, ar jie kreipėsi į teismą“¹¹³. EMCA mokslininkai labai aiškiai nustato kam tenka eksperto išlaidos, t. y. išlaidas apmoka tas akcininkas, kuris reikalauja tokio nustatymo, kas iš esmės civilinių santykių prasme yra natūralus supratimas. Tačiau, tuo pačiu, siūlomas reikalavimas turi ir „saugiklį“, kad šios nuostatos didysis akcininkas negalėtų išnaudoti kaip derybų taktikos, nes numatoma, kad jeigu ekspertas nustato didesnę kainą nei siūlo išperkantysis akcininkas, tuomet būtent teismui priklauso sprendimo teisė dėl tokio eksperto išlaidų paskirstymo – ar tai didesnės dalies, ar net visos sumos. Šioje konkrečioje darbo dalyje, aptariamų Europos Sąjungos valstybių teismų praktika nėra analizuojama, nes siekiame nenukrypti nuo tinkamos kainos nustatymo problematikos. Užsienio praktikos analizė atliekama 2.2.2. poskyryje.

Atsižvelgiant į tą aplinkybę, kad darbe nemažai dėmesio skiriama tinkamos kainos nustatymui, toliau šiame poskyryje yra aptiriamas tinkamos kainos nustatymas darbo pasirinktose Europos Sąjungos valstybėse narėse. Danija ir Suomija yra analizuojamos per reguliavimo prizmę. Toks sprendimas autoriaus priimtas dėl to, nes Suomijos atveju reglamentavimas ypatingai artimas Švedijos reglamentavimui, o Danija turi panašumų su Nyderlandais. Švedija ir Nyderlandai aptariamai detaliau - vertinant šių šalių teismų praktiką. Švedija kaip valstybė pasirinkta, nes pirmoji iš pasirinktų Skandinavijos valstybių įtvirtino tokį institutą. O Nyderlandai nagrinėjami

¹¹² Andersen ir kt., *supra note*, 55:264

¹¹³ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, *supra note*, 1: 46¹ str. 15 d.

dėl to, kad turi nemažai panašumų su ABI 46¹ straipsnyje įtvirtintu procesu ir CK numatyta išpirkimo galimybe.

Danijoje, įstatymų leidėjas numato, jog „*Raginime turi būti nurodytos išpirkimo sąlygos ir išpirkimo kainos nustatymo pagrindas. Taip pat turi būti nurodyta, kad nepavykus susitarti dėl išpirkimo kainos, ją pagal 67 straipsnio 3 dalies taisyklės nustato ekspertas, kurį paskiria teismas pagal bendrovės buveinės vietą. [...]*“¹¹⁴ Vertinant šią blanketinę normos dalį, minimas straipsnis nurodo, kad „*Jei įstatuose nėra nuostatų dėl kainos apskaičiavimo pagrindo naudojantis pirmumo teise (pirmenybės teise įsigyti akcijas), nepavykus susitarti dėl kainos, ją turi nustatyti ekspertas, kurį paskiria teismas pagal bendrovės registruotos buveinės vietą, atsižvelgdamas į kapitalo dalių vertę. Eksperto sprendimas gali būti skundžiamas teismui. Ieškinys šiuo klausimu turi būti pareikštas ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo eksperto išvados gavimo dienos. Eksperto išlaidas apmoka akcininkas, pageidavęs atlikti eksperto vertinimą, tačiau jos gali būti priskirtos bendrovei, jei eksperto nustatyta vertė iš esmės skiriasi nuo kainos ir šiuo vertinimu visiškai ar iš dalies remiamasi*“¹¹⁵. Tuo pačiu 70 straipsnis papildo, kad „*Jei eksperto vertinimas arba sprendimas pagal 67 straipsnio 3 dalį lemia aukštesnę išpirkimo kainą nei siūlė išperkantysis akcininkas, ši kaina galioja ir tiems tos pačios klasės mažumos akcininkams, kurie neprašė atlikti vertinimo. Kainos nustatymo išlaidas apmoka asmuo, pateikęs prašymą nustatyti kainą. Jei vertinimas ar sprendimas lemia aukštesnę išpirkimo kainą nei siūlė išperkantysis akcininkas, ekspertą paskyręs teismas gali įpareigoti išperkantįjį akcininką visiškai ar iš dalies padengti išlaidas*“¹¹⁶. Galima pastebėti, kad kainos nustatymo procesas sąlyginai panašus į įtvirtintą Lietuvoje. Įstatymas iškarto numato, kad kainą nustato ekspertas, kurią galima ginčyti teisme. Taip pat, įstatyme įtvirtintos nuostatos dėl eksperto apmokėjimo, nurodant, kad jeigu akcijos kaina didesnė nei pasiūlytoji, išperkančiajam akcininkui gali tekti sumokėti eksperto patirtas išlaidas ar dalį jų.

Suomijos atveju, įstatymų leidėjas numatęs, kad „*Nesutarimai dėl išpirkimo teisės ir išpirkimo kainos nustatymo turi būti perduodami spręsti arbitrams šiame skyriuje nustatyta tvarka*“¹¹⁷. Vertinant kainą, įstatymų leidėjas įtvirtina, jog „*Akcijos išpirkimo kaina turi būti nustatoma pagal rinkos kainą, buvusią prieš arbitražo proceso pradžią*“¹¹⁸, o „*Arbitražo proceso išlaidas apmoka išpirkėjas, nebent arbitrai dėl ypatingos priežasties mano esant teisinga nuspręsti kitaip*“¹¹⁹. Kaip matyti iš cituojamo, kaina turi būti rinkos, o sprendimą dėl jos priima arbitražas. Kaip ir toliau aptariamam Švedijos atveju, ekspertai išpirkimo institute nefigūruoja, tačiau Suomijos

¹¹⁴ „Selskabsloven“, *supra note*, 72: 70 str. 2 d..

¹¹⁵ *Ibid.*, 67 str. 3 d.

¹¹⁶ *Ibid.*, 70 str. 3 d.

¹¹⁷ Osakeyhtiölaki (21.7.2006/624)“, *supra note*, 73: 18 skyriaus 3 skyrelis

¹¹⁸ *Ibid.*, 18 skyriaus 7 skyrelis

¹¹⁹ *Ibid.*, 18 skyriaus 8 skyrelis

arbitražo įstatymas - *Laki välimiesmenettelystä* 967/1992, 28 skyrelis numato, kad „*Jeigu šalys nesusitarė kitaip, arbitrai gali pavesti ekspertui atlikti tyrimą ir pateikti išvadą dėl bylos sprendimui svarbaus klausimo, kurio vertinimui reikalingos specialios profesinės žinios*“¹²⁰. Taip pat, kaip ir Švedijos atveju susijusias išlaidas su procesu apmoka išpirkėjas, t. y. didysis akcininkas, tačiau arbitražo sprendimu galima nukrypti nuo šios taisyklės. Priešingai nei Lietuvoje, Suomijoje kainą nustato arbitras ir tuo pačiu jis išnagrinėja galima ginčą dėl kainos. Gal iš pirmo žvilgsnio tai yra teisingesnis sprendimas ir paprastesnis, tačiau keltinas klausimas dėl arbitro kompetencijos. Arbitras yra teisės žinovas, ekspertas, o ne turto vertinimo. Todėl galima pagrįstai abejoti, kad arbitras priims sprendimą nepasitelkdamas eksperto, kas būtų daroma ir Lietuvoje.

Švedijos atveju, įstatymų leidėjas apibrėžia, kad „*Akcijos išpirkimo suma nustatoma taip, kad ji atitiktų kainą, kurios būtų galima tikėtis parduodant akciją normaliomis sąlygomis*.“¹²¹. Priešingai nei Lietuvos, EMCA ar Danijos atvejais, Švedijoje išpirkimo kainą nustato arbitrai „*Ginčą dėl to, ar egzistuoja teisė ar pareiga išpirkti, arba dėl išpirkimo sumos dydžio, sprendžia arbitrai. Arbitrų skaičius yra trys, nebent visi akcininkai susitaria dėl kito skaičiaus*.“¹²². Vertinant išlaidų paskirstymą, įstatymų leidėjas numato, jog „*Daugumos akcininkas atsako už atlygį arbitrams ir patikėtiniui bei už kitų akcininkų išlaidas arbitražo procese. Jei yra ypatingų priežasčių, arbitrai gali įpareigoti kitą akcininką visiškai ar iš dalies padengti šias išlaidas*.“¹²³. Priešingai nei EMCA ar Suomijoje, Švedijoje nėra eksperto vertinimo, o kainą nustato Arbitrai. Nors atkreiptinas dėmesys, kad Arbitražo atveju, vadovaujantis Švedijos arbitražo įstatymu - *Lag (1999:116) om skiljeförfarande*, 25 skyriuje, numatyta, jog „*Šalys atsako už įrodymų pateikimą. Tačiau arbitrai gali skirti ekspertus, nebent abi šalys tam prieštarauja*.“¹²⁴. Todėl nereikėtų suabsoliutinti, kad ekspertas kainos nustatymo byloje nedalyvauja, tačiau priešingai nei kitose valstybėse ar modeliniame reguliavime, ekspertui didelė reikšmė, kainos nustatymo procese, nėra suteikiama. Juo labiau, Švedijoje matome vertinamąją sąvoką, kad kaina turi atitikti kainą, kurios galima tikėtis normaliomis sąlygomis. Lietuvoje turime teisingą kainą, o Švedijoje - kainą kuri atitinka normalias sąlygas. Šiame darbe jau buvo aptarta kaip suprasti vertinamąją sąvoką „teisinga kaina“, tačiau kokias aplinkybes reikėtų vertinti sprendžiant, ar išpirkimo kaina atitinka normalias sąlygas – neaišku. Tačiau dar 1996 m. Švedijos Aukščiausiasis teismas (svarbu paminėti, kad sprendimas yra dėl viešai prekiaujamų bendrovės akcijų) savo sprendime nurodė, kad „*Priverstinis mažumos akcijų išpirkimas turi panašumų su ekspropriacija. Šios taisyklės buvo įvestos siekiant*

¹²⁰ „Laki välimiesmenettelystä (23.10.1992/967)“, 28 str., Finlex, žiūrėta 2026 m. balandžio 21 d., <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1992/967>

¹²¹ Aktiebolagslag (2005:551)“, *supra note*, 63: 22skyrius 2 skirsnis

¹²² *Ibid.*, 22skyrius 5 skirsnis

¹²³ *Ibid.*, 22 skyrius, 23 skirsnis

¹²⁴ „Lag (1999:116) om skiljeförfarande“, 25 skyrius, Regeringskansliets rättsdatabaser, žiūrėta 2026 m. balandžio 21 d., <https://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=1999:116>

palengvinti susijungimus ir struktūrinius pokyčius Švedijos versle. Eksproprijuojant nekilnojamąjį turtą, vertinimo tikslas yra nustatyti rinkos vertę – kainą, kurią turtas gautų atviroje rinkoje. Taikant tai akcijoms, vertinimas turi nustatyti rinkos vertę. Išpirkimas turi suteikti mažumos akcininkams tokį patį ekonominį rezultatą kaip savanoriškas akcijų pardavimas. Tai, kad mažuma taip pat turi teisę reikalauti išpirkimo, nekeičia vertinimo, kad įstatymas siekia suteikti akcininkams tokią pačią ekonominę padėtį po išpirkimo kaip ir prieš jį. Išpirkimo suma turi būti nustatoma vienodai, nepriklausomai nuo to, kas inicijavo procesą. Nėra pagrindo suteikti mažumos akcininkams „viršvertį“ tik todėl, kad tai priverstinis procesas. Taip pat neturėtų būti mokama suma, viršijanti rinkos kainą, motyvuojant tuo, kad rinkos kaina neatspindi bendrovėje esančių verčių. Jei bendrovės grynojo turto vertė viršija bendrą akcijų rinkos kainą, šis skirtumas akcininkams gali tekti tik likvidavimo atveju, tačiau mažumos akcininkai paprastai negali tokio proceso inicijuoti. Jiems akcijos yra tik finansinis turtas. [...] Apibendrinant: priverstinio išpirkimo metu turi būti atlyginta „tikroji vertė“. Tai reiškia rinkos kainą, jei akcija kotiruojama, o kitais atvejais – bendrovės turtinę padėtį ir pelningumą. [...]“¹²⁵. Vertinant cituotąjį siekiant, kad kaina atitiktų normalias sąlygas, reikia įvertinti bendrovės turtinę padėtį ir jos pelningumą. Atkreiptinas dėmesys, kad Švedijos įstatymų leidėjas įtvirtino, jog priešingai nei siūlo modelinis reguliavimas EMCA ar Danijos atveju, kainos ginčijimo procese didysis akcininkas yra atsakingas už išlaidas su tam tikromis išimtimis.

Atkreiptinas dėmesys, kad išpirkimo institutas Švedijoje įtvirtintas jau kuris laikas. Tačiau Švedijos atveju jau 1982 m. Europos Žmogaus Teisių Teismas nagrinėjo bylą dėl Švedijoje įtvirtinto priverstinio akcijų pardavimo. Byloje buvo du pareiškėjai, kurie „Pareiškėjai teigia, kad jie buvo priversti atiduoti savo NK akcijas už mažesnę nei tikroji jų vertę kainą. Jų nuomone, iš jų buvo atimta nuosavybė pažeidžiant Pirmojo protokolo 1 straipsnį, nes nebuvo jokio viešojo intereso. Jie teigia, kad buvo pažeistas Pirmojo protokolo 1 straipsnis, kuris skamba taip: „Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, nebent viešojo intereso labui ir laikantis įstatymo bei bendrųjų tarptautinės teisės principų nustatytų sąlygų. Tačiau ankstesnės nuostatos jokių būdu neriboja valstybės teisės priimti tokius įstatymus, kokie, jos manymu, yra reikalingi, siekiant kontroliuoti nuosavybės naudojimą pagal bendrąjį interesą arba užtikrinti mokesčių, kitų rinkliavų ar baudų mokėjimą.““¹²⁶. Komisija išaiškina, kad „Nors pačiame straipsnyje tiesiogiai neužsimenama apie

¹²⁵ „Švedijos Aukščiausiojo Teismo [Högsta domstolen] 1996 m. gegužės 8 d. sprendimas byloje Nr. T 2881-94, NJA 1996 s. 293“, Sveriges Domstolar, žiūrėta 2026 m. balandžio 21 d., <https://rattspraxis.etjanst.domstol.se/sok/publicering/2326c8fb-d9a5-4ae5-be3f-0f85f8f8f206>

¹²⁶ Europos Žmogaus Teisių Komisijos 1982 m. spalio 12 d. sprendimas dėl priimtino byloje Bramelid ir Malmström prieš Švediją, peticijų Nr. 8588/79 ir 8589/79“, HUDOC, žiūrėta 2026 m. balandžio 22 d., <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-74253&filename=CEDH.pdf>

„ekspropriaciją“, jo formuluotė, ypač frazė „iš nieko negali būti atimta jo nuosavybė, nebent viešojo intereso labui“ ir nuoroda į „bendruosius tarptautinės teisės principus“, aiškiai rodo, kad čia turima omenyje formali (ar net de facto) ekspropriacija, tai yra veiksmas, kai valstybė perima (arba įgalioja perimti trečiąją šalį) tam tikrą nuosavybę tikslu, kuris tarnauja viešajam interesui. Šį aiškinimą patvirtina Pirmojo protokolo 1 straipsnio „Travaux préparatoires“ (parengiamieji darbai). [...] Švedijos teisės aktai, dėl kurių skundžiasi pareiškėjai, yra visiškai kas kita. Tai yra bendros įstatymų leidybos politikos privačių bendrovių atžvilgiu praktinė išraiška ir pirmiausia liečia santykius tarp akcininkų. Bendras tokio pobūdžio teisės aktų tikslas natūraliai yra teikti pirmenybę tiems interesams, kurie laikomi labiausiai vertais apsaugos, o tai neturi nieko bendro su „viešojo intereso“ sąvoka, kaip ji suprantama ekspropriacijos kontekste. Todėl Komisija laikosi nuomonės, kad Pirmojo protokolo 1 straipsnio pirmosios pastraipos antrasis sakinyss netaikomas šiam pareiškėjų skundui.“¹²⁷. Tuo pačiu Komisija pasisako ir kitu pagrindu „[...] tam tikromis aplinkybėmis smulkiesiems akcininkams nustatyta pareiga atiduoti savo akcijas daugumos akcininkui kyla iš bendrovių teisės aktų, reglamentuojančių santykius tarp akcininkų. Visose Konvencijos valstybėse narėse teisės aktai, reglamentuojantys privatinės teisės santykius tarp asmenų, įskaitant juridinius asmenis, apima taisykles, kurios nustato šių teisinių santykių poveikį nuosavybei ir kai kuriais atvejais įpareigoja asmenį atiduoti nuosavybę kitam asmeniui. Kaip pavyzdžius galima paminėti paveldėto turto, ypač žemės ūkio paskirties, padalijimą, sutuoktinių turto padalijimą ir visų pirma turto areštą bei pardavimą vykdymo proceso metu. Tokios taisyklės, kurios yra būtinos bet kurioje liberalioje visuomenėje, iš esmės negali būti laikomos prieštaraujančiomis Pirmojo protokolo 1 straipsniui. Remdamasi mutatis mutandis Teismo išreikšta nuomone dėl valstybės ir asmens santykių [...], Komisija vis dėlto turi įsitikinti, kad nustatant teisinių santykių tarp asmenų poveikį nuosavybei, įstatymas nesukuria tokios nelygybės, jog iš vieno asmens galėtų būti savavališkai ir neteisingai atimta nuosavybė kito asmens naudai [...].“¹²⁸ Komisija konstatavo, jog „Šiuo atveju Komisija laikosi nuomonės, kad Švedijos įstatymai, kurie tam tikromis aplinkybėmis įpareigoja smulkiuosius akcininkus parduoti savo turimas akcijas arbitrų nustatyta kaina, kartu suteikdami jiems teisę reikalauti, kad jos būtų nupirktos tokiomis pačiomis sąlygomis, negali būti laikomi sukuriančiais nelygybę jų nenaudai, kuri sudarytų teisės naudotis nuosavybe pažeidimą. [...] Komisijos nuomone, asmens teisė netrukdomai naudotis savo nuosavybe negali būti pasitelkiama kaip kliūtis prireikus įvesti privatinės teisės taisyklių, turinčias įtakos asmens nuosavybei, pakeitimus, su sąlyga, žinoma, kad yra tinkamai laikomasi minėto pusiausvyros principo. [...] Komisija negali neatsižvelgti į tai, kad

¹²⁷ „Europos Žmogaus Teisių Komisijos 1982 m. spalio 12 d. sprendimas dėl priimtumo byloje Bramelid ir Malmström prieš Švediją, peticijų Nr. 8588/79 ir 8589/79“, *supra note*, 126

¹²⁸ *Ibid.*

pareiškėjų akcijų kainą nustatė kvalifikuoti arbitrai atidžiai motyvuotu sprendimu ir remdamiesi kriterijais, kurie, nepaisant pareiškėjų prieštaravimų, neatrodo esantys savavališki ar nepagrįsti. Todėl Komisija nenustato, kad šiuo atveju būtų buvęs padarytas koks nors pareiškėjų teisės netrukdomai naudotis savo nuosavybe pažeidimas, kaip tai garantuojama Pirmojo protokolo 1 straipsnio pirmosios pastraipos pirmajame sakinyje.“¹²⁹. Kaip matyti, Komisija konstatavo, kad tiek atvejai kai tikrąją kainą nustato įstatyme numatytas subjektas – arbitras, yra priimtinas. Taip pat, priverstinis išpirkimo institutas savaime nepažeidžia nuosavybių teisių įtvirtintų Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos protokole.

Nyderlanduose, įstatymų leidėjas 201a straipsnio 5 dalyje yra įtvirtinęs, jog „*Jei teisėjas nusprendžia, kad 1 ir 4 dalys netrukdo tenkinti ieškinio, jis gali nurodyti, kad vienas ar trys ekspertai pateiktų išvadą dėl perduodamų akcijų vertės. Taikomi 350 straipsnio 3 dalies pirmi trys sakiniai bei 351 ir 352 straipsniai. Teisėjas nustato perduodamų akcijų kainą jo paskirtą dieną. Kol ir kiek kaina nėra sumokėta, ji didinama palūkanomis, lygiomis įstatymų nustatytoms palūkanoms, nuo tos dienos iki perdavimo; išmokos už akcijas, kurios tampa mokėtinos šiuo laikotarpiu, jų išmokėjimo dieną laikomos daliniu kainos padengimu.*“¹³⁰. Kaip ir aptarta prieš tai, akcijos kainą Nyderlanduose nustato teisėjas pasitelkdamas ekspertus. Tačiau iš įstatymo formuluotės konkrečiai nėra aišku kokiais metodais ar kuom vadovaujantis yra nustatoma kaina. Nyderlandų kasacinis teismas yra nurodęs, jog „*Iš įstatymo projekto Nr. 18 904 (išpirkimo procedūros sukūrimas) istorijos matyti, kad įstatymų leidėjas manė, jog išperkamam akcininkui bus suteikta reali ir protinga kompensacija, tačiau nėra jokių įrodymų, kad įstatymų leidėjas numatė konkretų vertės apibrėžimą ar konkretų akcijų vertinimo metodą išpirkimo procedūroje. Todėl Įmonių bylų skyrius neprivalėjo remtis vien tik vidine akcijų verte. [...] Iš minėtos nuostatos negalima daryti išvados, kad ta kaina turėtų būti kitokia nei ši, ir ypač, kad visada turėtų būti atsižvelgiama į kainą, kuri pagal (teorinius) skaičiavimus duoda didžiausią rezultatą. Nei teisinis išpirkimo teisės reguliavimas, nei šiuo atveju Įmonių bylų skyrius nesiekia kompensuoti nieko kito, kaip tik „tikrąją“ akcijų vertę [...].*“¹³¹. Kitoje Kasacinio teismo byloje, teismas papildė jog „*Įstatymų leidėjas Civilinio kodekso 2:201a straipsnyje įtvirtino teisinį reguliavimą, leidžiantį šios nuostatos 1 dalyje nurodytam pagrindiniam akcininkui paprastos procedūros būdu išpirkti kito akcininko (ar kitų akcininkų) akcijas ir tokiu būdu įgyti likusias akcijas. Civilinio kodekso 2:201a str. 5 dalyje nustatyta, kad teismas nustato kainą, kurią perleidžiamos akcijos turės jo nustatytą*

¹²⁹ „Europos Žmogaus Teisių Komisijos 1982 m. spalio 12 d. sprendimas dėl priimtino bylos Bramelid ir Malmström prieš Švediją, peticijų Nr. 8588/79 ir 8589/79“, *supra note*, 126

¹³⁰ „Burgerlijk Wetboek Boek 2“, *supra note*, 77: 201a straipsnio 5 dalis.

¹³¹ Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo [Hoge Raad] 1996 m. rugsėjo 11 d. sprendimas byloje Nr. 59, ECLI:NL:HR:1996:ZC2131“, Rechtspraak, žiūrėta 2026 m. balandžio 22 d., <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:HR:1996:ZC2131>

dieną. Iš įstatymo rengimo medžiagos matyti, kad įstatymų leidėjas rėmėsi prielaida, jog išperkamam akcininkui turi būti skiriama reali ir protinga kompensacija. Tai atitinka nuostatą, kad pagal EŽTK Pirmojo protokolo 1 straipsnį nustatyta perleidžiamų akcijų kaina jų vertės atžvilgiu turi būti bent jau protinga („reasonably related“). Iš įstatymo rengimo istorijos nematyti, kad įstatymų leidėjas išpirkimo procedūroje akcijų kainai nustatyti būtų numatęs kokią nors konkrečią vertės sampratą ar konkretų vertinimo būdą. Teismas turi laisvę pasirinkti vertės sampratą ar vertinimo metodą. Civilinio kodekso 2:201a straipsnio pobūdis ir tikslas netrukdo teismui, siekiant nustatyti realią ir teisingą kompensaciją už perleidžiamas akcijas, nustatant kainą atsiriboti nuo tų išperkančiojo akcininko veiksmų padarinių, kurie buvo atlikti iki Civilinio kodekso 2:201a str. 5 dalyje numatytos dienos ir kurie sumažino akcijų vertę išperkamo (-ų) akcininko (-ų) nenaudai.“¹³² Šiuo atveju matome ne tik tai, kad teismas nustatydamas kainą turi ją nustatyti pagal tikrąją jų vertę, bet tuo pačiu ir vertinti bendrovės ir didžiojo akcininko galimus piktnaudžiavimo veiksmus, o jeigu tokius nustato, jais nesivadovauti kainos nustatymo procese. Šiuo atveju tai labai geras mechanizmas siekiant apsaugoti, kad didysis akcininkas dirbtinai nesumažintų bendrovės akcijos vertės. Nors toliau pateikiamos citatos yra iš bylos, kurioje buvo sprendžiamas klausimas dėl kainos nustatymo akcinių bendrovių akcijoms, tačiau atsižvelgiant į institutų artumą Nyderlanduose tarp akcinių bendrovių ir uždarų bendrovių, darbe yra pateikiami šie teismo išaiškinimai dėl kainos. Aiškinimas teikiamas dėl to, kad teismai vadovaujasi tomis pačiomis gairėmis - kaina turi būti reali ir protinga „Įmonių bylų skyrius nustato perduodamų akcijų kainą ir, jei reikia, tam gali paskirti vieną ar tris ekspertus. Norėdamas įvertinti, ar išperkamam akcininkui yra skirta reali ir protinga kompensacija už jo akcijas, Įmonių bylų skyrius tokioje byloje kaip ši visada reikalauja, kad perduodamų akcijų kainos nustatymui atskaitos datai būtų pateikta pagrįsta nepriklausomo vertinimo eksperto išvada apie akcijų vertę kuo naujesne data [...]“.¹³³ Teismas ypatingą dėmesį atkreipė į pateiktą eksperto vertinimą byloje, kurioje nustatė, kad „2020–2021 ir 2021–2022 m. SnowWorld metinės ataskaitos iki šiol nėra patvirtintos, ir nebuvo atliktas jų auditas. Axeco parengė Vertinimo ataskaitą remdamasi tik viešai paskelbta informacija, įskaitant SnowWorld pranešimus spaudai, kuriuose buvo paskelbti preliminarūs 2021 ir 2022 m. duomenys, bei (bendrai) ING ir ABN AMRO lūkesčiais 2023 m. Nyderlandų laisvalaikio (leisure) sektoriui. Prieš rengdama Vertinimo ataskaitą, Axeco nerinko informacijos iš SnowWorld vadovybės. Remiantis Priedu, Axeco 2023 m. lapkritį kalbėjosi su SnowWorld vadovybe ir akivaizdžiai turėjo galimybę susipažinti su, be kita ko, preliminariais 2023 m.

¹³² „Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo [Hoge Raad] 2020 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje Nr. 19/02245, ECLI:NL:HR:2020:1745“, Rechtspraak, žiūrėta 2026 m. balandžio 22 d., <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:HR:2020:1745>

¹³³ „Amsterdamo apeliacinio teismo [Gerechtshof Amsterdam] 2024 m. sausio 23 d. sprendimas byloje Alychlo N.V. prieš SnowWorld N.V. ir kt., Nr. 200.327.963/01 OK, ECLI:NL:GHAMS:2024:198“, Rechtspraak, žiūrėta 2026 m. balandžio 22 d., <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:GHAMS:2024:198>

skaičiais, bet ir čia trūksta bet kokios įžvalgos apie lūkesčių ir juos pagrindžiančių duomenų (jų teisingumo, išsamumo ir detalumo). Todėl Vertinimo ataskaitoje DCF vertinimui suformuluoti ateities scenarijai (pessimistic, base ir optimistic) nėra tiesiog pagrįsti pakankamai konkrečiu ir patikrinamu, motyvuotu vadovybės vertinimu ir (arba) pakankamai išsamiais bei patikrinamais duomenimis apie SnowWorld ar panašių įmonių verslo (tendencijas) ir uždarbio pajėgumus. Iš Vertinimo ataskaitos seka, kad daugiklių (multiple) analizėms galima suteikti tik labai ribotą vertę, nes iš esmės nėra prieinamų reikšmingų ar prasmingų duomenų apie pakankamą skaičių ir gerai palyginamas įmones bei sandorius.¹³⁴ Kaip matyti iš cituojamo, Nyderlandų teismas didžiulę reikšmę suteikia eksperto išvadai. Teismas vertindamas eksperto išvadą vertina ar ji atlikta tinkamai, ar jos rezultatu galima pasitikėti. Cituotoje byloje, teismas įsigilino į vertinamos bendrovės ir eksperto santykį. Turint omenyje esamą reglamentavimą Lietuvoje ir panašumą tarp ABĮ ir Nyderlandų įstatymo, Lietuvos teismai turėtų daryti tą patį.

Tuo pačiu, viena iš galimai aptariamų situacijų Lietuvoje yra valdančiojo akcininko ar vadovo piktnaudžiavimas padėtimi. Nyderlanduose kasacinis teismas nagrinėjo bylą kurioje išperkantysis akcininkas, kaip bendrovės vadovas, atliko veiksmus kuriais suteikė pranašumus sau, sukeldamas žalą bendrovei (jos vertei) bei kitiems akcininkams. Kasacinis teismas dėl to konstatavo, jog „[...] nustatant išpirkimo kainą atskaitos taškas yra tai, jog [atsakovas] turi teisę į realią ir teisingą kompensaciją už savo akcijas, kuri pagal EŽTK Pirmojo protokolo 1 straipsnį turi būti „pagrįstai susijusi su jų verte“ (reasonably related to its value), ir, kalbant Civilinio kodekso 2:359c straipsnio žodžiais, „teisinga“, o tai nereiškia kitokio standarto nei tas, kuris numatytas Civilinio kodekso 2:201a straipsnyje. Šis standartas reikalauja užkirsti kelią tam, kad [atsakovas] būtų priverstas perleisti savo akcijas [ieškovui] už kainą, kurią iš esmės nulėmė žalingi [ieškovo], kaip [A] vadovo ir kontroliuojančio akcininko, veiksmai. [ieškovas] klysta teigdamas, kad formuluotė „pagrįstai susijusi su jų verte“ tam prieštarauja; ši formuluotė skirta išperkamo smulkiojo akcininko nuosavybės teisėms apsaugoti, o ne tam, kad išperkantysis „nepermokėtų“.“¹³⁵ Papildydamas, kad „Būdas, kuriuo Įmonių bylų skyrius atsižvelgia į žalingus veiksmus nustatydamas teisingą išpirkimo kainą, nėra skirtas (visiškai) atlyginti [atsakovo] galimai patirtą žalą dėl žalingų veiksmų. Įmonių bylų skyrius siekia į žalingus veiksmus, nustatant išpirkimo kainą, atsižvelgti tik tiek, kad išpirkimo kaina taptų protinga.“¹³⁶ Teismas konstatuoja, kad tais atvejais kai didžiojo akcininko ir bendrovės veiksmas yra padaroma žala bendrovei, mažajam akcininkui išpirkimo procese dėl to nėra mokamas priedas prie akcijų, tam turi būti

¹³⁴ Amsterdamo apeliacinio teismo [Gerechtshof Amsterdam] 2024 m. sausio 23 d. sprendimas byloje Alychlo N.V. prieš SnowWorld N.V. ir kt., Nr. 200.327.963/01 OK, ECLI:NL:GHAMS:2024:198“, *supra note*, 133.

¹³⁵ „Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo [Hoge Raad] 2020 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje Nr. 19/02245, ECLI:NL:HR:2020:1745“, *supra note*, 132

¹³⁶ *Ibid.*

pradėti kiti procesai. Tačiau tokias aplinkybes byloje nustatyti yra svarbu, kad teismas galėtų nustatyti protingą išpirkimo kainą.

Apibendrinant, teisingos kainos nustatymas yra sąlyginai komplikotas dalykas. Pirmiausia kaina nustatoma pagal tai ką pateikia Bendrovė. Suprantama, kad nors ir yra išlaikomas atskyrimas tarp akcininko ir bendrovės kasdieninės veiklos, tačiau nėra paslaptis, kad dažnu atveju Lietuvoje, bendrovės akcininkai ganėtinai aktyviai veikia įmonės kasdieninėje veikloje bei gali daryti lemiamą įtaką bendrovės priimamiems sprendimams, įskaitant, bet neapsiribojant ribotos informacijos pateikimu turto vertintojui, siekiant, kad vertinamo verslo kaina būtų mažinama. Tuo pačiu, galimi ir piktnaudžiavimo atvejai, kuomet bendrovės finansinė padėtis bloginama, sudarant tarp susijusių asmenų sutartis, taip siekiant vertintojui parodyti neigiamą balansą. Negalima atmesti ir prielaidos, kad kai kurie mažieji akcininkai vengs siekio nustatyti teisingą kainą pasitelkiant ekspertus, nes tai jiems gali būti ekonomiškai nenaudinga, kuomet teismas paskirstys ekspertizės išlaidas šalims. Atsižvelgiant į tai, įstatymų leidėjas turėtų ištaisyti šį trūkumą. Tuo pačiu negalima pamiršti teisingos kainos ir jos nustatymo būdo. Kyla pagrįstų abejonių, ar pasirinktas mechanizmas, kai kaina nustatoma atliekant verslo vertinimą, gali būti laikomas objektyvių ir nešališku. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad akcijos nėra listinguojamos rinkoje, šiai dienai geresnio mechanizmo negalima būtų taikyti. Vertinant kitų šalių patirtį, galima daryti pagrįstą išvadą, kad dažnu atveju pasirinktose valstybėse pasitaikantys ginčai yra dėl kainos. Tiek Švedijos, tiek Nyderlandų teismai formuoja praktiką, kad kaina turi būti teisinga ir protinga, atitikti tikrąją akcijų vertę. Išpirkimo procese negali būti mokami priedai už akciją kainą tik dėl to, kad kontroliuojantis akcininkas savo veiksmais piktnaudžiauja, o toks piktnaudžiavimas pasireiškia mažesne akcijų verte. Tokiais atvejais, teismai privalo nustatyti tokias aplinkybes, bet tik toje apimtyje, kuri turi lemiamą įtaką nustatant teisingą akcijos kainą išpirkimo procese. Teismas nustatęs tokias aplinkybes, negali jomis remiantis nustatyti didesnę akcijos vertę šiuo pagrindu.

2.2. Kiti probleminiai aspektai siekiant išpirkti ir parduoti akcijas pagal ABĮ 46¹ straipsnį

Neatsižvelgiant į jau aptartą esminę problemą dėl teisingos kainos nustatymo, yra dar keli aspektai kuriais galima diskutuoti, nesutikti. Vienas iš tokių - turto vertinimo ataskaitos patikimumas. Pirmiausia dėl to, kad jau pačios ataskaitos pradžioje turto vertintojas, saugodamas savo interesus bei bandydamas apriboti savo civilinę atsakomybę, nurodo, kad vertintojas neturi galimybių patikrinti nuosavybės teisių ar teisių apsunkinimo, patikrinti finansinio, teisinio ar kito pobūdžio duomenų tikslumą. Papildomai nurodo, kad nėra pateikiama informacija apie planuojamas investicijas ar kitokias sąlygas, kurios gali būti reikšmingas atliekant verslo

vertinimą.¹³⁷ Bet kuriuo atveju, turto vertintojas, vertindamas verslą ir siekdamas nustatyti akcijų vertę rinkoje remiasi prielaidomis, kad verslo vertinimo apžiūros metu nebuvo nusišlepti jokie faktai, kurie galėtų turėti įtakos nustatytai rinkos vertei. Juo labiau, kad turto vertintojas riboja savo atsakomybę nurodydamas, kad neatsako už pateiktų duomenų tikslumą, paminint, kad vertintojas netikrina pateiktos informacijos teisingumo. Atsižvelgiant į tai ir į tokius nurodymus turto ir verslo vertinimo ataskaitoje, keltinas klausimas, koku būdu turto vertintojas gali nustatyti teisingą kainą už vieną akciją, jeigu viskas yra grindžiama prielaidomis ir praeities rezultatais, neatsižvelgiant į realią verslo vertę?

Negalima pamiršti koku būdu yra sudaroma verslo vertinimo ataskaita. Ataskaita yra formuojama pagal užsakovo (akcininko) pateikiamus duomenis, kurie yra gauti iš bendrovės. Juo labiau, net jeigu ir bendrovė pateikė pilnos apimties duomenis akcininkui, gal akcininkas veikdamas tyčia, nusišlepė tam tikrą informaciją ir (arba) sulaukė ją prie savęs. Todėl keltinas klausimas dėl teisingos ir pilnos informacijos pateikimo turto vertintojui. Dažnai pasitaikančios situacijos, kai bendrovės direktorius ir akcininkas yra vienas ir tas pats asmuo. O tokioje situacijoje, akcininkui visiškai nesudėtinga dirbtinai sumažinti akcijų vertę. Net jeigu taip ir nėra, akcininką ir bendrovės direktorių sieja sąlyginai artimas ryšys, todėl abiem atvejais galimos situacijos, kai tam tikra informacija yra nutyliama arba neatskleidžiama turto vertinimo metu, kad turto vertintojas nustatytų ne tiek palankią turto kainą Mažajam akcininkui, kurį siekiama išpirkti. Nors ABĮ 46¹ straipsnio 12 dalyje ir nustatomas tam tikras saugiklis, numatant, kad „Bendrovės valdyba (jeigu valdyba nesudaroma – bendrovės vadovas) ne vėliau kaip per 10 darbo dienų nuo pranešimo apie akcijų išpirkimą gavimo dienos turi parengti ataskaitą. Šioje ataskaitoje pateikiama motyvuota bendrovės valdybos (jeigu valdyba nesudaroma – bendrovės vadovo) nuomonė dėl akcijų išpirkimo sąlygų ir galimo akcijų išpirkimo poveikio bendrovei [...]“.¹³⁸ Aiškinamajame rašte tik nurodant, kad: „Siekiant, kad smulkieji akcininkai sprendimą parduoti turimas akcijas priimtų būdami pakankamai informuoti apie siūlomas išpirkimo sąlygas, o kiti su bendrove susiję asmenys (darbuotojai, kreditoriai) būtų informuoti apie smulkiųjų akcininkų turimų akcijų išpirkimą ir jų sutelkimą vienosė rankose, taip pat galimas to pasekmės bendrovei (pavyzdžiui, įtaką bendrovės interesams, darbo sąlygoms ir kt.), siūloma įtvirtinti pareigą bendrovės valdybai, o jei ji nesudaroma, vadovui parengti ataskaitą ir joje pateikti motyvuotą nuomonę dėl siūlomų akcijų išpirkimo sąlygų ir akcijų išpirkimo poveikio bendrovei“¹³⁹ Tačiau nei aiškinamajame rašte, nei įstatyme nėra nurodyta, kas turi būti nurodyta ataskaitoje, t. y. ar

¹³⁷ Konfidenciali turto vertinimo ataskaita, 2018 m.

¹³⁸ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, *supra note*, 1: 46¹ str. 12 d.

¹³⁹ „XIVP-1854 AIŠKINAMASIS RAŠTAS dėl Akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 27, 28, 29, 30, 30(1), 32, 34, 37, 37(2), 40, 42, 45, 47, 47(1), 51 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 46(1) straipsniu įstatymo projekto“, *supra note*, 5.

bendra nuomonė dėl nustatytos kainos, ar nuomonė dėl nustatytos kainos atitikimo teisingumo kriterijui. Aiškinamajame rašte tik nurodoma, jog „pranešime apie akcijų išpirkimą turėtų būti nurodytas ne trumpesnis kaip 6 savaitių terminas, per kurį smulkieji akcininkai turėtų susipažinti ir įvertinti siūlomas akcijų išpirkimo sąlygas bei apsispręsti, ar turimas akcijas parduoti pranešime nurodytomis sąlygomis, ar esant pagrįstų abejonių dėl siūlomos akcijos išpirkimo kainos atitikties teisingumo principui, kreiptis į teismą su prašymu įvertinti, ar siūloma akcijos išpirkimo kaina yra teisinga; siekiant, kad smulkieji akcininkai sprendimą parduoti turimas akcijas priimtų būdami pakankamai informuoti apie siūlomas išpirkimo sąlygas, [...] siūloma įtvirtinti pareigą bendrovės valdybai, o jei ji nesudaroma, vadovui parengti ataskaitą ir joje pateikti motyvuotą nuomonę dėl siūlomų akcijų išpirkimo sąlygų ir akcijų išpirkimo poveikio bendrovei“¹⁴⁰ Šiuo atveju galima kelti klausimą apie pasiūlymą tobulinti reglamentavimą numanant, kad bendrovei kyla pareiga įvertinti parengtą turto vertinimo ataskaitą ir jos atitikimą teisingos kainos sampratai. Ruošiant ataskaitą, bendrovės vadovas (valdyba) turėtų patvirtinti arba paneigti, kad vertinimas atliktas remiantis aktualiais bendrovės duomenimis, nuo vertintojų nebuvo nuslėpta jokia reikšminga informacija, galinti turėti įtakos kainos nustatymui, o išvadose pritarti arba nepritarti kainos pasiūlymui. Toks mechanizmas apsaugotų mažojo akcininko interesus keliais aspektais. Pirmiausia, būtų padalinta atsakomybė tarp didžiojo akcininko ir bendrovės dėl teisingos informacijos pateikimo turto vertintojui. Antra, toks mechanizmas sukurtų pagrindą teismui, skirstančiam eksperto išlaidas, objektyviai nustatyti, ar bendrovė, ar didysis akcininkas atsakingas už tokių išlaidų apmokėjimą. Nors iš analizuotos užsienio šalių praktikos nepastebėta, kad tokia praktika būtų taikoma, tačiau toks mechanizmas užtikrintų, kad procesu nėra piktnaudžiaujama ir turto vertinimo ataskaitai suteiktų didesnės reikšmės, o mažasis akcininkas galėtų labiau „pasitikėti“ siūloma kaina.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad įtvirtintas ABĮ 46¹ straipsnio mechanizmas nesudaro didesnių galimybių šalims piktnaudžiauti procesu prieš prasidedant išpirkimo procedūrai. Tačiau siekiant užtikrinti, kad siūloma (mokama) kaina teisinga, nustatyta atsižvelgiant į visas aplinkybes ir nėra didžiojo akcininko bandymo manipuliuoti informacija, galima pasiūlyti tam tikrus išsakytus pakeitimus: dėl išlaidų už vertinimo paskirstymą ir ataskaitos turinio, kurioje bendrovė turėtų pasisakyti dėl siūlomos kainos atitikimo teisingos kainos kriterijams.

Prasidėjus priverstiniam akcijų išpirkimo procesui, galimos tam tikros problemos. Šiuo atveju išpirkimo proceso pradžia šiame darbe suprantama, kaip momentas, kuomet apie išpirkimą

¹⁴⁰ „XIVP-1854 AIŠKINAMASIS RAŠTAS dėl Akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 27, 28, 29, 30, 30(1), 32, 34, 37, 37(2), 40, 42, 45, 47, 47(1), 51 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 46(1) straipsniu įstatymo projekto“, *supra note*, 5.

yra viešai pranešama akcininkams ir jiems pradedamas skaičiuoti terminas dėl sutikimo su išpirkimo sąlygomis arba ieškinio pateikimo teismui, dėl teisingos kainos nustatymo. Viena iš galimų problemų yra galimybė Mažajam akcininkui (ne)susipažinti su turto ir verslo vertinimo ataskaita. Tokia problema iškilo ir vienoje iš toliau aptariamų bylų Lietuvoje. Byloje suinteresuotas asmuo kėlė klausimą dėl negalėjimo susipažinti su vertinimo ataskaita. Pareiškėjas nurodė, kad su ataskaita asmuo galėjo susipažinti buveinėje. Teismas konstatavo, kad „ABĮ 18 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad akcininkui raštu pareikalavus, bendrovė ne vėliau kaip per 7 dienas nuo reikalavimo gavimo dienos privalo sudaryti akcininkui galimybę susipažinti ir (ar) pateikti bendrovės įstatų, metinių ir tarpinių finansinių ataskaitų rinkinių, bendrovės vadovybės ataskaitos, auditoriaus išvadų ir finansinių ataskaitų audito ataskaitų, tvarumo atskaitomybės užtikrinimo išvadų, visuotinių akcininkų susirinkimų protokolų ar kitų dokumentų, kuriais įforminti visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimai, stebėtojų tarybos pasiūlymų ar atsiliepimų visuotiniams akcininkų susirinkimams, akcininkų sąrašų, stebėtojų tarybos ir valdybos narių sąrašų, kitų bendrovės dokumentų, kurie turi būti vieši pagal įstatymus, [...] Šiuo atveju nenustatyta, kad dėl dokumentų, kuriais pagrindžiamas akcijos vertės nustatymas, kopijų apeliančiui nepateikimo, jis negalėjo realizuoti ABĮ 46¹ straipsnio 13 dalyje nustatytos teisės kreiptis į teismą dėl akcijos išpirkimo kainos atitikties teisingumo reikalavimams“¹⁴¹ Nors šiuo atveju, vertinant bylos aplinkybes galima sutikti su teismo padaryta išvada, keltinas klausimas ar tokia išvada taikoma visiems atvejams. Ar asmuo, kurio nuosavybė „nusavinama“ turi teisę susipažinti su dokumentais, kuriais remiantis tai yra daroma. Siekiant užkirsti kelią galimiems ginčams ateityje ir reguliavime įnešti aiškumo, įstatymų leidėjas turėtų įtvirtinti, kad akcininkas turi teisę susipažinti su turto vertinimo ataskaita, kuria remiantis buvo nustatoma teisinga kaina. O Bendrovei sukurti prievolę, kad būtent Bendrovė turi pareigą ataskaitoje pateikiamą konfidencialią informaciją pašalinti (retušuoti) arba pasirašyti konfidencialumo susitarimą su mažuoju akcininku.

Kitas galimas probleminis aspektas yra dėl proceso (ne)stabdymo. ABĮ 46¹ straipsnio 14 dalyje numatyta, kad „Jeigu bent vienas akcininkas kreipiasi į teismą, teismas gali privalomą akcijų išpirkimo procedūrą sustabdyti iki teismo nutarties dėl akcijų kainos nustatymo įsiteisėjimo dienos. Kol akcijų išpirkimo procedūra sustabdyta, akcininkai neprivalo nei parduoti, nei pirkti akcijų, taip pat sustabdomi šiame straipsnyje nustatyti akcininkų įsipareigojimų įvykdymo terminai“¹⁴² Atkreiptinas dėmesys į lingvistinę formuluotę, kad Teismas sustabdyti procesą gali, bet neprivalo. Dėl to kyla klausimas, ar sprendimo teisės palikimas teismui yra tinkamas šios problemos sprendimas. Galima situacija, kai ginčijant akcijos kainą, teismui nesustabdžius

¹⁴¹ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1692-562/2024“, Infolex, žiūrėta 2026 m. balandžio 19 d., 35 p., <https://www.infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2274779>

¹⁴² „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, *supra note*, 1: 46¹ str. 14 d.

procedūros, nustatoma didesnė akcijų išpirkimo kaina, tačiau kol vyko procesas kiti mažieji akcininkai jau perdavė savo akcijas didžiajam akcininkui. Paaiškęs, kad akcijų kaina skiriasi ir reikia primokėti premiją prie jau išmokėtos sumos, didysis akcininkas neturi pakankamų lėšų tam atlikti, arba tampa nemokus. Todėl galima manyti, kad nepakeitus dabar įtvirtintos teismo teisės sustabdyti, galimos situacijos ateityje, kai mažasis akcininkas susidurtų su nemokaus didžiojo akcininko situacija. O didžiojo akcininko atžvilgiu, trūkstant apyvartinių lėšų, didėtų skola bei atsirastų sąlyginai didelių palūkanų mokėjimo prievolė.

Taip pat, keltinas pagrįstas klausimas dėl termino nustatyto didžiajam akcininkui pateikti pasiūlymą. ABĮ 46¹ straipsnio 8 dalis numato, kad „*Bendrovės akcininkas, vykdamas išpirkimo pareigą, šio straipsnio 7 dalyje nurodytą pranešimą apie akcijų išpirkimą bendrovei turi pateikti ne vėliau kaip per 20 darbo dienų nuo bendrovės pranešimo apie akcininko reikalavimą, kad būtų išpirktos jam nuosavybės teise priklausančios balsavimo teisę suteikiančios bendrovės akcijos, gavimo dienos.*“¹⁴³ Pranešime didysis akcininkas privalo, be kita ko, nurodyti ir akcijos kainą, kurią siūlo už išperkamą akciją. Remiantis įstatymo nuostatomis tokia kaina turi būti teisinga. Tačiau keltinas klausimas ar per 20 darbo dienų terminą yra įmanoma nustatyti teisingą bendrovės akcijos kainą? Ko gero, tai yra sudėtinga, nes užtrunka surasti tinkamą kompaniją kas galėtų atlikti tokį vertinimą, surinkti informaciją iš bendrovės, pateikti šią informaciją turto vertintojui ir jam ją apdoroti. Tai sąlyginai trumpas terminas, ypatingai vertinant bendroves, kurios yra didelės, išskaidžiusios veiklą per kelis sektorius ar net kelias valstybes. Tačiau, keltinas klausimas ar tokiu būdu nėra sukuriamas terpė netinkamai įvertinti bendrovės akcijas. Atsižvelgiant į tai, būtų galima svarstyti apie būtinybę prailginti nustatytą terminą iki 40 darbo dienų, siekiant, kad akcininkas vykdamas išpirkimo pareigą turėtų pakankamai laiko nustatyti teisingą kainą.

Apibendrinant šį poskyrį, galima pasakyti, jog prasidėjus procesui galimi tam tikri trukdžiai, kuriuos įstatymų leidėjas turėtų tobulinti įtvirtintame institute. Akcininkui kurio nuosavybė „nusavinama“ privalo būti sudaryta galimybė susipažinti su detaliu turto vertinimu ir remiantis juo priimti sprendimą dėl galimybės pasinaudoti ABĮ 46¹ straipsnio 13 d. numatyta galimybe ginčyti nustatytą kainą. O pasinaudojus tokia galimybe, teismas privalomai turėtų sustabdyti visą išpirkimo procesą su visais akcininkais, kad neatsirastų bereikalingų pasekmių ateityje, juo labiau, kad didysis akcininkas netrukdomai galės tęsti veiklą vykstant procesui. Taip pat, svarstyтина galimybė pailginti turto vertinimo atlikimo laiką, kuomet akcininkas vykdo išpirkimo pareigą.

¹⁴³ „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“, *supra note*, 1: 46¹ str. 8 d.

2.3. Lietuvoje susiformavusi praktika dėl ABĮ 46¹ straipsnio taikymo

Lietuvoje įtvirtinto instituto pobūdis, kad yra išperkamos mažojo akcininko teisės už teisingą kainą, kuri nustatoma atsižvelgiant į atliktą turto vertinimą, lemia, kad pats procesas yra konfidencialus ir uždaras. Proceso metu didysis akcininkas susipažįsta su turto vertinimu, kuriame yra pateikiama konfidenciali bendrovės informacija, todėl viešumoje nėra papildomai daug informacijos apie procesą, išskyrus tuos atvejus, kurie pasiekė teismus, o bylos buvo paliktos viešai prieinamos. Atsižvelgiant į instituto „šviežumą“, suformuotos teismų praktikos nėra daug. Juo labiau, kad panašaus pobūdžio byloje dažnu atveju yra daug konfidencialios informacijos, todėl tokios bylos nagrinėjamos už uždarytų durų, o jų sprendimai nėra viešai skelbiami. Tačiau yra 6 bylos, kuriose vienokiu ar kitokiu būdu yra aptariamasi šiam darbui aktualūs klausimai. Atsižvelgiant į instituto naujumą Lietuvos teisės sistemoje bei bylų sudėtingumą, matoma būtinybė detaliam aptarti tam tikrus bylų aspektus, kurie savo argumentacija svarbūs šio darbo siekiamų uždavinių pasiekimui.

Pirmojoje byloje dėl instituto taikymo buvo keliami du klausimai, t. y. dėl mažojo akcininko (ne)tinkamo informavimo apie akcijų išpirkimą ir dėl išperkamų akcijų kainos nustatymo (ne)teisingumo. Apygardos teismas dar motyvacinės dalies pradžioje nurodė, kad dėl ginčo klausimų nėra suformuotos praktikos, tuo pat metu argumentavo, jog „[...] Toks teisinis reguliavimas buvo priimtas atsižvelgiant į kitų Europos Sąjungos valstybių praktiką bei atsižvelgiant į Vertybinių popierių įstatyme nustatytą akcijų išpirkimo institutą. Dėl to, teismo vertinimu, nagrinėjamu atveju aiškinant ABĮ 46¹ straipsnio nuostatas turi būti atsižvelgiama ne tik į pažodinį teisės normos tekstą, tačiau mutatis mutandis taikant VPĮ įtvirtinto akcijų išpirkimo instituto nuostatas“¹⁴⁴. Kaip ir prieš tai buvo minėta šiame darbe, teismas vertindamas ABĮ 46¹ straipsnio nuostatas krypto į VPĮ 32 straipsnio nuostatas ir Lietuvos banko gaires. Keltinas klausimas dėl Gairių naudojimo tinkamumo, tačiau atsižvelgiant į ribotą suformuotos praktikos apimtį, manytina, kad netiesioginis taikymas galimas. Netiesioginis taikymas šiuo atveju turėtų būti suprantamas kaip geroji instituto praktika, kurią galėtų vertinti teismai. Vertinant (ne)tinkamą informavimą, teismas konstatavo, jog „teisės normos turi būti aiškinamos sistemiškai. Analizuojant ABĮ 46¹ straipsnio nuostatas matyti, kad tiek jame nustatyti terminai, tiek pranešimo turinys abiem atvejais (bendrovės akcininkui, ketinančiam pasinaudoti išpirkimo teise ar vykdančiam išpirkimo pareigą) yra vienodi. ABĮ pakeitimo įstatymo aiškinamajame rašte aiškiai ir nedviprasmiškai nurodytas šio akcijų išpirkimo instituto tikslas – sudaryti sąlygas smulkiesiems akcininkams pasitraukti iš bendrovės už teisingą kainą privalomai pardavus akcijas,

¹⁴⁴ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. rugpjūčio 23 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1283-1012/2024“, Infolex, žiūrėta 2026 m. balandžio 24 d., 6 p., <https://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/2300718>

kad smulkiųjų akcininkų teisės nebūtų pažeistos. Dėl to nagrinėjamu atveju teismas konstatuoja, kad ABĮ 46¹ straipsnio 9 dalies nuostata aiškinėtina, kaip nustatanti bendrovei pareigą tiek viešai įstatuose numatyta šaltinyje paskelbti, tiek asmeniškai informuoti bendrovės akcininkus apie akcijų išpirkimo procedūros pradžią ir sąlygas, nepaisant to, ar tai yra privalomas akcijų išpirkimas, ar privalomas pardavimas (ABĮ 46¹ straipsnio 1 ir 2 dalys). Kitoks šios teisės normos aiškinimas sudarytų nelygiavertę sąlygą smulkiesiems akcininkams, priklausomai nuo to, kas – smulkusis ar stambusis akcininkas, pradeda akcijų išpirkimo procedūrą. Be to, teismo vertinimu, smulkusis akcininkas, pradėjęs akcijų išpirkimo procedūrą pagal ABĮ 46¹ straipsnio 2 dalį, žino apie šios procedūros pradžią ir sąlygas, nes pats ją inicijuoja, todėl nelogiška būtų pažodžiui aiškinant ABĮ 46¹ straipsnio 9 dalį teigti, kad bendrovė turėtų jį asmeniškai informuoti, tačiau neturėtų pareigos asmeniškai informuoti stambaus akcininko, kuris turi pareigą išpirkti akcijas. Privatinė teisė nustato protingas taisyklės sąžiningiems santykių dalyviams, todėl ši nauja teisės norma aiškinėtina atsižvelgiant į fundamentalius privatinės teisės principus“¹⁴⁵ Šiuo atveju teismas formuoja taisyklę, kad nepriklausomai kuris ABĮ 46¹ straipsnyje įtvirtinto instituto mechanizmas yra taikomas, t. y. nepriklausomai ar tai privalomas išpirkimas, ar privalomas pardavimas yra privaloma akcininką informuoti tiek įstatuose numatytu būdu tiek ir asmeniškai. Kiek anksčiau darbe buvo keliamas klausimas dėl formalių reikalavimų informavimui. Šiuo atveju teismas kiek neteisingai aiškina teisės normą, nes įstatymas nenumato pareigos informuoti mažojo akcininko raštu pagal ABĮ 46¹ straipsnio 9 dalį, jeigu didysis pradeda procesą. Teismas šioje byloje pritarė pozicijai, kad dokumentų įteikimo pareigos nereikėtų nuolatos vertinti formaliai, t. y. pagal įstatymo raidę, o taip pat atsižvelgti į tarp šalių susiklosčiusią praktiką „Pažymėtina ir tai, kad atsakovė vis dėlto išsiuntė pranešimą apie ketinimą išpirkti akcijas ieškovei, nors teisme teigė, kad neprivalėjo to daryti. Tačiau toks pranešimas buvo išsiųstas registruotu paštu registruotos ieškovės buveinės adresu, kur ieškovė faktiškai veiklos nevykdo, ir faktiškai nebuvo įteiktas. Nagrinėjamoje byloje surinkti itin gausūs įrodymai apie tai, kad tarp akcininkų ir bendrovės buvo susiklosčiusi tęstinė praktika bendrauti el. paštu: bendrovė siuntė pranešimus apie visuotinius akcininkų susirinkimus el. paštu; ieškovė teikdavo savo prašymus/paklausimus el. paštu, į kuriuos bendrovė atsakydavo el. paštu. Pritartina ieškovės pozicijai, kad susiklosčius tokiai dalykinio bendravimo praktikai el. paštu, ieškovė pagrįstai tikėjosi visą svarbią informaciją (pranešimą apie ketinimą išpirkti akcijas) taip pat gauti el. paštu.“¹⁴⁶ Matyti, kad teismas šiuo atveju ne tik linkęs formaliai laikytis įstatymo raidės, bet taip pat ir atsižvelgti į tarp šalių susiklosčiusią bendravimo praktiką. Galima sutikti su tokiais teismo motyvais. Bereikalingas

¹⁴⁵ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. rugpjūčio 23 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1283-1012/2024“, *supra* note, 144:16 p.

¹⁴⁶ *Ibid.* 144:17 p.

formalizmas tokio pobūdžio bylose tik apsunkina visą procesą ir gilina galimą priešpriešą tarp akcininkų. Šio darbo 2 skyriuje buvo atkreipiamas dėmesys dėl formalaus reikalavimo informuoti bendrovę ir akcininką apie būsimą bylą teisme bei galimus ginčus dėl šios pareigos nevykdymo, būtent šioje byloje atsakovas vadovavosi tokia pozicija, tačiau teismas konstatavo, jog „*Atsakovė taip pat nurodė, kad ieškovė nesilaikė reikalavimo informuoti atsakovę apie tai, kad ieškovė ketina kreiptis į teismą dėl teisingos akcijų kainos nustatymo (ABĮ 46¹ straipsnio 13 dalis). Iš Lietuvos teismų informacinės sistemos LITEKO duomenų (CPK 179 straipsnio 3 dalis) nustatyta, kad atsakovei Vilniaus miesto apylinkės teisme inicijavus civilinę bylą dėl juridinio fakto nustatymo (Nr. e2YT-19881-989/2023, naujas Nr. e2YT-1668-989/2024) 2023 m. gruodžio 4 d. ieškovė pateikė atsiliepimą DOK-190988, kuriame nurodė, kad jau yra kreipusis į teismą dėl akcijų kainos teisingumo nustatymo. Dėl to teismas sprendžia, kad šiuo atveju atsakovė buvo tinkamai informuota apie ieškovės ketinimą dėl akcijų kainos teisingumo ginčytis teisme*“¹⁴⁷. Šiuo atveju keltinas klausimas dėl teismo pozicijos. Ar ta aplinkybė, kad atsakovė pradėjo savo pačios procesą laikytina tinkama ir įgyvendinta, jog ieškovė (mažasis akcininkas) ginčys akcijos kainą. Juo labiau, kad atsakovė į teismą kreipėsi deponuodama mokėtiną sumą į depozitinę sąskaitą, nes nesulaukė reakcijos iš mažojo akcininko dėl akcijų perleidimo ar pranešimo apie būsimą ginčą. Tačiau tuo pačiu, keltinas klausimas ar įvertinus atsakovės galimai tyčinį veikimą siekiant nuslėpti aplinkybę dėl priverstinio akcijų pirkimo yra tinkamas būdas kvestionuoti ieškovės formalius reikalavimus pranešti apie ginčijimą. Teismas šioje byloje, vertindamas teisingos kainos institutą konstatavo, kad „*ABĮ pakeitimo įstatymo aiškinamajame rašte nurodyta, kad smulkiajam akcininkui suteikiama teisė kreiptis į teismą dėl išperkamų akcijų kainos teisingumo nustatymo, esant pagrįstų abejonių dėl siūlomos akcijos išpirkimo kainos atitikties teisingumo principui. Vadinas, teismas gali priimti sprendimą skirti teismo ekspertizę privalomai išperkamų akcijų kainai nustatyti tais atvejais, kai ieškovas įrodo, jog jis pagrįstai abejoja atsakovo siūlomos kainos teisingumu*“¹⁴⁸. Šioje byloje Mažasis akcininkas ganėtinai aktyviai įrodinėjo ir paaiškino kodėl abejoja kainos teisingumu, nurodydamas, kad turto vertintojo kvalifikacija netinkama, netinkama vertinimo data (procesas pradėtas rugpjūčio mėn., o vertinimas atliktas prieš 8 mėnesius), vertinimas atliktas vertinant neaudituotas ataskaitas ir kt. Teismas šiuo atveju netiesiogiai nurodo kurios aplinkybės jam užtenka, kad būtų įrodyta jog galima pagrįstai abejoti pasiūlytos kainos teisingumu „*Teismas pažymi, kad nagrinėjamu atveju privalomai išperkamų akcijų kaina nustatyta 2022 m. gruodžio 31 d., kai priverstinio akcijų išpirkimo procedūra pradėta 2023 m. rugpjūčio mėnesio viduryje, t. y. daugiau nei 8 mėnesius vėliau. Verslas yra dinamiška veikla, per 8 mėnesius verslo rezultatai*

¹⁴⁷ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. rugpjūčio 23 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1283-1012/2024“, *supra note*, 144:19 p.

¹⁴⁸ *Ibid.*;24 punktas

*gali esmingai pasikeisti, kas gali turėti įtakos akcijų kainai tiek didėjimo, tiek mažėjimo aspektu. Priverstinai parduodamų akcijų pagal VPĮ kainą nustatoma oficialaus pasiūlymo pateikimo metu arba kuo arčiau šios datos. Teismo vertinimu, analogiškai turėtų būti nustatoma ir akcijų vertė (kaina) taikant privalomo išpirkimo institutą pagal ABĮ 46¹ straipsnio nuostatas, t. y. akcijų vertės nustatymo momentas turėtų būti kuo arčiau pasiūlymo išpirkti akcijas datos.*¹⁴⁹ Tolimesnėje byloje bus aiškiai pradėta formuoti praktika dėl vieno mėnesio turto vertinimo datos iki pranešimo pateikimo. Galima diskutuoti dėl tokio termino, juo labiau, kad jis nustatytas remiantis gairėmis. Šiuo konkrečiu atveju manytina, kad vertėtų apsibrėžti konkretų terminą įstatyme, numatant, kad pasiūlymas turi būti pateiktas ne vėliau kaip praėjus 1 mėn. nuo turto vertinimo datos atlikimo. Galima daryti išvadą, kad apygardos teismas šioje byloje iš esmės suformavo dvi taisykles, t. y. vertinant informavimo pareigą apie priverstinį išpirkimą, reikia ne tik formaliai informuoti mažąjį akcininką kaip numato ABĮ, bet tuo pačiu jį informuoti ir vadovaujantis šalių nusistovėjusia informavimo (bendravimo dėl įmonės valdymo klausimais) tvarka, t. y. jeigu šalys bendrauja el. paštais, toks pat pranešimas turėtų būti pateikiamas mažajam akcininkui pagal įstatuose numatytą tvarką ir el. paštu. Antruoju atveju, vertinant teisingos kainos nustatymą, teismas formuoja taisyklę, jog kainos nustatymas turi vykti kiek įmanoma labiau priartinant prie išpirkimo datos.

Atkreiptinas dėmesys, kad apygardos teismo sprendimas buvo skundžiamas Lietuvos apeliaciniam teismui, kuris sprendimo nepakeitė. Nutartimi apeliacinis teismas sutiko dėl būtinybės taikyti įstatymo analogiją, t. y. ABĮ 46¹ straipsnio nuostatas vertinti atsižvelgiant į VPĮ 32 straipsnį *„Esminis skirtumas yra tas, kad ABĮ 46¹ straipsnio nuostatos, priešingai nei VPĮ 32 straipsnio nuostatos, reglamentuoja bendrovės, kuri pagal VPĮ nėra laikoma vertybinių popierių emitente, t. y. akcijų biržoje nelistinguojama bendrovė, smulkiesiems akcininkams priklausančių bendrovės akcijų išpirkimą, be to, pagal VPĮ išperkamų akcijų perleidimą prižiūri Lietuvos bankas. Taigi, ABĮ įtvirtinto akcijų išpirkimo ir VPĮ įtvirtinto privalomo akcijų pardavimo ir pirkimo teisinio reguliavimo procedūros nors ir turi tam tikrų išskirtinumų, tačiau yra labai panašios, abiejų teisės aktų normose pažymėta, jog akcijų perleidimo procedūroms, susijusioms su teisingos akcijų kainos nustatymu teisme, mutatis mutandis taikomi CK 2.118 ir 2.119 straipsniai. Taigi, pirmosios instancijos teismas skundžiamame sprendime pagrįstai pažymėjo, kad, aiškinant ABĮ 46¹ straipsnio nuostatas, turi būti atsižvelgiama ir į VPĮ įtvirtinto akcijų išpirkimo instituto nuostatas*¹⁵⁰ Tačiau šiuo atveju apeliacinis teismas nieko nepasisako dėl darbe aptariamų Lietuvos banko gairių, kurios iš esmės

¹⁴⁹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. rugpjūčio 23 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1283-1012/2024“, *supra note*, 144:26 punktas

¹⁵⁰ „Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-41-567/2025“, *supra note*, 53:49 p.

taikomos bylose susijusiose su VPĮ 32 straipsniu. Apeliacinis teismas tolimesnėje motyvacinės dalies pastraipoje atkreipė dėmesį į gairėse nustatytą reikalavimą dėl vertinimo datos ir juo vadovaujasi. Labai svarbu atkreipti dėmesį į apeliacinio teismo nutartimi formuojamą praktiką dėl turto vertinimo datos, teismas konstatuoja jog „*Lietuvos banko Priežiūros tarnybos patvirtintų Gairių 23.3 papunktyje nurodyta, kad nuo vertinimo, kurio metu buvo nustatyta teisinga bendrovės akcijų vertė, atlikimo dienos, iki dokumentų su prašymu suderinti teisingą privalomo akcijų pirkimo ir pardavimo kainą pateikimo priežiūros institucijai dienos, turi būti praėjęs ne daugiau kaip vienas mėnuo. Apeliacinės instancijos teismo vertinimu, nepaisant to, kad nurodytas reguliavimas taikomas biržoje listinguojamoms bendrovėms, vieno mėnesio terminas nuo akcijų vertinimo ataskaitos sudarymo iki ABĮ 46¹ straipsnio 7 dalyje numatyto bendrovės stambiojo akcininko pranešimo pateikimo bendrovei yra tinkamas ir biržoje nelistinguojamų bendrovių akcijų išpirkimo atveju*“¹⁵¹. Nors ABĮ nėra numatyta konkretaus termino, šiuo atveju apeliacinis teismas peržengia savo funkcijų ribas ir perima įstatymų leidėjo funkcijas. Šiuo atveju keltinas pagrįstas klausimas, ar galima sutikti su teismo formuojama praktika dėl vieno mėnesio termino. Atsižvelgiant į ABĮ 46¹ straipsnio sudėliotą procesą laike, galima manyti, kad vieno mėnesio terminas įtvirtintas įstatyme būtų pakankamas laikas akcininkui siekiančiam pasinaudoti išpirkimo teise pateikti pranešimą bendrovei. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad įstatyme terminas nėra numatytas, o spraga užpildomą teismų praktika, tokia situacija sudaro prielaidą ABĮ 46¹ straipsnio tobulinimui, numatant, kaip greitai po vertinimo akcininkas turėtų pateikti pranešimą bendrovei. Iš kitos pusės, gal įstatymų leidėjas specialiai pasirinko nereglamentuoti termino. Galimos situacijos, kai nustačius kainą didžiajam akcininkui yra reikalingas laikas sutelkti kapitalą, kad galėtų išpirkti mažąjį akcininką. Atsižvelgiant į tai, būtų galima svarstyti apie bendrą protingumo terminą – iki 3 mėnesių nuo vertinimo atlikimo, numatant išimtis, kad esant objektyvioms aplinkybėms terminą akcininkai galėtų pratęsti bendru sutarimu.

Kita reikšminga byla buvo nagrinėjama Kauno apygardos teisme. Byloje mažasis akcininkas ginčijo, jog jam nebuvo suteikta galimybė susipažinti su akcijos vertės nustatymo dokumentais. Teismas nurodė, jog „*Sistemiškai aiškinant ABĮ 46¹ straipsnio nuostatas, nėra jokio pagrindo daryti išvadą, kad apeliantui turėjo būti pateiktas dokumentas, kuriuo pagrindžiamas akcijos vertės nustatymas. Pagal ABĮ 46¹ straipsnio 7 dalį „bendrovės akcininkas, ketinantis pasinaudoti išpirkimo teise ar vykdantis išpirkimo pareigą, apie akcijų išpirkimą informuoja bendrovę pateikdamas bendrovei pranešimą apie akcijų išpirkimą, [...] Šio įstatymo straipsnio 10 dalyje numatyta, kad [...]. Prie šio straipsnio 7 dalyje nurodyto pranešimo apie akcijų išpirkimą turi būti pridedami dokumentai, kuriais pagrindžiamas akcijos vertės nustatymas. [...]. Šio*

¹⁵¹ „Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-41-567/2025“, *supra note*, 53:84 p.

įstatymo straipsnio 9 dalyje numatyta, kad „Bendrovė gautą šio straipsnio 7 dalyje nurodytą pranešimą apie akcijų išpirkimą ne vėliau kaip per 5 darbo dienas viešai paskelbia bendrovės įstatuose nurodytame šaltinyje ir raštu informuoja reikalavimą išpirkti akcijas pateikusį bendrovės akcininką. Taigi, nurodytose įstatymo nuostatose yra įtvirtintas įpareigojimas bendrovei pateikti dokumentą, kuriuo pagrindžiamas akcijos vertės nustatymas, tačiau nėra įpareigojimo pateikti akcininkui (apeliantui) dokumentą, kuriuo pagrindžiamas akcijos vertės nustatymas“¹⁵²

Nesuprantama teismo pozicija, kai vykdant priverstinį „nusavinimą“ yra palaikoma pozicija dėl neleidimo mažajam akcininkui susipažinti su dokumentais, kurių pagrindu buvo nustatyta teisinga vertė. Jeigu akcininkui neleidžiama susipažinti su minėtais dokumentais, kaip akcininkas gali suprasti ir nuspręsti ar akcijos kaina yra teisinga. Juo labiau, kaip akcininkui įsivertinti būtinybę ginti savo galimai pažeistas teises įstatymo numatyta galimybe – ABĮ 46¹ straipsnio 13 dalimi. Vertinant šią praktiką, matomas būtinumas tokią spragą ištaisyti ir užtikrinti akcininkui teisę susipažinti su dokumentais, kurių pagrindu jam yra mokama piniginė kompensacija.

Taip pat, vienoje iš bylų kilo klausimas dėl proceso sustabdymo kai akcininkas ginčija kainos nustatymo teisingumą. Mažasis akcininkas kita byla pradėjo kainos nustatymo teisingumo įvertinimą, tačiau didysis akcininkas nelaukęs šio sprendimo kreipėsi į teismą dėl juridinę reikšmę turinčio fakto nustatymo, t. y. kad pareiškėjas atliko akcijų išpirkimą pagal ABĮ 46¹ straipsnį ir įpareigoti bendrovę vertybinių popierių sąskaitose padaryti įrašus apie akcijų nuosavybės teisių perėjimą. Tačiau Kauno apygardos teismas nusprendė, kad žemesnės instancijos teismas pasielgė teisingai nestabdydamas proceso, nurodant, jog „ABĮ 46¹ straipsnio 15 dalyje numatyta, kad jeigu teismo nustatyta akcijos išpirkimo kaina yra didesnė nei ta, kuri nurodyta pranešime apie akcijų išpirkimą, teismo nustatyta akcijos išpirkimo kaina taikoma visiems bendrovės išleistų tos pačios klasės akcijų, dėl kurių teikiamas pranešimas apie išpirkimą, savininkams nepriklausomai nuo to, ar jie kreipėsi į teismą. Tai reiškia, kad civilinėje byloje Nr. e2-714-565/2025 galės būti nustatyta ne mažesnė už 234 803,14 Eur kainą, kuri yra nustatyta pagal nepriklausomo turto vertintojo UAB „Deloitte Verslo Konsultacijos“ parengtą UAB „PZU Lietuva gyvybės draudimas“ akcijų pirkimo kainos vertinimo ataskaitą. Taigi, dėl sprendimo privalomumo atsakovė Powszechny Zakład Ubezpieczeń Spółka Akcyjna civilinėje byloje Nr. e2-714-565/2025 privalės papildomai sumokėti didesnės kainos skirtumą, jeigu tokia bus nustatyta. Taigi, tarp šios civilinės bylos ir civilinės bylos Nr. e2-714-565/2025 nėra tiesioginio prejudicinio ryšio“¹⁵³. Tačiau šiuo atveju teismas nevertina išperkančiojo akcininko finansinių pajėgumų, t. y. jeigu teismas sprendimu nustatys didesnę kainą, ar Mažajam akcininkui bus laiku ir tinkamai sumokėta. Nevertinama ir galima akcininko

¹⁵² „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-90-601/2025“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d., 33 p., <https://www.infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2289657>

¹⁵³ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-162-1060/2025“, Infollex, žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d., 26 p., <https://www.infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2298791>

nemokumo rizika, kuomet Mažasis akcininkas savo nuosavybės teisę praranda, tačiau jam nėra sumokama teisinga kaina už ją, nes teismas atsisakė sustabdyti išpirkimo procesą.

Taip pat, šio darbo 2.1. skyriuje yra keliamas klausimas dėl sutuoktinio informavimo, kai akcijos priklauso bendrosios jungtinės nuosavybės teise arba sutuoktinis turi teisę gauti tik turtinę išraišką iš akcijų remiantis bendrosios nuosavybės institutu. Teismas konstatavo, kad „[...] akcininko sutuoktiniui ABĮ 46¹ straipsnio nuostatų taikymas daro įtakos jo turtinių teisių apimčiai tik tiek, kiek tai yra susiję su akcijos kaip turto verte. [...] ABĮ 46¹ straipsnio 9 dalyje numatyta, kad bendrovė gautą šio straipsnio 7 dalyje nurodytą pranešimą apie akcijų išpirkimą ne vėliau kaip per 5 darbo dienas viešai paskelbia bendrovės įstatuose nurodytame šaltinyje ir raštu informuoja reikalavimą išpirkti akcijas pateikusių bendrovės akcininką. Bendrovė paskelbė tokio turinio pranešimą: „Išperkantis akcininkas (nurodytas pavadinimas, akcijų skaičius, balsų skaičius, vadovaudamasis Akcinių bendrovių įstatymo 46¹ straipsnio 1 dalimi, ketina išpirkti likusias 0,66211521 proc. bendrovės akcijų iš smulkiojo Bendrovės akcininko (Smulkusis akcininkas)“. Šiame pranešime nėra individualizuotas E. W. kaip akcininkas. Apeliacinės instancijos teismas sprendžia, kad pranešime yra įvardintas 0,66211521 proc. bendrovės akcijų savininkas, kuriam kyla pareiga pagal įstatymą parduoti akcijas, t. y. E. W. ir jo sutuoktinė. Taigi, 0,66211521 proc. bendrovės akcijų savininkas buvo informuotas įstatymų nustatyta tvarka ir dar papildomai el. paštu buvo informuotas bendrovės akcininkas E. W., kuriam akcijos papildomai suteikia ir balsavimo teisę. Akcijų savininkai pasinaudojo savo teise kreiptis į teismą dėl akcijų išpirkimo kainos atitikties teisingumo reikalavimams. Taigi, informavimo tikslas pasiektas ir nėra pagrindo teigti, kad akcijų savininkė nebuvo informuota apie bendrovės akcijų išpirkimą.“¹⁵⁴ Šiuo atveju yra visiškai nesuprantama, kodėl teismas konstatuoja, kad informavimo pareiga atlikta tinkamai, jeigu viešame pranešime nėra konkrečiai (net nuasmenintai) nurodyta, kieno akcijos bus išperkamos. Ar teismas suponuoja, kad akcininkas pats turėtų domėtis, kurio mažojo akcininko akcijos yra išperkamos? Ką daryti tokiu atveju, jeigu yra du mažieji akcininkai su identiškais dalimis, kaip tuomet save turėtų identifikuoti akcininkas. Suprantama, kad vykstant išpirkimo procesui yra išperkami visi mažieji akcininkai. Šiuo atveju problemų neturėtų kilti, tačiau ką daryti kai akcininkų yra daug, gal ne visi akcininkai pilnai supranta instituto tikslą, t. y. kad jie bus išperkami visi. Juo labiau, pačio įstatymo vienas iš tikslų suteikti įrankį didiesiems akcininkams mažinti investicinių akcininkų kiekį bendrovėje. Tačiau tai negali atleisti akcininko ir bendrovės nuo pareigos tinkamai informuoti asmenį, kad jo nuosavybė bus „nusavinama“. Juo labiau, keista teismo pozicija, prilyginant, kad jeigu asmenų deklaruota gyvenamoji vieta sutampa, kad jie apie pranešimą siunčiant registruotą laišką buvo informuoti abu tinkamai. Teismas savo motyvacinėje

¹⁵⁴ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-162-1060/2025“, *supra note*, 153:20 p.

dalyje visiškai neatsižvelgė į galimas situacijas, kad asmenys *de facto* gali gyventi skyriumi, tačiau *de jure* dar būti santuokoje, nes nėra užbaigtas formalus skyrybų procesas. Registruotas pranešimas turėtų būti siunčiamas ir sutuoktiniui, jeigu akcijos priklauso bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Tokiu būdu būtų užtikrinama visapusiška tinkamo informavimo pareiga.

Paskutinėje aptariamoje byloje, mažasis akcininkas siekė, kad teismas kreiptųsi į Konstitucinį Teismą siekiant įvertinti ar ABĮ 46¹ straipsnio nuostatos neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui. Šiaulių apygardos teismas sprendamas apeliaciją, vadovavosi jau anksčiau darbe cituotais 2006 m. Konstitucinio teismo jurisprudencija ir LAT 2023 m. byla dėl kreipimosi į Konstitucinę teismą. Teismas konstatavo, jog „*ABĮ 46¹ straipsnyje nustatytas akcijų išpirkimas yra galimybė smulkiesiems akcininkams pasitraukti iš bendrovės, kurioje vyrauja stambusis akcininkas, taip, kad būtų ginami smulkiojo akcininko interesai. Toks teisinis reguliavimas buvo priimtas atsižvelgiant į kitų Europos Sąjungos valstybių praktiką bei atsižvelgiant į Vertybinių popierių įstatyme nustatytą akcijų išpirkimo institutą. Apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs ABĮ 46¹ straipsnio nuostatas, siekiamus tikslus, minėtą kasacinio teismo nutartį, sprendžia, kad nėra pagrindo tenkinti suinteresuoto asmens prašymą ir kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį teismą dėl ABĮ 46¹ straipsnio nuostatos konstitucingumo*“¹⁵⁵ Kažkuria prasme gaila, kad teismas nesutiko su pareiškėjo argumentais ir nesikreipė į Konstitucinį teismą pasitikrinti įstatymo atitikties Konstitucijai, tačiau iš kitos pusės džiugu, kad teismas vadovavosi aptartais sprendimais ir priėmė iš esmės teisingą sprendimą.

Apibendrinant, nors teismų praktikos nėra daug, tačiau jau pirmosiose bylose yra keliami esminiai klausimai, kurie kažkuria apimtimi yra aptariamai ir šiame darbe. Tačiau tuo pačiu iš aptartosios praktikos galima identifikuoti įtvirtinto mechanizmo netobulumus nėra konkrečiai aišku kuom vadovaujantis turi būti nustatoma teisinga kaina, teismai yra priversti naudoti įstatymo analogiją; taip pat, galimi nesutarimai dėl tinkamos informavimo pareigos tiek akcininko kaip vieno asmens, tiek bendraturčių, kai akcijos priklauso bendrosios jungtinės nuosavybės teise.

¹⁵⁵ „Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-227-372/2025“, Infoplex, žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d., 45 p., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2308821>

IŠVADOS

1. Šiame darbe buvo atliekamas tyrimas dėl galimų būdų pasitraukti iš bendrovės akcininkų sąrašo Lietuvoje. Tyrimo metu nustatyta, kad akcininkas, kuris kontroliuoja nuo 5 proc. iki 33,33 proc. akcijų neturi apčiuopiamos galimybės (turima omenyje nepanaikinant juridinio asmens) pasitraukti iš bendrovės, išskyrus tuos atvejus kai yra sudaroma akcininkų sutartis. Tuo pačiu, atliktas tyrimas atskleidė, kad aiškinamajame rašte nurodytos Skandinavijos valstybės nors ir turi panašaus pobūdžio institutus, tačiau jų riba skiriasi, vietoje Lietuvoje taikomų 5 procentų Mažajam akcininkui, Skandinavijos šalys taiko 10 procentų ribą. Vienintelė valstybė taikanti 95 proc., ribą analogiškame institute yra Nyderlandai. EMCA reglamentavimu siūloma įtvirtinti 10 proc. ribą. Atsižvelgiant į kitų šalių įtvirtintas ribas ir praktiškumą (siekiant, kad Mažieji akcininkai turėtų likvidumą bei savo teises galėtų užtikrinti per priverstinio išpirkimo institutą), Lietuvoje reikėtų padidinti nustatytą ribą nuo 5 procentų iki 10 procentų.
2. Darbe taip pat išanalizuota, kad ne visais atvejais įtvirtintas reglamentavimas gali užtikrinti akcininkų geriausius turtinius interesus bei turi teorinių ir praktinių problemų. Darbe be teisingos kainos nustatymo problematikos išvelgtos ir kitos taisytinės problemos: informavimo, kai akcijos priklauso bendrosios jungtinės nuosavybės teise, galimo nuolaidų taikymo akcijų kainai kuomet neturima kontrolės, galimybė susipažinti su turto vertinimo ataskaita, priverstinis išpirkimo ir pardavimo proceso stabdymas kuomet kaina yra ginčijama, termino prailginimas pasiūlymo pateikimui vykdant išpirkimo pareigą, išlaidų paskirstymo. Dėl šių problemų darbe yra pateikiami pasiūlymai, kaip derėtų, nauja redakcija, išdėstyti aptariamą straipsnį, kad būtų išspręstos teorinės ir praktinės instituto problemos. Atlikus tyrimą, galima daryti pagrįstą išvadą, kad šiai dienai įtvirtintas ABĮ 461 straipsnio reglamentavimas tinkamai neužtikrina akcininko teisės pasitraukti iš bendrovės. Tokia išvada daroma remiantis aplinkybėmis, kad įstatymų leidėjas neįtvirtinęs sąvokos apibrėžties, kaip suprantama teisinga kaina, sudarė situaciją galimiems piktnaudžiavimams ją nustatant. Įstatymų leidėjas neužtikrino informacijos pateikimo turto vertintojui „teisingumo“, nes konkrečiai neįtvirtino, koks turi būti bendrovės valdybos (jai nesant – vadovo) ataskaitos turinys, todėl atliktas turto vertinimas visais atvejais kels pagrįstas abejones, juo labiau, kad remiantis formuojama teismų praktika, akcininkui nebūtinai turi būti leidžiama su juo susipažinti. Tačiau, dabar įtvirtintas reglamentavimas yra gera pradžia ir sveikintinas institutas, kurį šiek tiek patobulinus, t. y. atlikus įstatymo nuostatų pakeitimus, būtų užtikrinta tinkama akcininko teisė pasitraukti iš bendrovės.

PASIŪLYMAI

Siūloma pakeisti Akcinių bendrovių įstatymo 46¹ straipsnio 1, 2, 3, 4, 8, 9, 10, 12, 13, 14, dalis ir jas išdėstyti sekančiai:

1 dalis keičiant: < *Bendrovės akcininkas, [...], įsigijęs ne mažiau kaip 90 procentus balsų visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių bendrovės akcijų, [...]* >;

2 dalis keičiant: < *Bendrovės akcininkas turi teisę reikalauti kito tos bendrovės akcininko, kuris [...], įsigijo ne mažiau kaip 90 procentus balsų visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių bendrovės akcijų [...]* >;

3 dalis keičiant: < *[...]ne mažiau kaip 90 procentus balsų visuotiniame akcininkų susirinkime[...]*>;

4 dalis keičiant: < *[...] veikdamas savarankiškai ar kartu su kitais sutartinai veikiančiais asmenimis, pasiekęs arba viršijęs 90 procentų balsų ribą [...]* >;

8 dalis keičiant: < *[...] šio straipsnio 7 dalyje nurodytą pranešimą apie akcijų išpirkimą bendrovei turi pateikti ne vėliau kaip per 40 darbo dienų [...]* >;

9 dalis keičiant: < *[...] bendrovės įstatuose nurodytame šaltinyje ir raštu informuoja akcininką*>

10 dalis pridedant: < *Siekiant teisingos kainos, nustatant akcijų vertę negali būti taikoma jokių nuolaidų atsižvelgiant į akcijų kontrolę bendrovėje. Akcininkai ir (arba) jų interesus užtikrinantys asmenys gali susipažinti su turto vertinimo ataskaita, kurioje gali būti paslėpta konfidenciali informacija, gamybinė paslaptis.* >;

12 dalis pridedant: < *Nuomonėje bendrovė privalo patvirtinti ir atkreipti akcininkų dėmesį dėl turto vertinimo ataskaitoje pateiktų duomenų (ne)tikslumo. Ataskaita iki bendrovės akcijų išpirkimo dienos suinteresuotiems asmenims išsiunčiama raštu susipažinimui* >;

13 dalis pridedant: < *Kreipimosi atveju, išlaidos dėl skiriamos ekspertizės tenka didžiajam akcininkui. Tačiau teismas gali nukrypti nuo šios taisyklės atsižvelgdamas į protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principus. Išlaidos gali būti priskiriamos bendrovei jeigu jos ataskaita buvo klaidinanti akcininką.*>;

14 dalis keičiant: < *Jeigu bent vienas akcininkas kreipiasi į teismą, o teismas skiria ekspertizę kainos nustatymui, teismas privalo privalomą akcijų išpirkimo procedūrą sustabdyti iki teismo nutarties dėl akcijų kainos nustatymo įsiteisėjimo dienos [...]* >;

LITERATŪRA

Lietuvos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. LRS. Žiūrėta 2025 m. birželio 4 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106080/asr>.
2. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas. TAR. Žiūrėta 2025 m. birželio 4 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340. e-seimas. Žiūrėta 2026 m. balandžio 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr>.
4. Lietuvos Respublikos Konstitucija. LRS. Žiūrėta 2025 m. birželio 4 d. <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija20220522.htm>.
5. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas. LRS. Žiūrėta 2025 m. birželio 8 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.291834?jfwid=ar0sti7b6>.
6. „Lietuvos Respublikos turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymas“. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 52-1672. e-seimas. Žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.82185/asr>

Užsienio šalių teisės aktai

7. Danija., „Selskabsloven“. Retsinformation. Žiūrėta 2026 m. balandžio 13 d. <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2021/1155>.
8. Estija. „Väärtpaberituru seadus“. *Riigi Teataja*, RT I 2001, 89, 532. *Riigi Teataja*. Žiūrėta 2026 m. balandžio 16 d. <https://www.riigiteataja.ee/akt/VPTS>
9. Latvija. „Akciju atpirkšanas likums“. *Latvijas Vēstnesis*, 19.04.2022, Nr. 75A. *Likumi.lv*. Žiūrėta 2026 m. balandžio 16 d. <https://likumi.lv/ta/id/331726-akciju-atpirksanas-likums>.
10. Latvija. „Koncernu likums“, 47 straipsnis, *Likumi.lv*, žiūrėta 2026 m. balandžio 16 d., <https://likumi.lv/ta/id/4006-koncernu-likums>
11. Lenkija. „Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych“. *Dz. U.* 2000 Nr 94 poz. 1037. *ISAP*. Žiūrėta 2026 m. balandžio 15 d. <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20000941037>
12. Nyderlandai. „Burgerlijk Wetboek Boek 2“. *Overheid.nl*. Žiūrėta 2026 m. balandžio 15 d. <https://wetten.overheid.nl/BWBR0003045/2025-01-01>
13. Suomija. „Laki välimiesmenettelystä (23.10.1992/967)“. *Finlex*. Žiūrėta 2026 m. balandžio 21 d. <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/1992/967>

14. Suomija. „Osakeyhtiölaki (21.7.2006/624)“. Finlex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 14 d. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060624>
15. Švedija. „Aktiebolagslag (2005:551)“. Regeringskansliets rättsdatabaser. Žiūrėta 2026 m. balandžio 13 d. <https://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2005:551>
16. Švedija. „Lag (1999:116) om skiljeförfarande“. Regeringskansliets rättsdatabaser. Žiūrėta 2026 m. balandžio 21 d. <https://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=1999:116>

Tarptautinės sutartys:

17. „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 1, iš dalies pakeistas Protokolu Nr. 11“. LRS. Žiūrėta 2026 m. balandžio 12 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.415351>

Teismų praktika

18. Infolex teismų praktikos paieška, ieškant bylų pagal CK 2.123 straipsnio paminėjimus motyvacinėse dalyse“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. gegužės 19. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?Id=20&item=results&PaminetasAktas=20799&hPA=20799&Straipsnis=2.123&PaminetasAktasKur=16&#middle>
19. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 19 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. LRKT. Žiūrėta 2026 m. balandžio 10 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta194>
20. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2022 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl Civilinio kodekso nuostatos, draudžiančios taikyti priverstinį akcijų (teisių, pajų) pardavimą viešųjų įstaigų dalininkams“. LRKT. Žiūrėta 2025 m. birželio 21 d. <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2774/content>
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-323/2008“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 12 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/87507?id=20&item=doc&aktoid=87507> ;
22. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 22 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl akcininko teisių įgyvendinimo ir jų gynimo būdų apžvalga Nr. AC-50-1. Teismų praktika. 2019, 50, p. 523-596“. Infolex. Žiūrėta 2026 m. gegužės 10 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1777116?id=20&item=doc&aktoid=1777116>;

23. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-123-684/2020“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 17 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1862661>
24. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2022 m. gegužės 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-144-943/2022“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2085596>
25. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2023 m. vasario 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-11-969/2023“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 11 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2142063?id=20&item=doc&aktoid=2142063>
26. „Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-41-567/2025“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 24 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2300886?id=20&item=doc&aktoid=2300886>
27. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-90-601/2025“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2289657>
28. „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-162-1060/2025“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2298791>
29. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. rugpjūčio 23 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-1283-1012/2024“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 24 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2300718>
30. „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2024 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1692-562/2024“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 19 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2274779>
31. „Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2025 m. balandžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-227-372/2025“. Infollex. Žiūrėta 2026 m. balandžio 20 d. <https://www-infollex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2308821>

Užsienio šalių teismų praktika

32. „Amsterdamo apeliacinio teismo [Gerechtshof Amsterdam] 2024 m. sausio 23 d. sprendimas byloje Alychlo N.V. prieš SnowWorld N.V. ir kt., Nr. 200.327.963/01 OK, ECLI:NL:GHAMS:2024:198“. Rechtspraak. Žiūrėta 2026 m. balandžio 22 d. <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:GHAMS:2024:198>

33. „Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo [Hoge Raad] 1996 m. rugsėjo 11 d. sprendimas byloje Nr. 59, ECLI:NL:HR:1996:ZC2131“. Rechtspraak. Žiūrėta 2026 m. balandžio 22 d. <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:HR:1996:ZC2131>.
34. „Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo [Hoge Raad] 2004 m. sausio 16 d. sprendimas byloje Nr. C02/210HR, ECLI:NL:HR:2004:AO1777“. Rechtspraak. Žiūrėta 2026 m. balandžio 15 d. <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:HR:2004:AO1777>
35. „Nyderlandų Aukščiausiojo Teismo [Hoge Raad] 2020 m. lapkričio 6 d. sprendimas byloje Nr. 19/02245, ECLI:NL:HR:2020:1745“. Rechtspraak. Žiūrėta 2026 m. balandžio 22 d. <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:HR:2020:1745>
36. Švedija. „Švedijos Aukščiausiojo Teismo [Högsta domstolen] 1996 m. gegužės 8 d. sprendimas byloje Nr. T 2881-94, NJA 1996 s. 293“. Sveriges Domstolar. Žiūrėta 2026 m. balandžio 21 d. <https://rattspraxis.etjanst.domstol.se/sok/publicering/2326c8fb-d9a5-4ae5-be3f-0f85f8f8f206>
37. „Vokietijos Federacinio Konstitucinio Teismo [Bundesverfassungsgericht] 2007 m. gegužės 30 d. nutarimas byloje Nr. 1 BvR 390/04“. Bundesverfassungsgericht. Žiūrėta 2026 m. balandžio 12 d. https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Downloads/DE/2007/05/rk20070530_1bvr039004.pdf?__blob=publicationFile&v=1

Specializuotų teismų

38. „Europos Žmogaus Teisių Komisijos 1982 m. spalio 12 d. sprendimas dėl priimtumo byloje Bramelid ir Malmström prieš Švediją, peticijų Nr. 8588/79 ir 8589/79“. HUDOC. Žiūrėta 2026 m. balandžio 22 d. <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-74253&filename=CEDH.pdf>

Specialioji literatūra

39. Almlöf, Hanna. "Regulation of Shareholder Exits in Closely Held Companies – Reflections from Sweden." *European Company and Financial Law Review* 19, 2 (2022): 201. <https://doi.org/10.1515/ecfr-2022-0007>.
40. Andersen, Paul Krüger, Jan Bertil Andersson, Gintautas Bartkus, Theodor Baums, Blanaid J. Clarke, Pierre-Henri Conac, Isabelle Corbisier, Waltschin Daskalov, José Engrácia Antunes, Mónica Fuentes, Paolo Giudici, Brenda Hannigan, Susanne Kalss, Andras Kisfaludi, H. J. de Kluiver, Adam Opalski, Maria Patakyova, Evangelhos Emm. Perakis, Jarmila Porkona, Joti Roest, Matti J. Sillanpää, Stanislaw Soltysinski, Christoph

- Teichmann, Isabelle Urbain-Parleani, Andres Vutt, Karsten Engsig Sørensen, Martin Winner, ir Hans De Wulf. *European Model Company Act (EMCA)*. First Edition. Nordic & European Company Law Working Paper No. 16-26, 2017. <https://ssrn.com/abstract=2929348>.
41. Andersson, Jan. „Exit in Private Companies: An Overview“. *Shareholders' Duties* (2017). 331-344.
42. Bachmann, Gregor and others. *Regulating the Closed Corporation*. Berlin, Boston: De Gruyter, (2014) 35-41.
43. Bitė, Virginijus. „Bendrovių reglamentavimo pokyčiai: ar atėjo startuolių aukso amžius?“. *Lietuvos teisė esminiai pokyčiai* (2022):191–209. <https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/04e9297a-faa5-4ac7-9337-44462c97ec66/content>.
44. Fleischer, Holger, 'Comparative Corporate Governance in Closely Held Corporations', in Jeffrey N. Gordon, and Wolf-Georg Ringe. *The Oxford Handbook of Corporate Law and Governance*, Oxford Handbooks (2018) 683 – 706.
45. Koh, Alan K. "Shareholder Withdrawal in Close Corporations: An Anglo-German Comparative Analysis." *Journal of Corporate Law Studies* 22, no. 1 (2022): 215–218. <https://doi.org/10.1080/14735970.2021.2012883>.
46. Mikalonienė, Lina. *UAB akcininko teisės ir jų gynimo būdai*. Vilnius: Registrų centras, 2015.
47. Mikalonienė, Lina, ir Nikolay Kolev. „The Statutory Exit Right of a Minority Shareholder in a Private Limited Company under Lithuanian and Bulgarian Company Law“. *International Comparative Jurisprudence* 10, 1 (2024): 144-158.
48. Vicari, Andrea. *European company law*. Leck: CPI books, 2021: 146-157 psl.
49. Vutt, Andres, and Margit Vutt. "Shareholder Exit in Estonian Private Limited Companies: Proposals of the Company Law Revision Working Group." *Juridica International* 30 (2021): 140–149. <https://doi.org/10.12697/JI.2021.30.16>.

Kiti šaltiniai

50. Aiškinamasis raštas dėl Akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 2, 15, 17, 21, 27, 28, 29, 30, 30(1), 32, 34, 37, 37(2), 40, 42, 45, 47, 47(1), 51 ir 78 straipsnių, priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 46(1) straipsniu įstatymo projekto“. LRS. Žiūrėta 2025 m. birželio 4 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/25521d90f24011ecbfe9c72e552dd5bd?jfwid=lx0i8l82g>.

51. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2012 m. balandžio 27 d. įsakymas Nr. 1K-159 „Dėl Turto ir verslo vertinimo metodikos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2012, Nr. 50-2502. e-seimas. Žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.423943/asr>.
52. „Informacinis biuletenis Nr. 45(109)“. Turto bankas, 2026 m. kovo 25 d. Žiūrėta 2026 m. balandžio 18 d. <https://turtas.lt/wp-content/uploads/2021/11/informacinis-biuletenis-pabaliu-turgus2.pdf>.

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Magistro baigiamajame darbe siekiama išanalizuoti dabar ABĮ 46¹ straipsnyje įtvirtinto priverstinio akcijų išpirkimo ir pardavimo instituto teorines ir praktines problemas. Pirmojoje dalyje yra aptariamos bendros galimybės pasitraukti iš juridinio asmens dalyvių sąrašo, kurios įtvirtintos Lietuvoje, bei aptariami ir kitų pasirinktų valstybių (Švedijos, Danijos, Suomijos ir Nyderlandų) pavyzdžiai artimi ABĮ 46¹ straipsniui. Antrojoje dalyje yra koncentruojamasi į teorines ir praktines problemas. Nemaža darbo dalis yra skirta teisingos kainos nustatymo mechanizmui, kaip jis užtikrinamas ir kaip jį būtų galima patobulinti. Atkreipiamas dėmesys į kitas galimas problemas: informavimo, galimų nuolaidų taikymo akcijų paketui, susipažinimo su turto vertinimo ataskaita negalimumu, išlaidų paskirstymo, pasiūlymo pateikimo termino neadekvatumas ir būtinybė stabdyti procesą ginčijant kainą. Siūloma sumažinti nustatytą ribą, t. y. institutą taikyti ne nuo 95 procentų, bet nuo 90 procentų. Atlikus tyrimą yra pateikiami pasiūlymai įstatymų leidėjui kaip būtų galima patobulinti esamą reglamentavimą, kad būtų galima išvengti teorinių ir praktinių problemų ateityje.

Reikšminai žodžiai: teisinga kaina, mažasis akcininkas, privalomas akcijų išpirkimas, akcininko išėjimo teisė, akcijos.

The research conducted in this Master's thesis aims to analyse the theoretical and practical issues of the legal institute of the mandatory squeeze-out and sell-out of shares currently enshrined in Article 46¹ of the Law on Companies. The first part discusses the general avenues for withdrawing from the register of participants of a legal entity established in Lithuania. Furthermore, analogous examples from other selected jurisdictions (Sweden, Denmark, Finland, and the Netherlands) pertinent to Article 46¹ of the Law on Companies are examined. The second part is concentrated on theoretical and practical issues. A substantial portion of the thesis is dedicated to the mechanism for the determination of a fair price, the securing thereof, and potential avenues for its improvement. Attention is also drawn to other potential issues: the provision of information, the application of potential discounts to a block of shares, the preclusion of access to the asset valuation report, the allocation of costs, the inadequacy of the time limit for the submission of an offer, and the necessity to stay the proceedings whilst disputing the price. It is proposed to lower the established threshold, i.e., to apply the legal institute not from 95 percent, but from 90 percent. Upon the execution of the research, proposals are submitted to the legislature regarding the enhancement of the existing statutory regulation in order to preclude theoretical and practical issues in the future

Keywords: fair value, minority shareholder, squeeze-out, exit right, shares.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Lietuvos Akcinių bendrovių įstatymo 46¹ straipsniu buvo įtvirtintas institutas, kuris leidžia vykdyti privalomąją akcijų pardavimą ir išpirkimą. Magistro baigiamojo darbo tikslas yra aptarti šio instituto galimas teorines ir praktines problemas. Tyrimo metu buvo iškeltas tikslas atskleisti bendrovės privalomojo pardavimo ir išpirkimo, pagal minėtą straipsnį, teorines teisinio reguliavimo ir praktines įgyvendinimo problemas, tuo pačiu pasiūlant galimus sprendimo būdus nustatytoms problemoms išspręsti. Baigiamajame darbe buvo iškelti du uždaviniai. Pirmuoju uždaviniu siekiama išanalizuoti galimus akcininkų pasitraukimo būdus iš bendrovės bei priverstinio pardavimo procedūras Lietuvos Respublikoje ir pasirinktose Europos Sąjungos valstybėse narėse – Švedijoje, Suomijoje, Danijoje ir Nyderlanduose. Antruoju uždaviniu siekiama nustatyti ar esamas įtvirtintas reglamentavimas tinkamai užtikina akcininkų turtinius interesus, taip pat nustatant kokios yra galimos teorinės ir praktinės problemos dabartiniame institute. Atsižvelgiant į suformuotus uždavinius, baigiamasis darbas skirstomas į du skyrius, kurio pirmasis turi tris poskyrius. Pirmajame skyriuje yra aptariami būdai pasitraukti iš Bendrovės Lietuvos Respublikos prieš įsigaliojant ABI 46¹ straipsniui ir jam įsigaliojus. Tuo pačiu aptariant kitose minėtose šalyse įtvirtintą analogišką institutą bei vertinant bendrą reglamentavimo modelį. Antrajame skyriuje yra skiriamas dėmesys teorinėms ir praktinėms problemoms vykdant privalomą pardavimą ir išpirkimą. Pirmuoju poskyriu siekiama aptarti teisingos kainos nustatymo problematiką, lyginant kaip kainas nustato pasirinktos šalys. Antruoju vertinamos galimos kitos instituto problemos, o trečiajame yra aptariama pradėta formuoti Lietuvos teismų praktika bei joje kylantys neaiškumai. Tyrimo metu nustatyta, kad yra teorinės ir praktinės problemos. Praktinė problema yra teisingos kainos nustatymas. Įstatymų leidėjui nepateikiant aiškesnių gairių ar sąvokos aiškinimo, teismai yra priversti taikyti įstatymo analogiją. Nustatytos teorinės problemos dėl informavimo, kuomet iš akcijų turtinės naudos gauna ir sutuoktinis (-ė); būtinybė priverstinai stabdyti procesą; būtinybė užtikrinti, kad akcininkas galėtų susipažinti su pilnos apimties turto vertinimo ataskaita; nuolaidų netaikymas akcininkui priverstinai išperkant ar parduodant ir termino pailginimas vykdant išpirkimo pareigą, kuomet nustatytas 20 darbo dienų terminas pasiūlymo pateikimui, įskaitant turto vertinimo ataskaitos paruošimui. Taip pat, siūloma sumažinti nustatytą ribą, t. y. institutą taikyti ne nuo 95 procentų, bet nuo 90 procentų. Atsižvelgiant į išgrynintas teorines ir praktines problemas, įstatymų leidėjui suformuluoti pasiūlymai dėl aktualaus straipsnio pakeitimo.

SUMMARY IN ENGLISH

Article 46¹ of the Law on Companies of the Republic of Lithuania established a legal framework that enables the mandatory sell-out and squeeze-out of shares. The aim of this Master's thesis is to discuss the potential theoretical and practical issues arising from this framework. The objective of the research was to reveal the theoretical regulatory issues and practical implementation problems of mandatory corporate sell-out and squeeze-out procedures under the aforementioned article, while simultaneously proposing potential remedies to resolve the identified issues. Two primary tasks were established in the thesis. The first aims to analyse the available methods for shareholder withdrawal from a company, as well as mandatory sale procedures in Lithuania and selected EU Member States: Sweden, Finland, Denmark, and the Netherlands. The second task seeks to ascertain whether the currently established regulatory framework adequately safeguards the property interests of shareholders, while also identifying the potential theoretical and practical deficiencies of the present mechanism. Considering the formulated tasks, the thesis is divided into two chapters, the first of which comprises three subchapters. The first chapter discusses the methods of shareholder exit from a company in Lithuania prior to the enactment of Article 46¹ of the Law on Companies and following its entry into force. Concurrently, it examines the analogous legal frameworks established in the foreign jurisdictions and evaluates the overall regulatory model. The second chapter focuses on the theoretical and practical problems encountered during the execution of mandatory sell-outs and squeeze-outs. The first subchapter addresses the problem of determining a fair price, providing a comparative analysis of price determination mechanisms in the selected countries. The second subchapter evaluates other potential issues within the legal framework, whereas the third discusses the emerging jurisprudence of Lithuanian courts and the legal ambiguities arising therein. The research concludes that both theoretical and practical problems exist. A primary practical issue is the determination of a fair price. In the absence of clear legislative guidelines or statutory definitions, courts are compelled to apply statutory analogy. The identified theoretical problems include: issues related to notification requirements when a spouse derives property benefits from the shares; the necessity of a mandatory stay of proceedings; the necessity to ensure a shareholder's right to access a comprehensive asset valuation report; the non-application of minority discounts during a mandatory squeeze-out or sell-out; and the need for an extension of the time limit for executing the buy-out obligation, given the current 20-working-day statutory deadline for submitting an offer, which includes the preparation of the valuation report. Furthermore, it is proposed to lower the statutory ownership threshold, i.e., to apply the framework from 90 percent instead of 95 percent. Based on the identified theoretical and practical problems, proposals for amending the relevant article have been formulated for the legislator.